

Høgskulen på Vestlandet

Masteroppgave

MACREL-OPG

Predefinert informasjon

Startdato:	25-05-2020 09:00	Termin:	2020 VÅR
Sluttdato:	02-06-2020 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Masteroppgave		
SIS-kode:	203 MACREL-OPG 1 OM-1 2020 VÅR stord		
Intern sensor:	Kari Mette Holdhus		

Deltaker

Naun:	Randi Merete Holm Myking
Kandidatnr.:	303
HVL-id:	rhm@hvl.no

Informasjon fra deltaker

Tittel *:	Håndverk & Liusmestring	
Antall ord *:	25960	
Egenerklæring *:	Ja	Jeg bekrefter at jeg har ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner autalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved HVL? *

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller offentlig sektor? *

Nei

Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

Håndverk & Livsmestring

Crafts & Mastering life skills

Randi Merete Holm Myking

Kandidatnummer 303

Master i kreative fag og læringsprosesser

Høgskolen på Vestlandet campus Stord

Veileder Ingvild Digranes

02.06.2020

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

2020

Håndverk & Livsmestring

Randi Holm Myking
Masteravhandling HVL – Stord
02.06.2020

Innholdsfortegnelse

Forord.....	3
Sammendrag.....	4
Summary.....	5
1. Innledning.....	7
1.1 Bakgrunn for valg av forskningsområde.....	8
1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål.....	10
1.3 Begrepsavklaring.....	11
1.3.1 Livsmestring.....	11
1.3.2 Håndverk.....	13
1.4 Oppgavens oppbygging.....	13
2. Teoretisk tilnærming.....	14
2.1 Styringsdokument, Opplæringsloven og Fagfornyelsen.....	14
2.2 Danning, Utdanning og Livsmestring.....	16
2.3 Læringsteorier og Aktivitet.....	19
2.4 Livsmestring i ergoterapi og skole.....	22
2.5 Håndverk i eksisterende praksiser med harde materialer.....	25
2.6 Implementering av Livsmestring gjennom sansing og erfaring.....	29
3. Forskningsstrategi – forankring og metode.....	32
3.1 Vitenskapelig plassering - Hermeneutikk.....	32
3.1.1 Dobbel hermeneutikk.....	33
3.1.2 Forforståelse.....	35
3.2 Metode.....	36
3.2.1 Intervju.....	36
3.2.2 Spørreskjema.....	36
3.2.3 Logg.....	37
3.3 Undersøkellesstrategi.....	37
3.3.1 Utvalg av informanter og gjennomføring.....	38
3.3.2 Styrker og svakheter ved designet.....	39
3.3.3 Transkribering.....	40
4. Analyse og presentasjon av undersøkelsen.....	41
4.1 Analyseprosess og analysekategorier.....	41
4.2 Håndverksfagets egenart, kjennetegn og utvikling i praksis.....	42
4.3 Motivasjon, erfaring og mestring av skapende prosesser i praksis.....	44
4.4 Fagets relevans og rammefaktorer for implementering av livsmestring.....	48
4.5 Lærerstudentenes hvorfor og fremtidsvisjon.....	51

5.	Drøfting.....	54
5.1	Danning og utdanning versus livsmestring	54
5.2	Eksisterende håndverkspraksis som utgangspunkt for meningsfull aktivitet.....	57
5.3	Livsmestring i forhold til læring, erfaring, evner og utholdenhet	60
5.4	Rammefaktorer, kompetanse og danning relatert til håndverksundervisning.....	63
5.5	Forutsetninger for implementering av livsmestring i kunst og håndverksfaget.....	67
6.	Avslutning	72
	Kilder.....	74
	Vedlegg	77
	Vedlegg 1 Godkjenning og vurdering fra NSD	78
	Vedlegg 2 Informasjonsskriv og samtykkeerklæring	80
	Vedlegg 3 Spørreskjema – Lærerstudenter i kunst og håndverk	82
	Vedlegg 4 Intervjuguide – Mester og pedagog	83

Forord

Målet med dette masterarbeidet har vært å sette søkelyset på faget kunst og håndverk og delta i debatten om hvorfor dette faget er viktig også i fremtidens skole. Min overbevisning er at håndverk og praktiske oppgaver utfordrer hver enkelt til å finne sine interesser og evner. Materialene en arbeider med gir tydelige tilbakemeldinger og hver enkelt får en opplevelse av hva de mestrer og hva som utfordrer dem.

Dette har vært utgangspunkt for min undersøkelse der jeg har intervjuet håndverksmestere og lærerstudenter i kunst og håndverk. Hvordan kan vi som lærere hjelpe elever til å ta bevisste valg som i et større perspektiv også får positive konsekvenser for hver enkelt sin livsmestring? Hvordan kan dette aspektet aktualiseres i en hektisk skolehverdag? Og hvordan kan en tilrettelegge for praktiske, nødvendige og meningsfulle aktiviteter i faget kunst og håndverk slik at det får positive ringvirkninger også innen mestring og livsmestring? Dette tror og håper jeg er dagsaktuelt for flere enn meg.

Master i kreative fag og læringsprosesser har gitt meg mulighet til å samle mine fag innen ergoterapi, håndterapi, pedagogikk og kunst og håndverk i en masteroppgave. Min visjon med denne kombinasjonen er å fokusere på aktivitetsbegrepet i ergoterapi, det å kunne tilrettelegge for nødvendige og hensiktsmessige aktiviteter for enkeltmennesker og det å kunne anvende kreativt skapende aktiviteter til læring og trening. Dette tror jeg kan øke menneskers forutsetninger for å kunne mestre dagliglivet og vil påvirke deres helse og livsmestring. For å kunne veilede er det alltid nyttig med pedagogisk innsikt og kunnskap. Dette er en forutsetning for undervisning, samarbeid og et positivt resultat.

Takk til min veileder Ingvild Digranes som har hjulpet meg til å finne fokus og beskrive min visjon. Takk til Kjetil Sømoe og Charlotte Tvedte som har kommet med kritiske innvendinger underveis. Takk til informanter og studenter som har svart på mine spørsmål og delt sine refleksjoner. Takk til min kjære hjelpsomme mann og mine fantastiske barn som har oppmuntret og motivert meg til å gjøre dette arbeidet og vært så tålmodige i denne tiden.

Sammendrag

Denne masteroppgaven er skrevet i tilknytning til master i kreative fag og læringsprosesser. Folkehelse og Livsmestring er nå kommet inn som ett av tre tverrfaglige tema i ny overordnet del av læreplanen i fagfornyelsen, LK2020 og skal implementeres i alle fag i grunnskolen fra 01.08.2020. I Kunst og håndverksfaget handler dette blant annet om at elevene utvikler evne til skapende tankeprosesser, praktisk problemløsning og praktiske ferdigheter. Arbeid med materiell kultur skal bidra til å styrke elevenes selvbylde og identitetsutvikling og skape mening i tilværelsen (Utdanningsdirektoratet, 2020). De nye føringene legger vekt på at kunst og håndverk skal være et skapende og praktisk kulturfag som skal forberede elevene på et hverdags- og arbeidsliv. Arbeidslivet stiller krav til praktiske ferdigheter, kompetanse, kreativitet og miljøbevissthet. Opplæringen får derfor konsekvenser for elevenes medvirkning i kultur- og samfunnsutvikling.

Læreplaner og fagfornyelsen har enorme visjoner og utopiske ambisjoner for praksis, men gir en rettesnor om hva vi skal strebe etter å arbeide for i skolen. I de nye føringene for kunst og håndverksfaget legges det vekt på mer praktisk arbeid, verkstedarbeid og arbeid i harde, plastiske og myke materialer. Bærekraftig utvikling er et annet tverrfaglig tema. Det legges vekt på miljømessige hensyn og bruk av naturmaterialer. Denne masteroppgaven tar derfor utgangspunkt i eksisterende praksiser i arbeid med harde naturmaterialer som tre, stein og metall. I lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverk og innenfor rammene av fagets egenart vil jeg derfor spørre: «Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer som tre, stein og metall kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke rammefaktorer fordrer dette?»

Studiens teoretiske fundament bygger på andres forskning med vektlegging av danningsteori av Wolfgang Klafki, læringsteorier av John Dewey og Lev Vygotsky, Multiple intelligenser av Howard Gardner og ergoterapiteorien CMOP-E. Undersøkelsen bygger på intervju av erfarne lærere som også er håndverksmestere og spørreundersøkelse blant lærerstudenter i kunst og håndverk. Svarene drøftes opp mot den teoretiske tilnærmingen for å svare på problemstillingen. Masteroppgaven avgrenses til å omhandle hva innholdet i undervisningen av håndverk i harde materialer i kunst og håndverksfaget fordrer av rammer og kompetanser i skolen. Begrepet livsmestring belyses og det drøftes i forhold til hvordan begrepet kan forstås i skolen og hvordan det kan implementeres i faget kunst og håndverk.

Summary

This Master's thesis is written in conjunction with the Master's in creative subjects and learning processes. Public health and life management have now been included as one of three interdisciplinary topics in the new overall part of the curriculum in the subject renewal and will be implemented in all subjects in the primary school from 01.08.2020. In Arts and Crafts, this involves, among other things, that students develop the ability for creative thought processes, practical problem solving and practical skills. Work with material culture will help to strengthen pupils' self-image and identity development and create meaning in their lives (Utdanningsdirektoratet, 2020). The new guidelines emphasize that arts and crafts should be a creative and practical cultural subject that will prepare students for an everyday and working life. Working life demands practical skills, competence, creativity and environmental awareness. The training therefore has consequences for the pupils' participation in cultural and social development.

Curricula and subject renewal have enormous visions and utopian aspirations for practice, but provide a guideline on what we should strive to work for in school. The new guides for the arts and crafts emphasize more practical work, workshop work and work in hard, plastic and soft materials. Sustainable development is another interdisciplinary theme. Emphasis is placed on environmental considerations and the use of natural materials. This master thesis is therefore based on existing practices in working with hard natural materials such as wood, stone and metal. In light of the new field of life mastery in arts and crafts and within the context of the subject's uniqueness, I would therefore ask: «What existing practices in working with hard materials such as wood, stone and metal can be the starting point for implementing life mastery as subject-specific knowledge in art and crafts, and what framework factors does this require?»

The study's theoretical foundation is based on other people's research with emphasis on formation theory by Wolfgang Klafki, learning theories by John Dewey and Lev Vygotsky, Multiple Intelligences by Howard Gardner and occupational therapy theory CMOP-E. The survey is based on an interview of experienced teachers who are also master craftsmen and a survey of teacher students in arts and crafts. The answers are discussed against the theoretical approach to answer the problem. The Master's thesis is limited to discuss what the content of the teaching of crafts in hard materials in the arts and crafts requires from the framework and

competences in the school. The concept of life mastery skills is elucidated and it is discussed in relation to how the concept can be understood in school and how it can be implemented in the art and crafts subject.

Crafts in hard materials such as wood, stone and metal.

Håndverk i harde materialer som tre, stein og metall.

Foto: Randi Holm Myking

I. Innledning

I læreplanverkets nye overordnede del er det innført tre tverrfaglige temaer: Folkehelse og livsmestring, Demokrati og medborgerskap og Bærekraftig utvikling.¹ Temaene tar utgangspunkt i aktuelle samfunnsutfordringer som krever engasjement og innsats fra både enkeltmennesker og samfunn, lokalt, nasjonalt og globalt. Disse temaene skal nedfelles i fagene gjennom fagfornyelsen. Dette får konsekvenser også for kunst og håndverksfaget og vil senere bli drøftet i lys av Klafkis kategoriale dannelsesteori (Klafki, 2011). De tverrfaglige temaene kan få en kategorial funksjon som nøkkeltema i opplæringen. Elevene skal gjennom kunnskap og samarbeid finne løsninger og de skal lære sammenhenger mellom handling og konsekvenser (Gaare, 2018; Klafki, 2011).

Masteroppgavens overordnede tema er håndverk og livsmestring. Ved å se på hvordan håndverk kan være utgangspunkt for meningsfulle aktiviteter i kunst og håndverksfaget ønsker jeg å belyse livsmestringsbegrepet. Håndverk er å kunne skape i ulike materialer. I vår moderne og teknologiske verden kommer gjerne ikke håndverk og skapertrangen helt til sin rett fordi vi kan kjøpe det vi trenger når vi trenger det. Tidligere var håndverkskunnskapen nødvendig for å klare seg i hverdag og samfunn, de senere årene er håndverk og det å lage ting blitt adspredelse og hobby. Tiden vil vise om dagens Koronasituasjon og Covid-19-sykdom vil endre våre behov og vårt syn på håndverk. Nå bidrar mennesker i samfunnet med praktiske gjøremål som å sy munnbind og beskyttelsesklær. Interesser, hobbyer og håndverk har fått ny verdi fordi en er mer isolert enn vanlig og trenger meningsfulle aktiviteter for å fylle hverdagene. Menneskene uttrykker glede over å kunne bidra og hjelpe til i situasjonen. Krisen vi står overfor gir oss nye perspektiv på livet og kanskje også på hva som er bærekraftige arbeidsplasser. Håpet er at også fremtidens barn og unge skal mestre sin hverdag og sitt liv, finne sine talenter, finne ut hva de er gode til, hvilke evner de har og hvor det er behov for dem i samfunnet.

Hvordan kan vi som lærere arbeide for å nå læreplanens mål om å implementere folkehelse og livsmestring i alle fag og hva fordrer dette i kunst og håndverksfaget? Det overordnede

---

¹ Læreplanverket, Fagfornyelsen 2020, er utgitt av Utdanningsdirektoratet, Udir.no. Heretter vil det bli referert til LK2020 og ikke fullstendig adresse.

spørsmålet er om erfaringer og opplevelser med mestring innen håndverk også kan påvirke generell livsmestring på noen måte. For å undersøke dette har jeg intervjuet erfarne lærere som også er mestere innen et håndverk og lærerstudenter som utdanner seg til å bli lærere innen kunst og håndverk i grunnskolen. Fokus for min undersøkelse er å undersøke erfarne lærere sine holdninger til håndverk og livsmestring og hvordan de forholder seg til dette bevisst eller ubevisst i sin tilrettelegging av undervisning og i sin egen livsførsel. Kunst og håndverksfaget ser ut til å være en viktig del av det å forberede elevene til kultur og samfunnsutvikling. Kan dette også ses i sammenheng med livsmestring? Må elevene oppleve en viss grad av livsmestring for å kunne delta i kultur og samfunnsliv? Hva må kunst og håndverksfaget innehold for å kunne utruste elevene til samfunnsdeltagelse og hva fordrer dette av rammer i skole, verksted og lærerkompetanse? Er det sammenhenger mellom føringer i skolen, fagene og elevenes livsmestring? Denne masteroppgaven svarer ikke på alle disse spørsmålene. Hensikten er bevisstgjøring i tilrettelegging av undervisning i håndverksdelen ut fra de nye retningslinjene i fagfornyelsen. Det vil være mange svar på hvordan elever kan oppnå livsmestring. Denne oppgaven belyser hvordan elever kan få mulighet til å oppdage sine evner og talenter gjennom håndverk og rammefaktorer som påvirker at dette kan realiseres i kunst og håndverksundervisningen i skolen.

1.1 Bakgrunn for valg av forskningsområde

Håndverk har lange tradisjoner i Norge og har vært en viktig del av undervisningen i skolen gjennom generasjoner. Undervisning i håndverk har vært knyttet faglig til ulike benevnelser som håndarbeid, sløyd, forming og kunst og håndverk. Gjennom nasjonale føringer og ulike læreplaner har både navn og innhold i faget endret seg gjennom historien (Brønne, 2009). Folkehelse og Livsmestring er nå kommet inn som ett av tre tverrfaglige tema i ny overordnet del av læreplanen og skal implementeres i alle fag i grunnskolen fra 01.08.2020. I Kunst og håndverksfaget handler dette blant annet om at elevene utvikler evne til skapende tankeprosesser, praktisk problemløsning og praktiske ferdigheter. Arbeid med materiell kultur skal bidra til å styrke elevenes selvbylde og identitetsutvikling og skape mening i tilværelsen. De nye føringene legger vekt på at kunst og håndverk skal være et skapende og praktisk kulturfag som skal forberede elevene på et hverdags- og arbeidsliv. Arbeidslivet

stiller krav til praktiske ferdigheter, kompetanse, kreativitet og miljøbevissthet. Opplæringen får derfor konsekvenser for elevenes medvirkning i kultur- og samfunnsutvikling (LK2020).

Nå som livsmestring skal implementeres i alle fag er det derfor viktig å spørre seg om hvilke konsekvenser dette får for undervisning i Kunst og håndverksfaget i skolen. Hvordan skal elevene få de sanselige og materielle erfaringene de trenger for å bli bevisst sine talenter og evner og som er nødvendig for å kunne velge relevant utdanning og yrke? Hvilke konsekvenser får det for elever som ikke får disse erfaringene? Disse overordnede spørsmål vil få konsekvenser for fremtidens barn og unge sine liv og er derfor av vitenskapelig betydning. Mange ungdommer har forventninger til seg selv. De ønsker å lære, men opplever press og forventninger fra andre mennesker og samfunnet. Det å mestre livet har både et individuelt, sosialt og samfunnsmessig perspektiv. Mestring og anerkjennelse er viktig for å kunne lykkes. Tall fra Ungdata undersøkelsen, viser at psykiske helseplager øker blant ungdom (Bakken, 2019). Selv om det er sammenheng mellom fysisk og psykisk helse, har det lenge vært mye fokus på fysisk helse, men mindre på psykisk helse i skolen. Fysisk helse innebærer ikke bare fysisk aktivitet og trening, men også å kunne anvende kroppen over tid i hensiktsmessige aktiviteter som er nyttige, utviklende og som påvirker elevenes mestringsopplevelse og identitet (Kielhofner, 2010). Undervisningssituasjonen for den oppvoksende generasjon har hatt et stadig økt fokus på teori og teoretiske fag. «Den teknologiske utviklingen akselererer, og læringsmiljøet i skolen blir sterkt påvirket av dette» (Sporaland, 2013, s.8). Et resultat av utviklingen kan være at undervisningstiden i teori går på bekostning av tiden til mer fysiske og praktiske utfordringer og at også kunst og håndverksfaget har blitt mer teoretisk. Barn begynner tidlig i barnehagen og går mange år på skole. Det meste av deres våkne tid i løpet av døgnet er derfor i barnehagen eller på skolen og får slik konsekvenser for barnas utvikling, opplæring og hverdag. En svært høy prosentandel av elevene i yrkesfaglig opplæring i videregående skole faller fra uten fullført utdanning og kun en av tre får yrkeskompetanse (Bjørkeng, 2013). Denne problematikken har også fått oppmerksomhet i media (Morgenbladet 2014). Tømrermester Ole Thorstensen drøfter samfunnets holdninger og anerkjennelse av praktiske fag og yrker i innlegget *De manuelle*. Thorstensen hevder at en stor del av befolkningen har mistet kontakten med den manuelle virkeligheten og dermed også mistet forståelse og innsikt i hva det innebærer å ha et manuelt yrke. Thorstensen skriver om kunnskapssamfunnet, om hvordan de akademiske yrkene måles som mer verdifulle enn de manuelle. Respekten for de manuelle yrkene er minimal og at det mangler en forståelse om at også disse yrkene krever kompleks kunnskap og engasjement på

lik linje med akademiske yrker (Thorstensen, 2014; Hansen 2015, s.76-77). Denne utviklingen har også påvirket håndverksundervisningen, tilrettelegging av kreative prosesser og fysisk skapende aktiviteter i skolen.

I de nasjonale føringene presiseres det at kunst og håndverksfaget nå skal dreie tilbake til verkstedet og sikre praktisk arbeid i materialer. Fagfornyelsen vektlegger å knytte teoretisk kunnskap til håndverket. «Kunsthistorie og teoretisk tilnærming til faget har fått mindre plass enn tidligere, mens det praktisk skapende arbeidet er i sentrum for elevenes læring. Dette kommer til syne ved at alle kompetansemål har en aktiv praktisk og skapende del» (LK2020). Dersom faget skal endres i denne retningen, hvordan skal det praktisk gjennomføres, hvordan kan kompetansemålene nås og hvordan må lærerne tilrettelegge undervisningen? Hvordan skal elevene finne sine talenter, få utfordringer og erfaringer som de mestrer og oppleve utvikling og læring som styrker dem til å mestre livet? På bakgrunn av dette formuleres oppgavens problemstilling.

1.2 Problemstilling og forskningsspørsmål

I lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverk og innenfor rammene av fagets egenart spør jeg:

Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer som tre, stein og metall kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke rammefaktorer fordrer dette?

For å svare på dette spørsmålet anvendes fagkompetanse innen kunst og håndverk, ergoterapi, håndterapi og pedagogikk. Min helsefaglige bakgrunn har påvirket meg til å se på betydningen av meningsfull aktivitet, fysisk skapende prosesser, håndverk og hvordan dette påvirker menneskene i forhold til læring, helse og livsmestring. Håndfunksjonen er avgjørende for alle praktiske aktiviteter, både hverdagsaktiviteter og skapende aktiviteter.

Et sitat fra Merton peker på at vitenskapelige problemer består av minst tre komponenter og viser prosessen frem mot å kunne svare på problemstillingen: «1) ett eller flere overordnede spørsmål som angir hva en ønsker å vite. 2)begrunnelsene for spørsmålene, som angir hvorfor en ønsker å vite noe om akkurat dette. 3) de presiserte spørsmålene som peker mot mulige svar på de overordnede spørsmålene» (Everett & Furseth 2019, s.114). For å kunne svare

hensiktsmessig på problemstillingen er begrepsavklaring av sentrale begrep nødvendig. Arbeidet forankres faglig og teoretisk og ses i lys av den kunnskap vi har om feltet.

1.3 Begrepsavklaring

Folkehelse og livsmestring innebærer at skolen skal gi elevene kompetanse som fremmer god psykisk og fysisk helse, og som gir muligheter til å ta ansvarlige livsvalg (LK2020). I denne sammenheng lar jeg helsebegrepet ligge og går bare inn på livsmestring. Begrepet livsmestring er nytt i skolesammenheng og opptrer nå i en ny kontekst også relatert til kunst og håndverk. En felles forståelse for hva dette innebærer i skolen vil være nødvendig. I det følgende utdypes derfor begrepene livsmestring og håndverk.

1.3.1 Livsmestring

I 2017 utarbeidet LNU en rapport på vegne av Barne- og likestillingsdepartementet og Kunnskapsdepartementet: *Livsmestring i skolen – for flere små og store seire i hverdagen*. Livsmestring defineres her som evnen til å utvikle ferdigheter og tilegne seg praktisk kunnskap som hjelper den enkelte til å håndtere medgang, motgang, personlige utfordringer, alvorlige hendelser, endringer og konflikter på en best mulig måte. Å skape en trygghet og tro på egne evner til å mestre også fremtiden (Prebensen & Hegstad, LNU, 2017). Livsmestring dreier seg om å håndtere utfordringer i livet ved å gjøre nødvendige tilpasninger. I fagfornyelsen dreier livsmestring seg om å kunne forstå og å kunne påvirke faktorer som har betydning for mestring av eget liv. Livsmestring relateres også til psykisk helse. Et samfunn som legger til rette for gode helsevalg hos den enkelte, har stor betydning for folkehelsen:

«Å mestre livet handler implisitt om å erfare opplevelser og situasjoner som man ikke har møtt før eller karakteriseres som vanskelig eller utfordrende å takle psykisk og emosjonelt. Sentralt for begrepet er derfor å bygge mestringstro som beskrevet i Albert Banduras teori om Self-efficacy. Tillit til egen evne til å mestre oppgaver og utfordrende situasjoner står sentralt og hvordan dette påvirker egen kraft, vilje og evne til å handle» (LNU, 2019, s.9).

Videre beskrives betydningen av å utvikle et positivt selvbilde og en trygg identitet. Den selvfølelsen og tilhørigheten vi får når våre kognitive, emosjonelle, sosiale og fysiske behov

blir møtt er avgjørende. Temaet har således både et individuelt perspektiv og et sosialt, samfunnsmessig perspektiv. Elevene skal utvikle kunnskap, ferdigheter og holdninger for å kunne mestre livene sine og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet. Dette innebærer at temaet skal inngå i alle fag i skolen. Temaet omhandler også levevaner, verdivalg og betydningen av mening i livet. Det relateres til positive erfaringer, mestringstro, mestringstillit og meningssskapende aktiviteter (LK2020). I kunst og håndverksfaget handler livsmestring om at elevene utvikler evne til skapende tankeprosesser og praktisk problemløsning. Elevene skal opparbeide seg praktiske ferdigheter og evne til å stille spørsmål, møte utfordringer i hverdagen og se muligheter i ukjente situasjoner. Elevene skal få verktøy til å utforske meninger, ideer og følelser og til å uttrykke seg gjennom ulike formater og arenaer. Arbeid med visuell og materiell kultur bidrar til å styrke elevenes selvbilde og identitetsutvikling, gir forståelse av mangfold og skaper mening i tilværelsen (LK 2020). Det er gjort studier i forhold til hvilke ferdigheter som blir viktige i det 21. århundre, der vektlegges kritisk tenkning, samarbeid, kommunikasjon og utvikling av kreativitet noe som er sentralt også i kunst og håndverksfaget. *Skills Strategy* er et samarbeidsprosjekt der OECD i samråd med norske myndigheter vurderer utvikling og bruk av kompetanse i Norge. Rapporten OECD Skills Strategy Diagnostic Report Norway 2014 tar blant annet opp utfordringen med at Norge har et høyt frafall i videregående opplæring og høyere utdanning, mens det blir færre jobber for lavt utdannede (Regjeringen, 2014, s.7). Strategiene inneholder store fine ord og spørsmålet er hvordan vi skal møte de enorme visjonene for faget kunst og håndverk i praksis.

(21st Century Skills – Models of Learning and Assessment)

1.3.2 Håndverk

Håndverksferdigheter er et kjerneelement i den nye læreplanen og innebærer at elevene skal utvikle håndlag, praktiske ferdigheter og utholdenhet ved å bruke ulike redskaper og materialer. Elevene skal utvikle forståelse for materialers egenskaper, funksjonalitet og uttrykk gjennom eget skapende arbeid. De skal bruke harde, plastiske og myke materialer og digitale verktøy på en etisk, miljøbevisst og trygg måte gjennom hele skoleløpet (LK2020). Masteroppgavens problemstilling tar utgangspunkt i eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer i kunst og håndverksfaget. Håndverk i tre og andre harde materialer har lang kulturell og faglig tradisjon i vårt land og er en betegnelse på produksjonsmetoder der man hovedsakelig benytter hendene og enkle verktøy for å produsere noe, oftest en gjenstand. Betegnelsen brukes helst om spesialister innen håndverksfag, med en yrkesmessig produksjon. Slike utøvere kalles håndverkere (Store norske leksikon, 2020).

1.4 Oppgavens oppbygging

Masteroppgaven består av 6 kapitler i tillegg til kilder og vedlegg.

Kap.1 Innledning med bakgrunn for forskningsområde, problemstilling og begrepsavklaring.

Kap. 2 Teoretisk tilnærming med styringsdokument, opplæringslov og læreplan, teori om danning, læring, aktivitet og livsmestring i skole og ergoterapi presenteres opp mot problemstilling. Kap. 3 Forskningsstrategi, vitenskapelig forankring, hermeneutikk, metode og undersøkelsesstrategi. Kap. 4 Analyse og presentasjon av undersøkelsen med intervju og spørreskjema. Kap. 5 Drøfting av svar fra undersøkelsen opp mot problemstilling og teoretisk grunnlag og til sist Kap. 6 Avslutning.

2. Teoretisk tilnærming

Denne delen beskriver min teoretiske tilnærming til problemstillingen. Gjennom ulike former for litteratursøk har jeg funnet og kategorisert et utvalg relevant forskning. Gjeldende styringsdokument, artikler, læringsteorier og ergoterapiteorier kan belyse temaet.

Nøkkelordene som ble anvendt er blant annet livsmestring, ergoterapi, håndverk, kulturarv, læring, erfaring, aktivitet, skapende prosesser, sansing, talenter, interesser, teori og praksis. Systematiske søk er gjennomført i artikkeldatabaser i perioden 01.03.19- 30.04.20. Der systematisk metode og kjedesøking er benyttet (Rienecker, Stray Jørgensen, Skov & Landaas, 2013). Jeg har valgt å bruke databaser og søkemotorer gjennom www.oria.no, Google Scholar og Idunn. Videre har jeg søkt i artikkelsamlinger, tidsskrift, og andre medier som FORM-akademisk. Her presenteres et teoretisk rammeverk der sentrale begrep defineres og min tilnærming til temaet håndverk og livsmestring avgrenses. Innholdet er systematisert etter tema og innledes med styringsdokument som opplæringsloven og læreplanverket, fagfornyelsen. Videre presenteres teori knyttet til opplæring, danning og livsmestring, aktivitet, ergoterapi, eksisterende praksiser i håndverk og harde materialer med vekt på tre. Læring, sansing, erfaring og mestring knyttet til implementering av livsmestringsbegrepet.

2.1 Styringsdokument, Opplæringsloven og Fagfornyelsen

Det er lagt statlige føringer for all opplæring i Norge gjennom opplæringsloven og det må derfor være samsvar mellom opplæringen i skolen og forskriftene i opplæringsloven (Nielsen, 2016). Skolen og lærerne skal bygge sin praksis på verdiene i opplæringslovens formålsparagraf. Formålsparagrafen uttrykker verdier som samler Norge som samfunn. Verdiene bygger på kristen og humanistisk arv og tradisjon og er grunnlaget for vårt demokrati og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide sammen. Verdiene danner grunnmuren i skolens virksomhet, er forankret i menneskerettighetene og for formidling av kunnskap og utvikling av holdninger og kompetanse. «Formålet med all opplæring er å åpne dører mot verden og fremtiden og gi elevene historisk og kulturell innsikt og forankring» (Opplæringslova, 2019, kap. 1 §1-1).

Regjeringens strategiplan: «Skaperglede engasjement og utforskertrang»,² har lagt føringer for å styrke de praktisk-estetiske fagene i skole, barnehage og lærerutdanning. Praktiske og estetiske fag er en samlebetegnelse for musikk, kunst og håndverk, kroppsøving og mat og helse. Det hevdes at kreative og skapende evner og ferdigheter er en berikelse for den enkelte og samfunnet. Å oppleve kunst- og kulturuttrykk og å få delta i fysiske, praktiske og estetiske prosesser har stor betydning for alle. Kunnskaps- og integreringsminister Jan Tore Sanner (H) vil stimulere kreative læringsformer. Kultur og likestillingsminister Trine Skei Grande (V) sier at de praktiskeestetiske fagene er viktig og at elever skal få oppleve og delta i kunst- og kulturaktiviteter. Elevene skal få uttrykke seg på ulike måter gjennom praktiske og estetiske fag. «Regjeringen har høye ambisjoner for alle læreres kompetanse, uavhengig av fag. Derfor vil vi etablere en ny masterutdanning for folk som vil bli lærere i praktiske og estetiske fag. Dette vil løfte undervisningskvaliteten og styrke profesjonsfellesskapet i disse fagene» sier Grande.³ Det hevdes at metodene i de praktisk og estetiske fagene kan brukes som verktøy for lærere i alle fag da det vil gjøre undervisningen mer variert, tilpasset og engasjerende. De nye føringene er nedfelt i fagfornyelsen og har konsekvenser for kunst og håndverksfaget. Den nye versjonen av læreplanen for Kunst og håndverk skal innføres trinnvis og definerer håndverksfagets relevans og sentrale verdier. Det presiseres at praktiske ferdigheter, kreativitet og refleksjon over materiell og visuell kultur er sentralt: «Gjennom å delta i estetiske prosesser skal elevene få erfaring med å forestille seg det som ennå ikke er, og et grunnlag for å medvirke i kultur- og samfunnsutvikling» (LK2020). Dette fordrer at kunst og håndverksfaget må bli mer praktisk og håndverksaktiviteter i harde materialer blir slik relevant, fordi faget skal forberede elevene på et hverdags- og arbeidsliv som stiller krav til innovasjon, praktiske ferdigheter og evne til å kunne gjøre estetiske og etiske valg. Dette peker mot å mestre hverdagsaktiviteter og livsmestringsbegrepet som handler om å fungere hensiktsmessig i samfunnet. Det innebærer også samarbeid med lokalt kultur- og næringsliv der undervisningen skal bidra til å knytte elevenes skapende arbeid til aktuelle problemstillinger. Det hevdes at:

«Skaperglede, utforskertrang og ansvarlig medvirkning er grunnleggende verdier for samfunnet og individet. Kunnskap om og erfaring med kunst- og håndverkstradisjoner og immateriell kultur gir grunnlag for å forvalte og videreutvikle kulturarv og ta vare på sine omgivelser» (LK2020).

---

² Regjeringens strategiplan og pressemeldinger er hentet fra Utdanningsforbundet sine nettsider. Udir.no.

³ Pressemelding 18.08.2019 Nr: 206-19. Regjeringen.no.

Strategiplanen legger føringer for at kompetansen til pedagogene skal styrkes i de praktiske og estetiske fagene. I fagområdet kunst og håndverk finnes det flere måter å tilegne seg formell kompetanse, og den faglige fordypningen kan variere i stor grad. Det kan være allmennlærere/grunnskolelærere med ulikt antall studiepoeng i faget, eller det kan være faglærere med mer enn 180 studiepoeng i faget. Lagerstrøm skiller mellom *formell kompetanse* og *realkompetanse*. Formell kompetanse er den kompetansen man har tilegnet seg gjennom det offentlige godkjente utdanningssystemet, en formell utdanning. Realkompetanse defineres som den kunnskap man har gjennom sin erfaring: «(...) all kunnskap, ferdigheter, holdninger og den innsikt vi som mennesker innehar» (Lagerstrøm, 2007, s. 10). En ny kompetansekartlegging i 2018 viser en tendens til at kunst og håndverkslærernes fagkompetanse i grunnskolen blir stadig dårligere. I dag mangler mer enn halvparten av lærerne som underviser i de praktiske og estetiske fagene formell kompetanse i faget. Flere fagmiljøer har foreslått å innføre kompetansekrav for å undervise i praktiske og estetiske fag. Imidlertid er mange skoleeiere allerede under press for å innfri gjeldende kompetansekrav for tilsetning og undervisning i andre fag. Regjeringen mener derfor det er mer hensiktsmessig å styrke lærernes kompetanse gjennom fortsatt støtte til kompetanse- og utviklingstiltak, framfor å innføre nye kompetansekrav (Regjeringen, 2019; Lagerstrøm, 2018).

2.2 Danning, Utdanning og Livsmestring

I følge de statlige føringene har skolen både et dannelsesoppdrag og et utdanningsoppdrag. Opplæringen skal danne hele mennesket, gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner og være utgangspunkt for deltakelse på alle områder innen utdanning, arbeids og samfunnsliv. Det presiseres at danning skjer gjennom opplevelser og praktiske utfordringer i undervisning og skolehverdag. Elevene dannes i møte med andre og gjennom fysisk og estetisk utfoldelse som fremmer bevegelse og mestring (LK2020; Haugum et.al.,2014; Gulbrandsen & Eliassen, 2013; Bjørnstad & Os, 2018). En slik undervisning, danning og utdanning vil ideelt føre til at elevene opplever mestring og livsmestring. Dannelsesbegrepet innebærer både material og formal dannelse. Material dannelse innebærer læreplanverkets utførlige beskrivelse av hva elevene skal lære og hvordan dette skal skje gjennom innholdsbeskrivelse eller pensum. Formal dannelse innebærer at elevene skal tilegne seg kunnskap og ferdigheter om verden

gjennom subjektive erfaringer. Wolfgang Klafki hevdet at didaktikken må være åpen for praksis og presenterte en tredje kategori ut fra disse to hovedkategoriene, den kategoriale dannelses. Grunnenssen i Klafkis kategorialdannelsessteori er dialektikken mellom det subjektive og det objektive i undervisningen. Den kategoriale dannelsessteori stiller særlige krav til utvelgelse av læringsstoff og innhold for å avspeile en større helhet slik at en kan oppnå en dobbeltsidig dannelsesprosess (Klafki, 2011/ 2016). I læreplansammenheng vil det formale dannelsesperspektivet angi overordnede verdimål som sier noe om hva opplæringen skal lede elevene mot, men ikke hva som skal bringe dem til å nå disse målene. Wolfgang Klafki hevdet at all undervisning som ikke bygger på en underliggende danningsteori vil være meningsløs. Uten dannelsesorientering vil enhver pedagogisk handling bli faglende. I Klafkis dannelsesstenkning er det viktig at lærestoffet ordnes ut fra et eksemplarisk prinsipp og tilpasses elevens virkelighet. Danning er avhengig av at man både har lært om og av noe, slik at en kan tilegne seg nye tenkemåter, væremåter eller syn på verden. Man kan ikke lære alt innenfor et utdanningssystem og det er ikke mengden kunnskap som er avgjørende, men det å kunne velge ut allmenne kunnskaper som kan gi struktur og overføringsverdi. Dette kaller Klafki eksemplarisk undervisning og læring. Vellykket læring kan skje når læreren balanserer det fundamentale og det elementære i planlegging og gjennomføring. Kategorial dannelses innebærer å lære det vesentlige om verden kategorisert eller ordnet etter nøkkeltema og gjennom opplæringen tilegne seg nye tenkemåter, væremåter og livsanskuelser på. Undervisningens formål er å hjelpe elevene gjennom erfaringer til å kategorisere fenomener på en stadig mer hensiktsmessig måte slik at de stadig forstår mer (Klafki, 2016, s.15-18).

Ingvill Gjerdrum Maus har nylig disputert med avhandlingen *Enhancing design literacy for sustainability Craft-based design for sustainability in lower secondary education in Norway*. Hun har gjennomført et forskningsprosjekt knyttet til design og bærekraft i ungdomsskolen, og ser på hvilke muligheter og utfordringer som ligger i håndverksbasert designundervisning (Maus, 2020). Maus anvender i den forbindelse kategorial dannelsessteori av Klafki og viser til at Klafki utarbeidet en kritisk analyse til at formålet med utdanning enten er læring av pedagogisk innhold eller utvikling av eleven og argumenterte for at elevenes læring av pedagogisk innhold og utvikling er avhengig av hverandre og utvikles sammen i pedagogisk praksis (Klafki, 1959/2001). Begrepene formell og materiell utdanning har tidligere blitt brukt til å analysere og beskrive læreres verdsetting av kreativt arbeid (Brønne, 2009, s.20-31). Maus har brukt begrepene i sin dataanalyse, men hevder at begrepene belyser utfordringer fremfor muligheter. Hun har derfor valgt å anvende kategorial utdanning som

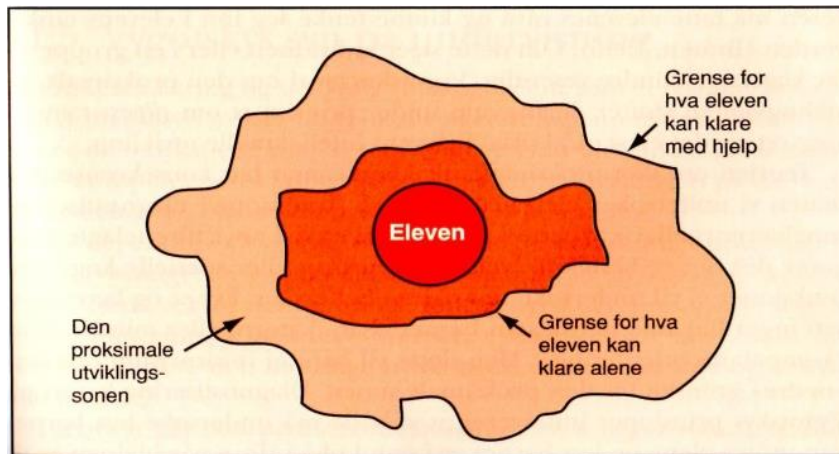
beskriver fenomenen som oppleves gjennom utfoldelse av helhetlig kunnskap. Dette fenomenet oppstår når elevenes kritiske tenkning, dømmekraft, vilje og fantasi forenes med objekter som representerer verden, klassisk kultur og vitenskapelig kunnskap. Det hevdes at denne forståelsen utvikler seg gjennom engasjement med objektene. Denne engasjement-prosessen åpner for fagets generelle innsikt og erfaringer, mens målet åpner for det generelle innholdet og avklarer forståelige kategorier i faget. Holistisk kunnskap utgjør slik en høyere enhet enn en syntese av subjektive og objektive forhold. Maus anvender derfor begrepet forståelse fremfor kunnskap for å redusere risiko for skjevhet, som at design leseferdighet inkluderer både kunnskap og ferdigheter (Maus, 2020, s.29). Vider anvender hun tre aspekt fra dette i sin forskning. For det første starter studentenes forståelsesutvikling i hans/ hennes synspunkt på pedagogiske emnenes betydning i deres fortid, nåtid og fremtid. Den pedagogisk praksis må utvide studentens forståelseshorisont (Hohr, 2011, s. 167; Klafki, 1959/2001, side. 194). For det andre må pedagogiske emner eksemplifiseres i situasjonen, hendelsen eller gjenstanden. Den eksemplariske verdi av materialet avhenger av å være elementær for å kunne åpne studentens subjektive kritisk tenking, dømmekraft, vilje og fantasi og er grunnleggende for å åpne objektiv generell ide om temaet (Klafki, 1959/2001, s. 187–193). For det tredje er det pedagogiske emner som forbedrer autonomi når det gjelder selvbestemmelse, kodebestemmelse og solidaritet relatert til studentenes nåværende og fremtidige liv og for å forberede dem på deltakelse i samfunnet og i dets utvikling. Blant disse emnene er nøkkelen til samtidige problemer som bærekraft og sosial rettferdighet og temaer som utvikler interesser og ferdigheter bredt (Hohr, 2011, s. 167–172; Klafki, 1985/2001, s. 176). Maus sin avhandling består av erfaringens komplementære rolle i refleksjon og utvikling av forståelse, som gjenspeiles i konkrete perspektiver fremhevet av pedagogen John Dewey (1859–1952) (Dewey & Dewey, 1915) og filosofen Donald A. Schön (1930–1997) (Schön, 1991). Bruken av kunnskap i refleksjon i og på handlingen er utdypet av Schön (1991), som beskriver hvordan det å gjøre og tenke utfyller og rammer inn begrepene *kunnskap-i-handling*, *reflekterende-i-handling* og *reflekterende-på-handling* blant utøvere (Maus, 2020).

2.3 Læringsteorier og Aktivitet

I læreplanen under å lære å lære står det at opplæringen skal fremme elevenes motivasjon. Når elevene forstår sin egen læringsprosess og sin faglige utvikling, bidrar det til selvstendighet og mestringfølelse (LK2020). Læringsteorier som kan forklare hvordan læringsaktivitetene må vurderes, tilrettelegges og tilpasses for at elevene skal oppleve mestring aktualiseres opp mot oppgavens tema. Pedagog, filosof og psykolog John Dewey (1859-1952) har hatt stor betydning for amerikansk skolevesen og opplæringsidealer, men også stor internasjonal innflytelse. Dewey hadde stor tro på oppdragelsens muligheter og betydning, ikke bare i forhold til kunnskapsformidling, men også som sosial tilpasning og karakterdannende virksomhet. Han la vekt på viktigheten av individets aktive medvirkning i læringsprosessen og formulerte sitatet: «Learn to know by doing, and to do by knowing» (McLellan & Dewey, 1928). Men slagordet «Learning by doing and reflection» har blitt stående som en karakteristisk betegnelse på aktivitetens betydning og at læring gjennom aktivitet og erfaring også innebærer refleksjon. Dewey betrakter oppfostring, utdanning og dannelse som sosial natur. En kan derfor ikke skille læreprosesser fra fellesskapets identitet eller oppgaver. Det sosiale miljøet og meningsfulle aktiviteter er derfor avgjørende for at barnet skal kunne utvikle sine individuelle forutsetninger for livet og dermed kunne mestre livet. Han hevder at vi lærer mer av å gjøre, enn ytre stimuli. Som i interaksjonsmodellen (miljøpåvirkning – individ) blir læring da noe eleven bidrar til selv gjennom aktivitet og handling (Dewey, 1928; Imsen 2005, s.38-228).

Elevene opplever mestring når oppgavene har akkurat den rette utfordring. Elevene skal føle seg trygge og komfortable i læresituasjonen, men også oppleve at oppgavene gir utfordringer som motiverer til læring. Dette krever tilpasning fra læreren sin side og samsvarer med didaktikk og læringsteoriene til Jerome Bruner (1915-2016) og den russiske psykologen Lev Vygotsky (1896-1934). Jerome Bruner introduserte begrepet *stillasbygging* på 70-tallet for å si noe om lærerens rolle i læringssituasjonen. Hensikten med et stillas er å nå lenger med et arbeid. I læringssammenheng er stillasbygging den prosessen som foregår når en mer kompetent person hjelper eleven til å nå ut over sitt aktuelle utviklingsnivå. Stillaset forutsetter derfor en utviklingssone. Bruner hevder at stillaset må rettes inn mot målet for virksomheten til eleven. Innenfor det aktuelle utviklingsnivået kan eleven løse problemer selvstendig, men eleven vil ha et utviklingspotensial i forlengelsen av dette. Dette kaller Vygotsky *den nærmeste/ proksimale utviklingssone*, og er sonen mellom det eleven klarer

selvstendig og det eleven kan klare ved hjelp fra andre (Vygotsky, 1928; Bråten et.al, 1996, s.100; Lyngsnes & Rismark 2007, s.62). Dette illustreres i modellen:

(Vygotsky, 1928/1982)

Lev Vygotsky er en av de mest innflytelsesrike teoretikere innenfor internasjonal utviklingspsykologi og hans tanker omkring *tenking, språk og læring* har spilt en viktig rolle siden 1960-tallet. Han ønsket å forene den filosofiske siden av marxismen med en psykologi om hvordan mennesker utvikler seg og sosialiseres til samfunnsindivid. Kunnskaper og ferdigheter er i stadig utvikling og forandring i et sosiokulturelt læringsperspektiv. Vygotsky var opptatt av å bygge et bedre samfunn og derfor orientert mot praktiske problemer i samfunnet. Skole og utdanning spilte en viktig og sentral rolle i samfunnsutviklingen. Det er viktig å undersøke hva eleven klarer på egenhånd og hva han trenger hjelp og støtte til, før man klargjør barnets utviklingsnivå. Vygotsky sier at det er barn kan gjøre med hjelp i dag, vil det være i stand til å gjøre på egenhånd i morgen (Vygotsky, 1928; Bråten, 1996, s.160). Vygotsky er sentral med sin teori om nærmeste utviklingszone og Bruner med begrepet stillasbygging, som nettopp handler om hvordan læreren kan tilrettelegge kunst- og håndverksundervisningen slik at elevene får mulighet til å sanse og erfare innenfor sine mestringsområder.

Masteroppgavens problemstilling er relatert til hvordan arbeid i harde materialer kan være utgangspunkt for å implementere livsmestringsbegrepet i kunst og håndverksfaget. Alt arbeid med håndverk kan karakteriseres som aktivitet, det er derfor av betydning å belyse begrepet aktivitet. Aktivitetsteori kan også knyttes til Vygotsky som videreførte ideene til sin kollega Alexei Leontjev (1903-1979). Aktivitetsbegrepet er omfattende og det foreligger mange

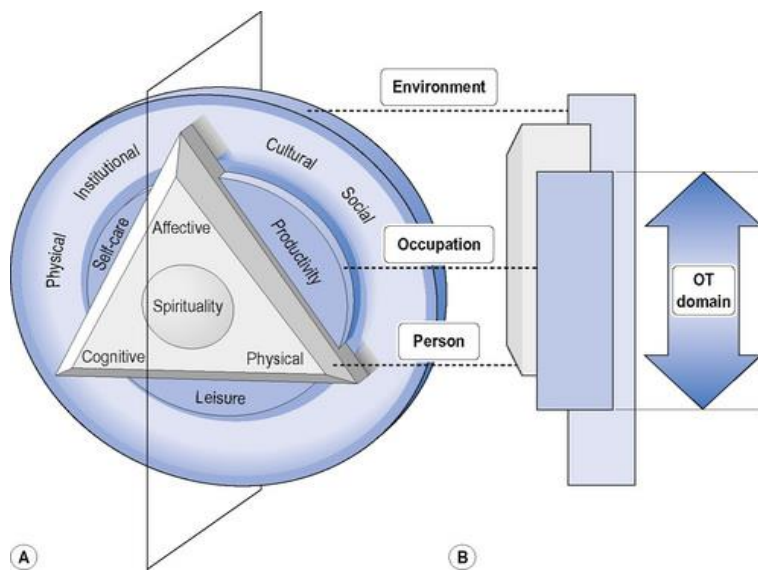
definisjoner. Clark, Kielhofner & Rogers (1995) definerer aktivitet som de alminnelige og velkjente ting mennesker foretar seg hver dag. Gary Kielhofner har også en annen mer omfattende definisjon; aktivitet er utførelse av arbeid, lek hverdagslige handlinger i en tidsmessig, fysisk og sosiokulturell sammenheng, som karakteriserer det meste av menneskelivet. Videre referer han til en canadisk definisjon der aktivitet er oppgaver og handlinger i dagliglivet som har verdi for personer og deres kultur. Aktivitet er det mennesker gjør for å ta vare på seg selv, *egenomsorg*, nyte livet, *fritid* og bidra til samfunnets sosiale og økonomiske struktur, *produktivitet* (Kielhofner, 2009). Disse definisjonene av aktivitet rommer alt det vi gjør i løpet av dagen og er hentet fra ergoterapiteori. Ergoterapifaget støtter seg også på Vygotsky sin læringsteori og Leontjev (1981) sin aktivitetsteori som har et utvidet syn på aktivitet og dens betydning for menneskers mestring av daglige aktiviteter og dermed også livsmestring (Dewey, 1938/1997 s.148). Valg og tilrettelegging av aktivitet er avgjørende for motivasjon og den totale opplevelsen av mestring. Den canadiske definisjonen leder mot meningsfulle aktiviteter og et eksempel fra min praksis som ergoterapeut belyser dette. I opptrening etter skade og rehabilitering er praktiske aktiviteter som håndverk en viktig motivasjonsfaktor i behandlingen. Gjennom tilrettelagt trening og aktiviteter øker håndfunksjonen til pasienter, slik at de blir friskmeldt og kan gå tilbake til arbeid. Dermed øker de mestringsnivå og forhåpentligvis også generell livsmestring. For mange mennesker er håndverk en meningsfull aktivitet og slik sett kan dette også overføres til læringssituasjoner og undervisning. Aktiviteten må engasjere og motivere, og eleven må være i stand til å mestre oppgaven med litt anstrengelse. For at aktiviteten skal gi akkurat den rette utfordring må den treffe elevens ferdighetsnivå og interesser. Når aktiviteten oppsluker en slik at en glemmer tid og sted kan det beskrives som en svært fokusert tilstand. Mihaly Csikszentmihalyi gjennomførte tiår med forskning på positive aspekter ved menneskelig erfaring som glede, kreativitet og situasjoner der man er fullstendig oppslukt av aktivitet eller livet. I sitt hovedarbeid *Flow: The Psychology of Optimal Experience*, (Csikszentmihalyi, 1990) beskriver han en sinnstilstand hvor bevisstheten er preget av harmoni, og der folk ønsker å gjøre det de gjør, for aktivitetens egen skyld. Det Csikszentmihalyi kaller flyt (å være i sonen) oppstår når man investerer psykisk kraft – eller oppmerksomhet – i realistiske mål, og når ferdighetene man har, harmoniserer med handlingsmulighetene (Csikszentmihalyi & Bjerre, 2005).

2.4 Livsmestring i ergoterapi og skole

Skolens ambisjon om å utvikle livslang læring hos alle elever krever bred tilnærming. Førsteamanuensis i spesialpedagogikk Marit Uthus, skriver i sin forskning om behovet for vektlegging av hele mennesket i skolen. I et foredrag om psykisk helse i skolen stiller hun spørsmål om det er behov for en ny og utvidet lærerrolle som støtter utvikling av livskompetanse. Hun hevder at ergoterapeutene nå må bli en viktig bidragsyter og samarbeidspartner i skolen. Et mer tverrfaglig fokus på opplæring vil kunne gi nye utviklingsmuligheter (Uthus, 2017).

Grunnsynet i ergoterapi bygger på tre antagelser, at mennesket av naturen er aktivt, at det er en sammenheng mellom aktivitet, miljø og helse, og at aktivitet er et middel for å styrke helsen (Ness, 1999, s.6). Ergoterapeutenes hovedoppgave er å fremme helse og livsmestring gjennom å tilrettelegge for menneskers funksjon, aktivitet og deltagelse i dagliglivet. Der det er et gap mellom omgivelsens krav og personens funksjon, kan ergoterapeuten bidra med trening og tilrettelegging. Målet er økt deltagelse og mestring i egen hverdag. Målgruppen er personer som opplever utfordringer i hverdagsaktiviteter i hjem, skole, arbeid og fritid (Ness, 1999; Norsk ergoterapiforbund, 2020).

Dette illustreres og begrunnes i den Canadiske ergoterapiteorien Canadian Model of Occupational Performance and Engagement (CMOP-E). Modellen er utviklet fra starten på 80-tallet, for å fremme klientsentrert praksis i ergoterapi og først beskrevet i boken «Enabling Occupation: An Occupational Therapy Perspective» (Townsend, 2002). Sentralt i modellen er at ergoterapeuter samarbeider med brukerne i en klientsentrert praksis, der brukerens opplevelse og vurdering av egen aktivitetsutførelse vektlegges. I 2013 kom boken «Enabling Occupation II: Advancing an Occupational Therapy Vision for Health, Wellbeing & Justice through Occupation» (Townsend, 2013). I den oppdaterte og utvidede modellen understrekes det at ergoterapeuters kjernekompetanse er å muliggjøre betydningsfull aktivitet. Det er nettopp dette som er sentralt i ergoterapifaget, men som jeg også anser som sentralt i forhold til ulike læringssituasjoner og undervisning. For mange er håndverk en betydningsfull og meningsfull aktivitet og noen livnærer seg av håndverket. Kunst og håndverksfaget innebærer praktisk skapende aktivitet i materialer. Elevene kan også lage gaver og glede andre. Ved å kartlegge og tilrettelegge meningsfulle håndverksaktiviteter for elevene, kan håndverk være med å trene funksjoner og finne kreative løsningsforslag. Dette illustreres i modellen:

(Townsend, 2013, s. 218)

Den ytterste sirkelen i modellen beskriver miljøet som personen lever i, fysisk, sosialt, kulturelt og institusjonelt. Sirkelen innenfor beskriver alle aktiviteter vi gjør i hverdagen. Aktivitetene deles inn i personlig stell, produktivitet og fritid. Trekanten beskriver personen, kognitivt, psykisk og følelsesmessig. Sentralt i modellen er det åndelige aspektet *spirituality* som innebærer personlig tro, hva som gir livet mening og drivkraften bak all aktivitet. Dette påvirker den enkeltes motivasjon og kan få konsekvenser for menneskets livsmestring (Townsend, 2013; Kjekken & Sand-Svartrud, 2017).

Ergoterapi og livsmestring er fokus i en artikkel av Lillian Åldstedt & Heidi Sørli Myhre i Ergoterapeuten nr.5, 2019 *Tiden er moden for mer ergoterapi i skolen*. De skriver at ergoterapi er en naturlig del av folkehelse og livsmestring, som er sentrale temaer i de nye læreplanene. Ved Dalgård skole i Trondheim har de vært en del av et tverrfaglig team og gjennomført en studie tilknyttet hverdagslæring og hverdagsmestring. «Tilhørighet og mestring for alle forutsetter at skolen legger vekt på inkludering, tilrettelegging og sosialt fellesskap. I et samfunnsperspektiv øker det muligheten for at flere kan delta i arbeid og samfunnsliv. Ergoterapi ønsker å være en del av dette mulighetsrommet» (Åldstedt & Myhre, 2019, s.23). Et finmotorisk utviklingsprosjekt knyttet til tilpasset opplæring, presenteres i en fagartikkel i Utdanningsnytt.no 19.02.2020: *Ergoterapeuter kan være en nyttig del av skolens opplæringsteam* (Åldstedt & Myhre, 2020). Dette prosjektet er et eksempel på en arbeidsform som gir nye utviklingsmuligheter. Det har vist at ergoterapeutens kompetanse kan bidra til at elevene lærer ferdigheter de trenger i skolehverdagen og gjør det mulig for elevene å lære i et fellesskap. Ergoterapi kan dermed være med på å tilrettelegge for elevenes hverdagsmestring. Elevene deltok i egen læringsprosess og aktivitetene ga elevene mestringsopplevelser og

motivasjon for videre arbeid – lærelyst og tro på egen mestring. «Opplæringens mål er å ruste barn, unge og voksne til å møte livets oppgaver og mestre utfordringer sammen med andre» (Kunnskapsløftet – generell del, 2006). Målet med ergoterapi i skolen er at elever skal oppleve inkludering og mestring og ha et godt læringsutbytte i alle fag også kunst og håndverk. I kartleggingen fokuserte ergoterapeutene på elevenes interesser, på kognisjon og motorikk, kommunikasjon og samspill (Law et.al., 1996). Med utgangspunkt i anerkjente canadiske kartleggingsverktøy (King et.al., 2004a; King et.al., 2004b; Law et.al., 1997) hadde de samtaler med elevene om deres hverdagsaktiviteter. Kjennskap til elevenes interesser ga et godt utgangspunkt for å velge oppgaver som motiverte til læring. Elevene øvde på de oppgavene de skulle bli gode på og sjekket til slutt resultatet. Ergoterapeutene benyttet motorisk læringsteori ved innøving av ferdighetene (Shumway-Cook et.al., 2001; Eliasson, 2002; Hedberg, 2001; Kaplan et.al., 1999). De forteller at elevene har lært finmotoriske ferdigheter som er sentrale i deres skolehverdag og at de har blitt problemløsere etter å ha deltatt aktivt i sin egen læreprosess (Mandich et.al., 2008). Ergoterapeuten har kunnskap som kan utfylle lærerkompetansen, slik at eleven oppnår større grad av mestring i skolehverdagen. De kan kartlegge og vurdere elevens håndfunksjon og foreslå konkrete tiltak og vil kunne støtte læreren i valg av oppgaver og handverksaktiviteter som treffer den enkelte elevs styrker og utfordringer på en måte som gir godt læringsutbytte for eleven. Med flere faggrupper inn i skolen kan man samarbeide «for at elevene skal kunne utvikle kunnskap, dugelighet og holdninger for å kunne mestre livene sine, og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet» (Opplæringslova, 1998, §1-1, s.1; Åldstedt & Myhre, 2019, s.25).

James Catterall med flere har gjennomført en stor studie der de har fulgt elever gjennom ca. 20 år i USA. Den empiriske studien belyser hvilken påvirkning de praktiske estetiske fagene kan ha på skoleelever på lang sikt. Undersøkelsen går over et langt tidsperspektiv, ulike stater er representert, det er representanter fra alle samfunnslag og etnisiteter. Denne forskningen er relevant og nyttig fordi den sier noe om hvor viktig kunstfagene er. Studien omhandler alle de praktiske fagene også fag som kan relateres til kunst og håndverk. Resultatet av de faglige prestasjonene var relativt like om de hadde praktiske estetiske fag (art) eller bare teorifag. Men det viser seg at de som har praktiske estetiske fag i skoleløpet er mer aktive i frivillig arbeid, har flere fritidsinteresser, deltar i idrett, valgdeltagelse, ideelle organisasjoner og frivillig arbeid og deltar generelt mer enn jevnaldrede (Catterall. 2007, Catterall et.al., 2012). Denne rapporten konkluderer med at sosialt og økonomisk vanskeligstilte barn og tenåringer med kunstengasjement og læring innen kunst og håndverk viser positive resultater innen en rekke

områder i større grad enn de som ikke har tilsvarende undervisning. Noen tenåringer og unge voksne som er utsatt for risiko viser endatil like høy eller høyere prestasjonsnivå etter kunstopplevelser, enn den generelle befolkning som er studert. De fleste av de positive forholdene mellom kunstinvolvering og akademiske prestasjonen gjelder bare for utsatte populasjoner (lav-SES), men positive forhold mellom kunst og samfunnsengasjement er også bemerket i høye SES-grupper (Catterall. 2007, Catterall et.al. 2012). James Catterall hevder at det å ha kunst og håndverk i ungdommers liv er avgjørende, men at budsjettpress og et økende fokus nettopp på lesing og matematikk har overfylt kunsten utover for mange skoledager de siste førti årene. Han hevder at mange barn mister sjansen til å uttrykke seg. Barn som ikke har lyktes på andre arenaer mister sin mulighet til å kunne skinne gjennom praktiske og kunstneriske aktiviteter, de mister opplevelsene av lek, moro og oppdagelser gjennom andre sanser (Catterall. 2007; Catterall et.al., 2012).

2.5 Håndverk i eksisterende praksiser med harde materialer

Masteroppgavens problemstilling stiller spørsmål ved hvilke eksisterende praksiser som kan være utgangspunkt for å implementere livsmestringsbegrepet. Det er derfor relevant å undersøke hva som er eksisterende praksiser i harde materialer. I innledningsfasen til masterprosjektet var mitt fokus hvordan en kan anvende elementer fra lokal kulturarv til å inspirere til en mer praktisk og fysisk undervisning i tre. Gjennom både praktisk og teoretisk utforskning forsøkte jeg å få en oversikt over eksisterende praksiser i harde materialer. Det er arbeidet, forsket og skrevet mye om trematerialer i skolen, men mindre om stein og metall som harde materialer. Det har videre vært aktuelt å lete etter kilder som beskriver verdien av å arbeide fysisk og praktisk med materialet tre. Tone Gjerde Larsen siterer en elev (Inger på 15 år) i sin masteravhandling om erfaringslæring: «Du kan jo ikke lære å spikke noe uten å faktisk gjøre det» (Larsen, 2016). Dette sier noe om hvor praktisk håndverksarbeid er og har vært gjennom generasjoner. Det kommer også frem i masteroppgaven til Vilde Johansen: «Aktualisering av sløydtradisjoner – en studie av et historisk læreverk i sløyd». Hun viser til den historiske utviklingen i kunst og håndverksfaget og aktualiserer trearbeid i dagens skole (Johansen, 2017). Johansen henviser til en fagfelleverdert artikkel av Mette Gårdvik «Arbeid med kniv i rått tre – bruk av kniv som redskap for tradering av håndverks- og kulturarv».

Artikkelen presenterer enkle oppgaver i tre som kan utføres helt ned i barnehagealder og som kan knyttes til kulturarv. Gårdvik skriver at den norske knivtradisjonen har endret seg fra å være et naturlig redskap i forlengelsen av hånden til å bli et stikkvåpen. Det hevdes likevel at kniven som skjærende redskap er like aktuell i dag og at dette er redskap som krever fagkunnskap og erfaring. Artikkelen er basert på en kvalitativ undersøkelse av arbeid med kniv i rått tre på ulike aldersnivå fra barnehage til voksne studenter. Resultatene viser at ved å starte opplæring i barnehagen etablerer barna tidlig respekt, forståelse for og erfaring med kniven som allsidig verktøy. Barna utviklet en bedre motorikk, ble sikrere og fikk høyere kvalitet på det de laget (Gårdvik, 2010). Dette peker mot mestring og livsmestring og samsvarer med fagfornyelses føringer: «Kjerneelementet håndverksferdigheter innebærer at elevene skal utvikle håndlag, praktiske ferdigheter og utholdenhet ved å bruke ulike redskaper og materialer» (LK2020). Elevene skal arbeide med harde materialer på en etisk, miljøbevisst og trygg måte gjennom hele skoleløpet. Gjennom å arbeide med kniv i trematerialer kan elevene utvikle forståelse for materialers egenskaper, funksjonalitet og uttrykk gjennom eget skapende arbeid. Materialkompetanse, verktøykompetanse og erfaring kan slik påvirke barnas mestringsopplevelse i praktiske aktiviteter. Ved å lære å bruke kniv blir elevene kjent med både treets formbare egenskaper og kniven som verktøy og redskap. Kniven er formet av harde materialer i ulike metaller. Den må slipes på slipestein og behandles med respekt. Det å ha kjennskap og erfaring med ulike trematerialer, verktøy og teknikker påvirker mestringsopplevelsen og fremheves også av Sander Magnus Hofsøy. I sitt arbeid har han forsket på sentrumstapping som sammenføringsteknikk i tre: «Arbeid med tre i kunst og håndverk i Tromsøskolen» (Hofsøy, 2015).

Men det viser seg at det er ulike praksiser i skolen. Pauliina Maapalo har skrevet artiklene: «Forskjeller i trearbeidspraksiser» og «Vi rigger så godt vi kan» - konturerer av praksisarkitekturer som muliggjør og hindrer undervisning i materialet tre i kunst- og håndverksfaget i norsk barneskole». Begge artiklene er fagfellevurdert og empiriske studier fra trearbeid i skolen. Artikkelen: «Vi rigger så godt vi kan» fokuserer på byggeklosser til praksisarkitekturer som muliggjør og hindrer undervisning i materialet tre i kunst- og håndverksfaget i norsk barneskole. Undersøkelsen tar utgangspunkt i forfatterens erfaringer og «rop fra feltet» om en bekymring for svekket kompetanse og bruk av trematerialer i skolen. Artikkelen bekrefter at barns erfaring med trematerialer er varierende, tilfeldig og til dels mangelfull på mange skoler. Det hevdes at erfaringer med tre og verktøy kan gi verdifull og nødvendig kompetanse for en bærekraftig utvikling i samfunnet (Maapalo, 2017). De ulike

praksisene kan slik gi ulikt grunnlag for å implementere livsmestring i faget. Dette kommer også frem i artikkelen: «Åtte læreres trearbeidspraksiser» som er en diffraktiv analyse og bygger på en undersøkelse av forskjeller i trearbeidspraksiser i faget kunst og håndverk. Datamaterialet er generert i forbindelse med flersanselige samtaler, fotomateriale og observasjon ved åtte ulike skoler. Gjennom analysen viser forskeren til ulikheter og potensialer i skolen og synligjør et komplekst bilde av at det ikke bare er læreren som er avgjørende for hvordan undervisningen blir. Undersøkelsen viser at ulik tilgang til materialer, forskjellige egeninteresser og skolens prioriteringer påvirker lærernes praksiser. Bildet tegnes på bakgrunn av nettverk i relasjoner både på makro- og mikroperspektiv i konkrete undervisningssituasjoner. Artikkelen synliggjør at læreren sitt samspill med den lokale kulturarv og tradisjon og samspillet med omgivelsene på makro og mikronivå vil påvirke undervisningen (Maapalo, 2018).

Betydning av lærerens samspill med lokale ressurser kommer også tydelig frem i Inger Birkeland sin artikkel: «Kulturell bærekraft: kulturarv som kilde til lokal samfunnslæring». I Tinn henter skoler og barnehager læringsressurser og forankrer pedagogiske aktiviteter i lokalsamfunnet gjennom uteskole, tema- og prosjektarbeid. Samarbeidet mellom en lokal interesseorganisasjon og en barneskole har betydning for vern av kulturarv ved at det samarbeides om opplæring og undervisning i lokalområdet. Birkeland skriver at den pedagogiske forskningen i hovedsak er konsentrert om det som skjer innenfor skolens og barnehagens vegger og i mindre grad av kontekstuelle forhold. I Tinnsjøprosjektet arbeidet deltakerne med stedbaset læring. Det fungerte som et kritisk redskap for lokalorientert utvikling og krysset faglige grenser. Samtidig skapte det interaksjon mellom den enkelte og deres omverden og omgivelser (Birkeland, 2009). Lokalt og tverrfaglig samarbeid kan slik være med på å muliggjøre kunst og håndverksfaget i praksis og ved at flere aktører deltar kan det legge grunnlag for individuell tilrettelegging og mestringsopplevelser for barna. Det er viktig å fokusere på ressurser og løsninger fremfor problemer. Barna får en holdning til å se muligheter lokalt og å kunne gjøre noe med dem. Det å arbeide med håndverksteknikker, byggeteknikker og materialer knyttet mot kulturbærende tradisjoner er relevant for kommende generasjoner og i tråd med kjerneområdene i fagfornyelsen og strategiplanen skaperglede, utforskertrang og ansvarlig medvirkning. Ved at vi har felles referanserammer og toleranse for kulturelt mangfold skapes forståelse for hvordan behov og identitet kommer til uttrykk i bilder, arkitektur og gjenstander. Kunnskap om og erfaring med kunst- og håndverkstradisjoner gir grunnlag for å forvalte og videreutvikle kulturarven (LK 2020).

Lokale byggetradisjoner kan også være aktuelle for kunst og håndverksfaget. Randi Andersen beskriver i boken *Brakakedde bygningar* den spesielle byggeskikken som er avansert og primitiv, moderne og antikk. Brakeledning er en flettverksteknikk med røtter langt tilbake i tid. Studier av brakakedde grindbygg, kan gi oss verdifull informasjon og kunnskap om trematerialer, byggeskikker, teknikker og sammenføringsteknikker. I boken settes denne kledningsmåten inn i en historisk sammenheng og det legges vekt på utbredelse, anvendelse og endringer over tid. De skiftende arbeidsmetodene forteller om læring og tradisjonsformidling. Boken drøfter føringer for en fremtidig verneplan og det er et ønske om å bevare kultur og tradisjon i området og knytte dette til formidling av kunnskap og undervisning (Andersen, 2014).

Eksisterende praksiser i kunst og håndverk preges også av skolelederes prioriteringer og verdsetting av faget i skolen. Mange skoler legger rammebetingelser som gjør verkstedsundervisning svært utfordrende. Bodil Hage Hansen har skrevet om dette i sin masteroppgave: «Trearbeid og tre-verksteder i grunnskolen – skolelederes verdsetting og prioritering sett opp mot tradisjon og fornyelse i faget Kunst og håndverk.» Gjennom et praktiskestetisk utviklingsarbeid har hun utforsket og erfart hvordan ulike rammefaktorer spiller inn og påvirker arbeidet. Målet er å bidra til bevisstgjøring og innsikt for å kunne oppnå et bredere forståelsesgrunnlag for de valgene som tas rundt Kunst og håndverk, trearbeid og tre-verksteder i grunnskolen. Hansen skriver at skoleledere uttrykker viktighet av praktiske ferdigheter, at de verdsetter en praktisk dimensjon i faget og at noen ser dette i sammenheng med kreativitet og skapende prosesser. Skolelederne vektlegger elevenes dannelse i tre-verkstedet, men på ulike måter og dette kan ha sammenheng med deres kompetanse i faget. Hansen beskriver et inntrykk av at skolelederne vurderer tilstanden på tre-verksted etter romlige forhold, som plass, lys og luft og at det kan virke som skolelederne enten ikke har kompetanse til å vurdere tilstanden på utstyr og verktøy, eller at de opplever tilstanden som lærernes ansvar. Det kan virke som om tilstanden på tre-verkstedet vurderes som noe bedre enn verktøysituasjonen. Holdningen er at lærernes kompetanse i større grad er avgjørende for kvaliteten på elevenes undervisning, enn verkstedets tilstand. Inntrykket er at fokus på *basisfag*, press på testing, målstyring og rangering i norsk skole er mekanismer og strukturer som kan påvirke skoleledernes prioritering (Hansen, 2015 s.68). I følge Hansen etterspør skoleledere tydeligere føringer for tre- og verkstedarbeid i læreplanen. Samfunnsaktører, styresmakter og skoleeiere har dermed innflytelse på skoleledernes prioriteringer. En overdreven vektlegging av teori kan føre til en overdreven vektlegging av

material dannelse og det praktiske aspektet i tre-verkstedet. Dette kan forhindre at skoleledernes verdsetting av trearbeid og tre-verksteder speiler en kategorial dannelse. Hansen avslutter med å peke på at dette også påvirkes av hva faglærerutdanningene vektlegger og hva nyutdannede lærere tar med seg ut i skolen (Hansen 2015, s.96). Det er derfor av interesse å undersøke hva lærerstudenter i kunst og håndverk mener om dette. Ragnhild Tomina Holten skriver om «Lærerkompetanse i trearbeid» og har undersøkt nyutdannede faglærere sin erfaring med den opplæring de har fått gjennom utdanningen og hvordan dette igjen påvirker undervisningen i faget. Det er en klar sammenheng mellom kompetanse og ressurs. Verksted og spesialrom må anvendes for at ledelsen skal se verdien av rommene. Det er bare mulig om lærerne har relevant kompetanse. Elever som ikke har erfart trearbeid i grunnskolen velger heller ikke utdanning i den retning. Uten erfaring vil også nivået på de yrkesfaglige linjene svekkes og det blir en negativ utvikling av faget (Holten, 2017). Eksisterende praksiser i kunst og håndverk påvirkes slik av elevenes grunnutdanning. Artikkelen «Design, kunst og håndverk i Norge: fra barnehage til PhD» av Carlsen, Randers-Pehrson og Hermansen presenterer og drøfter endringer og tendenser i faget relatert til hele utdanningsløpet. Paradokser og motsetninger relatert til utdanningspolitiske mandat belyses i forhold til danning versus instrumentalisme, individfokus versus samfunnsrelevans og faglig bredde og dybde. Det etterlyses fokus og politisk vilje og handlekraft til å styrke kunst og håndverksfagene gjennom hele utdanningsløpet. Artikkelen belyser kunst og håndverksfaget i et politisk samfunnsperspektiv og hevder at en må arbeide langsiktig for å bevare og utvikle faget og knytte det opp mot en bærekraftig utvikling. Det må en politisk vilje til å se på fagets art, forutsetninger og muligheter (Carlsen et al., 2018).

2.6 Implementering av Livsmestring gjennom sansing og erfaring

Formålsparagrafen bygger på menneskeverdets ukrenkelighet, at alle mennesker er like mye verdt. Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene, ta hensyn til mangfoldet av elever og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner (LK2020). Det å få utvikle og bruke sine evner handler også om livsmestring. Dette fordrer at elevene får bruke sine evner, talenter eller intelligenser i alle fag som Howard Gardner beskriver i sin teori om multiple intelligenser. Teorien anvender mange av de samme begrepene og ordene

som omtales i livsmestringstekstene og kan gi nye perspektiv til hvordan en kan implementere livsmestringsbegrepet i kunst og håndverksundervisningen. Howard Gardner, er en amerikansk forsker som kom med sin teori om «De mange intelligenser» på 1980-tallet. Teorien ser kognitiv kompetanse som en gruppe ferdigheter, talenter og mentale evner som kalles intelligenser. Han hevder at det ikke finnes en intelligens, men minst 8 og at intelligens er evnen til problemløsning og utforming av ulike produkt i et sammensatt og naturlig miljø. Alle mennesker har alle de ulike intelligensene, men noen sterkere enn andre, og alle kan utvikles til et høyere nivå. Gardner definerer intelligens som evnen til å løse problemer, eller å skape produkter som er verdsatt i en eller flere kulturelle omgivelser. Teorien er relevant i forhold til praktiske aktiviteter som håndverk. Ved å definere intelligens som ferdighet betyr det at det er en evne som kan utvikles avhengig av miljø, erfaringer og utdanning. Alle må trene for å bli bedre og dette påvirkes av motivasjon. Gardner er opptatt av at barn som opplever mestring på et område, får pågangsmot til å gå videre på det de ikke mestrer så godt. Han er opptatt av at lærere og skolepersonalet skal legge til rette for at barn lærer på forskjellige måter. Når vi lærer nye ting anvendes flere intelligenser sammen (Gardner, 1999/2006).

1. Språklig intelligens, lese, skrive, kommunisere med ord
2. Logisk/ matematisk intelligens, matematikere, vitenskapsfolk, IQ-tester
3. Visuell – spatial intelligens, synsinntrykk, både detaljer og romforståelse
4. Musikalsk intelligens, hørsel, auditiv sansekanal
5. Kroppslig/ kinestetisk intelligens, -kroppsbeherskelse, idrett, håndverk,
6. Sosial/ interpsykisk intelligens, -lese kroppsspråk, empati, innlevelse
7. Selvinnsikt/ intrapsykisk – intuitiv intelligens
8. Naturalistiske intelligens – ordne, klassifisere, finne mønster og sammenheng
9. Eksistensiell intelligens – evne til å forholde seg til livets store spørsmål, åndelige verdier (Gardner, 2006).

Denne oversikten presenterer 9 intelligenser og viser at elever lærer på ulike måter og at de derfor trenger ulike utfordringer. Variasjoner i undervisningsformer kan være med å åpne muligheter for elever med ulike evner. Visuell, kroppslig- kinestetisk, sosial og eksistensiell intelligens vektlegges her da de anses å være viktig for å mestre håndverk generelt og derfor kunne relateres til livsmestringsbegrepet. Visuell-spatial intelligens omfatter evnen til å forme og se for seg 2D og 3D-bilder. Dette innebærer evnen til å huske bilder og gjenstander, forstå, manipulere og endre utforminger (Gardner, 1999;

Armstrong, 2000). Dette er relevant for kunst og håndverksfaget som representerer arbeid med former i 3D og konkrete materialer. Kroppslig-kinestetisk intelligens er evnen til å bruke kroppen til å uttrykke ideer, lære, løse problemer, utføre aktiviteter og skape produkter. Dette innebærer å anvende kroppen hensiktsmessig i aktivitet, evne til å tilegne seg fysiske ferdigheter og å kunne håndtere verktøy. Dette er svært relevant for alle typer håndverk og arbeid i materialer (Gardner, 1999; Morchio, 2004). Sosial intelligens innebærer evnen til å fokusere på det som er viktig i relasjon til andre mennesker, interesser, motivasjon, verdisyn og evnen til samhandling med andre mennesker. Personer med denne intelligensen liker å snakke og lære, arbeide og gjøre ting sammen med andre mennesker, men også å hjelpe andre mennesker (Gardner, 1999; Armstrong, 2003). Eksistensiell intelligens benevnes også som selvinnsikt-intuitiv intelligens og innebærer en tendens til å tenke på de store spørsmål om livets eksistens, døden, fremtiden, men også en åndelig dimensjon eller intelligens. Gardner har ikke bekreftet om dette er en sann intelligens fordi den ikke tilfredsstiller kriteriet med bevis om at deler av hjernen omhandler filosofiske og eksistensielle spørsmål. Dette omtales i bok fra 2006 og kan relateres til det åndelige i CMOP-E-modellen og motivasjon, noe som igjen kan få konsekvenser for generell livsmestring (Gardner, 2006). Dette leder også mot det Ken Robinson skriver i sin bok *I sitt rette element*. Han argumenterer for at dersom vi finner vårt rette element vil vi alle kunne oppleve høyere livskvalitet og et mer meningsfylt liv. Han hevder at intelligens og kreativitet henger sammen med hverandre: «Alle er født med enorme kreative evner og muligheter. Kunsten er å utvikle disse evnene og mulighetene» (Robinson, 2018. s.62). Han hevder at potensialet avhenger av hvordan lærere tilrettelegger undervisning. Lærere kan hjelpe elever til å finne sitt rette element ved å tilrettelegge for sanselige erfaringer, praktiske oppgaver, gi råd og foreslå teknikker, motivere elevene til å strekke seg og å krysse egne grenser (Robinson, 2018). Dette samsvarer også med det ergoterapeutene Åldstedt og Myhre skriver. Aktiviteten må engasjere og motivere, og eleven må være i stand til å mestre oppgaven med litt anstrengelse. Bruner viser til at elevene trenger stilas for å kunne nå lenger og Vygotsky viser til at utfordringene må være innenfor den nærmeste utviklingssone. For at aktiviteten skal gi akkurat den rette utfordring må den treffe elevens ferdighetsnivå og interesser. Læring relateres til teorier som knyttes til sansing, erfaring og mestring. Det argumenteres for at en konkret undervisning i kunst og håndverksfaget og hvordan aktivitetene tilrettelegges er avgjørende for at elevene skal erfare og oppleve mestring (Åldstedt & Myhre, 2020).

3. Forskningsstrategi – forankring og metode

Masteroppgavens problemstilling er formulert i lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverksfaget. Innenfor rammene av fagets egenart spør jeg:

Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer som tre, stein og metall kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke rammefaktorer fordrer dette?

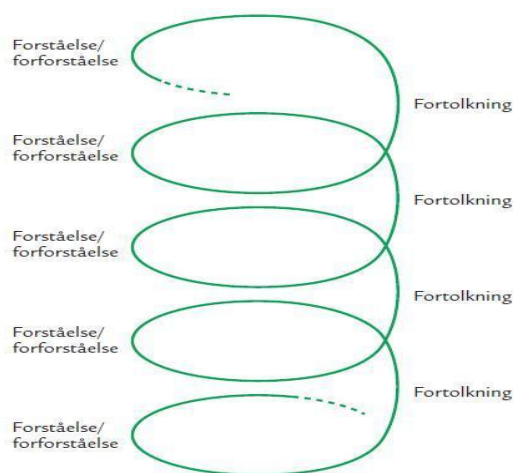
I dette kapitlet presenteres mitt vitenskapelige ståsted, fremgangsmåte og begrunnelse for hvilke metoder jeg har valgt for å kunne svare på denne problemstillingen. I følge Frode Nyeng er vitenskapsteoriens oppgave å synliggjøre hvilke ontologiske antagelser forskning bygger på, altså hvilken virkelighetsforståelse forskningen bygger på (Nyeng, 2017).

3.1 Vitenskapelig plassering - Hermeneutikk

Hermeneutikk stammer fra antikken og ligger til grunn for humanvitenskapen ved å ta utgangspunkt i at mennesket er mer enn det som kan måles og forklares. Begrepet hermeneutikk betyr fortolkningslære og handler om å forstå og tolke grunnlaget for menneskelig eksistens (Dalland, 2012). Denne tilnærmingen er viktig for alt arbeid som har med mennesker å gjøre. Mennesket ses som uttrykksfulle subjekter som mener, vil og føler i handlinger, språklig og i etisk fellesskap. Hermeneutikken har en dialogisk struktur som innebærer at vi sammen med hverandre i omgivelsene kan nå en forståelse som endrer vår forforståelse og som gir oss en eksistensiell sannhet. Hermeneutikk innebærer både et metodisk prinsipp og en virkelighets-forståelse. Alt meningsfullt må fortolkes ut fra en helhet og forforståelse og er således felles for all vitenskap om meningsfenomener (Nyeng, 2017).

I følge Heidegger *Sein und Zeit* (1927) er verden og subjektet eller tilværelsen og mennesket relatert til hverandre i kraft av tolkning. Vår forståelse av verden avhenger av hvordan vi tolker den. Vi vil alltid befinne oss i forståelsessituasjoner som allerede er historisk betinget og det finnes derfor ingen objektiv sannhet. Hans-Georg Gadamer (1900-2002) utviklet Heideggers ideer i en mer språklig retning i *Wahrheit und Methode* (1960). Vi vil bringe med oss vår forståelseshorisont inn i enhver forståelsesprosess. Denne forståelseshorisonten

innebærer alle de holdninger og oppfatninger man har, både de bevisste og de ubevisste. Forforståelsen innebærer livserfaringer, religion, kultur og historie. Dette illustreres i den hermeneutiske sirkel eller spiral, der nye erfaringer, tolkes ut fra tidligere erfaringer og tolkninger. Den hermeneutiske spiral er et sentralt metodeprinsipp. I den eksistensielle hermeneutikken vektlegges en særegen selvbevissthet som innebærer at menneskets væren er ulikt alt annet værende i sin frihet. Hermeneutikken er slik forstått altomfattende fordi den omhandler forståelsen som noe som kommer før og ligger til grunn for alle metoder (Gadamer, 2010; Nyeng, 2017, s.319-320).

https://www.Den-hermeneutiske-spiral-fig3_285356331

Hans-Georg Gadamer hevdet at forskeren er bestemt ut fra ideer og forhold i sin samtid. Forskeren står i en situasjon som skaper bro mellom ulike horisonter og forståelser. Gadamer hevdet at mangel på horisont fører til at vi ikke ser langt nok. Det innebærer å se utover det som er like ved – for å få helhet til å se rammen rundt i mer sannferdige proporsjoner. For å oppnå forståelse vil både horisontene og forskeren være i bevegelse, når en beveger seg skifter horisonten. Detaljene må passe sammen i en helhet. Det er alltid kriteriet for at forståelsen er sannferdig. Mangler harmonien, bryter forståelsen sammen (Gadamer, 2010).

3.1.1 Dobbelt hermeneutikk

Sammenlignet med fenomenologien legger hermeneutikken større vekt på forskerens forforståelse, som tidligere erfaringer, kunnskap og verdisyn, og kan ikke forstås separat fra en helhet. Dermed oppstår den hermeneutiske sirkel i vekslingen mellom forståelse og

forforståelse, delforståelse og helhetsforståelse. Dette er også et bilde på hvordan en kan forstå og begrunne fortolkninger. Befring (2015) trekker paralleller til Jean Piagets teori om barns læring som interaksjon mellom assimilasjon og akkomodasjon, vekslning mellom inntrykk og tilpasninger. Naturvitenskapen gir en forklaring på fenomenet læring, men det er med en hermeneutisk tilnærming man kan oppnå en forståelse av hva det vil si å lære (Dalland, 2012). Hermeneutisk vitenskapsteori har forståelse som mål og tolkning er et forsøk på å kaste lys over eller gi mening til forskningen. I denne prosessen er det derfor sentralt å trekke inn forforståelsen for å åpne for mest mulig forståelse for det informantene sier og deres opplevelser. Mine kunnskaper, holdninger og erfaringer kan prege spørsmålene og tolkningene i analysefasen. Min forskning blir derfor farget av egen historie, sammenheng, oppvekst, erfaringer og opplevelser av samfunnet både som privatperson og gjennom ulike arbeidssituasjoner i skole og samfunn. Samtidig er det ønskelig med et nært forhold til det og de en vil undersøke for å kunne skape trygghet og tillit nok til å kunne dele erfaringer. Styrken ligger i at forskeren kan forstå informantene sin situasjon bedre, at forskeren sin erfaring kan bekrefte den forståelsen forskeren utvikler. Forskeren kan derimot også overse nyanser eller perspektiv som ikke samsvarer med egne erfaringer, noe som kan være en svakhet eller begrensning (Thagaard, 2013). Et annet moment er at vi fortolker forskningsdeltagerens fortolkning av sin situasjon. Dette kaller Giddens for dobbel hermeneutikk Giddens (1976). Samfunnsvitenskapens forsknings-subjekter er meningsskapende og meningsbærende. Denne dobbeltheten må håndteres konstruktivt. Både informantens tolkning av situasjonen og min egen tolkning og mening. Hva noe betyr er dermed avhengig av både kulturell kontekst, der meningen er skapt og den kulturelle konteksten den senere ble fortolket i (Patton 2002). Datamaterialet består av meningsfulle fenomener som handlinger, tekster, kunstverk, redskaper og verdier som skal tolkes. Det hevdes at åndsvitenskapenes utsagn ikke er kognitivt meningsløse fordi en ikke skal anvende naturvitenskapelige årsaksforklaringer. Hans-Georg Gadamer hevder at mening oppstår når teksten blir tolket, som innen kunst og at meningene ikke er statiske over tid og rom. Hermeneutikken kan forstås som at det ikke bare er en ekte sannhet. Et eksempel er at egne tolkninger av oss selv kan bli påvirket og endret over tid (Gadamer, 2010). I denne sammenhengen handler det om å forstå hvordan livsmestringsbegrepet kan forstås i den nye læreplanen og hvilke konsekvenser dette kan få for hvordan undervisningen forstås i håndverksundervisningen. Det innsamlede datamaterialet tolkes her ut fra min forforståelse.

3.1.2 Forforståelse

Min faglige bakgrunn og forforståelse påvirker mitt syn og mine holdninger til håndverk og livsmestring. Håndverk har alltid vært en del av min hverdag og jeg har lang erfaring fra ulike materialer, teknikker og arbeid på ulike verksted. Denne interessen har vært viktig for mestring og livsmestring og ført til at jeg også har valgt å utdanne meg til faglærer i kunst og håndverk. Fagkompetanse, erfaringer, kunnskap og dyp kjennskap til håndverk generelt viser meg viktigheten av å ha en god håndfunksjon. Dette førte til at jeg også utdannet meg til ergoterapeut med spesialisering innen revmatologi og håndterapi. Etter mange år som ergoterapeut innen revmatologi og håndkirurgi på Haukeland sykehus og rehabiliteringssenter i Israel ser jeg betydningen av hvor viktig håndfunksjonen er for menneskers livsmestring. Vi bruker hendene til alt vi gjør. Håndverk er en naturlig forlengelse av dette, det å mestre livet er en forlengelse av håndfunksjonen. Det er en naturlig sammenheng mellom håndfunksjon og håndverk. Håndfunksjonen er avgjørende for å kunne utføre alle daglige gjøremål, som personlig stell, arbeid og fritidsaktiviteter. Interessen for håndverk ble en viktig innfallsvinkel og motivasjonsfaktor i opptrening av håndfunksjon etter håndskade og vedlikeholdelse av håndfunksjon for revmatiske pasienter. Da så jeg hvordan mange pasienter ble motivert til trening gjennom kreative skapende aktiviteter, treningen ble mer lystbetont og de oppnådde gode resultater. En viktig del av arbeidet som håndterapeut er å støpe og tilpasse ortoser og skinner individuelt til pasientenes hender, ortosene muliggjør trening og tilpasset aktivitet i forhold til de ulike håndskadene. Håndverket var derfor viktig for å kunne utføre arbeidet som håndterapeut. Ergoterapifaglig erfaring fra sykehus og rehabiliteringssenter, fordypning i materialer gjennom lang erfaring i praktiske aktiviteter, fagkompetanse i kunst og håndverk og undervisning i kunst og håndverk og design redesign på grunnskole og høghskolenivå gir meg en dobbel faglig inngang til det kroppslige og det fysiske. Dette former min inngang til livsmestringsbegrepet og hvordan jeg leser fagplanen. Begrepet livsmestring har lenge vært anvendt innen helsesektoren, men er relativt nytt i forhold til skole, fagplaner og lærerkompetanse. For meg har håndverk og livsmestring således vært viktige begrep i forhold til både skole, undervisning og arbeid som ergoterapeut. Begrepene kan knyttes til både læring og det kroppslige. Dette har ført til at jeg ønsker å utforske håndverk i et livsmestringsperspektiv.

3.2 Metode

For å kunne svare på problemstillingen kan en ta i bruk en eller flere metoder. Metodetriangulering innebærer at en anvender flere metoder for å belyse forskningsfeltet. Problemstillingen for masteroppgaven inneholder flere komponenter og det er derfor hensiktsmessig å bruke både intervju og spørreskjema som metode. Ved å benytte flere metoder, kan tilliten til analyseresultatene styrkes ved at ulike metoder gir samsvarende resultater. I arbeidet med prosjektet har det også vært hensiktsmessig og nyttig å føre logg. På bakgrunn av problemstilling, for forståelse, teoretisk fundament og erfaringer har jeg derfor valgt å anvende intervju, spørreskjema og logg (Holme & Solvang, 1996).

3.2.1 Intervju

I arbeid med andre mennesker er samtalen det viktigste redskapet, forskerintervjuet er en profesjonell samtale. Formålet med det kvalitative forskningsintervjuet er å få tak i intervjuobjektets personlige oppfatninger av den livssituasjonen vedkommende befinner seg i (Dalland, 2012). Med tanke på problemstillingen er det hensiktsmessig med intervju av mestere innen håndverk, som også har undervisningskompetanse og erfaring. Mesterne kjenner styrker og svakheter ved ulike håndverk samtidig som de kjenner dagens skolesituasjon. I dypdeintervju kan intervjuobjektene fortelle om sine erfaringer innen undervisning og håndverk. Semistrukturert intervju kan anvendes når en vil forstå situasjoner ut fra informantens perspektiv og gir rom for nye innspill og spørsmål som oppstår underveis i samtalen. Det ble derfor utarbeidet en intervjuguide (vedlegg 4) med åpne spørsmål som gav rom for nye spørsmål i løpet av samtalen. Intervjuguiden bygger på begreper fra fagfornyelsen og tema som kan relateres til problemstillingen (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.2.2 Spørreskjema

Et annet perspektiv har gjerne lærerstudenter som har gjennomført undervisning i trearbeid i kunst og håndverk, men som selv ikke har undervisningserfaring i faget. Ved en spørreundersøkelse er man mer opptatt av å kartlegge fenomenets utbredelse i kontrast til den

kvalitative tilnærmingen hvor man ønsker å gå i dybden på fenomenet. Det er ulike måter å utarbeide spørreskjema. Med ønske om å få mange svar fra studentene er det gjort en spørreundersøkelse. Dette tar ikke høyde for å være en kvantitativ spørreundersøkelse, men ved å ha flere åpne spørsmål søker jeg å få studentenes beskrivelser og forståelser av begrepene. Spørreskjema (vedlegg 3) ble utarbeidet på papir med 10 spørsmål der de 2 siste spørsmålene var åpne. Her kunne studentene utdype sine opplevelser og refleksjoner, noe som kan gi meg som forsker nye perspektiver på begrepene (Kvale & Brinkmann, 2015).

3.2.3 Logg

I hele prosessen har jeg skrevet logg. Loggen er en elektronisk fil på pc som har blitt korrigert og oppdatert etter notater som er gjort i ulike notatbøker underveis i prosessen. Notatene er først datert og plassert kronologisk. Innholdet varierer fra personlige notater til mer faglige tekster. Det har også blitt gjort notater og sammendrag hver gang jeg har lest teori og litteratur som har satt meg på sporet av nye ideer. I loggen har jeg også limt inn bilder som har gitt meg inspirasjon. Tekster og sitat som jeg opplevde som relevante, støttende og interessante for prosjektet ble gullet ut i notatene. Notatene har også fått ulike overskrifter, koder og titler som samsvarer med temaene for intervjuene. Disse notatene kan være sporadiske, uryddige og stikkordsmessig. Det er opplevelser etter intervjuene, der jeg umiddelbart etter samtalene skrev ned det jeg husket av samtalen. Notater er også brukt som metode for å lage huskelister over hva som skal gjøres, hva jeg skal lese, hvordan jeg skal finne kilder og hvem jeg skal kontakte. Teoretiske notater er gjort ved å oppsummere tekster, gi oversikt og fortette innholdet i artikler og bøker (Nilssen, 2012).

3.3 Undersøkellesstrategi

For å svare på problemstillingen har jeg vurdert at mestere innen håndverk som også har undervisningserfaring vil ha betydningsfull kunnskap om eksisterende praksiser både om kunst og håndverksfaget og skolen. Erfarne mestere kjenner både håndverket og undervisningssituasjonen gjennom et langt liv og deres erfaringer, holdninger og oppfatninger er verdifulle i lys av livsmestringsbegrepet. Lærerskolestudenter har et annet

perspektiv. De er fremdeles i en utdanningssituasjon og kjenner skolesystemet som elever og studenter. Lærerstudentene har valgt å fordype seg i faget kunst og håndverk av en grunn og det er interessant å verdifullt å høre hvorfor de har valgt nettopp dette faget. Målet er å få beskrivelser fra mestere og studentenes livsverden som kan relateres til livsmestringsbegrepet og en forståelse for hvordan de forholder seg til dette bevisst eller ubevisst i tilrettelegging, undervisning, læring og sin egen livsførsel. Begrep som blir omtalt er harde materialer, interesser, teknikker, kunnskap, ferdigheter, holdninger, motivasjon, erfaringer, mestring og livsmestring. De handlende aktørene er lærerne, og deres påvirkning, til sist handler det om bevisstgjøring og tilrettelegging for elever i grunnskolen.

3.3.1 Utvalg av informanter og gjennomføring

Kriteriene for valg av informanter til intervju er at de er mester innen et håndverk i tre, metall eller stein og at de er pedagoger med undervisningserfaring. Informantene er enten i arbeid som kunst og håndverkslærer, yrkesfaglærer eller nylig pensjonert etter en lang karriere som lærer. To menn og en kvinne er kontaktet i undersøkelsen. At informantene kan bidra med betydningsfulle data har vært viktigere for utvalget enn at de er mange (NESH, 2005).

Frivillig, strategisk utvalg ivaretar etiske retningslinjer om informert samtykke til deltagelse. Det har også den fordelen at informantene er positive til og innstilt på å dele erfaringer, refleksjoner og opplevelser med meg som forsker. Informantenes kompetanse er kjent gjennom felles kontakter, men ellers relativt ukjente for meg. Det ble tatt kontakt med informantene og de fikk kopi av informasjonsskriv, samtykkeerklæring (vedlegg 2) og intervjuguide (vedlegg 4) i forkant av intervjuene slik at de hadde mulighet til å forberede seg til selve intervjuet. Det ene intervjuet ble gjennomført hjemme hos informanten, det andre ble gjennomført hjemme hos meg. Den tredje informanten ble intervjuet på telefon på grunn av Koronasituasjonen. Etter samtykke med informantene ble intervjuene tatt opp på lydfil. Det ene intervjuet varte 2 timer og 38 min., det andre varte 1 time og 42 min. og det siste i 1 time.

Kriteriene for deltagelse i spørreundersøkelsen er at de er studenter som har valgt fordypning i kunst og håndverk på høgskolenivå. Begrunnelsen for dette utvalget er ønsket om å belyse problemstillingen fra et elev- og studentperspektiv. Spørreundersøkelsen ble gjort blant egne lærerstudenter i kunst og håndverk på høgskolen. Studentene fikk informasjon i forkant av

undervisningsperiode i tre-forming og svarte på spørreskjemaet i løpet av undervisningsperioden. Alle studentene var ukjente før studiestart og det var frivillig å delta. 20 av 34 studenter i alderen 20-35år, valgte å svare på spørsmålene i undersøkelsen, 5 menn og 15 kvinner.

3.3.2 Styrker og svakheter ved designet.

I studien har jeg intervjuet personer som er mestere i harde materialer som tre, stein og metall. De har interesse, faglig kompetanse og lang erfaring for håndverk og har vist gjennom sitt arbeid at de mestrer håndverket. Dette påvirker deres svar. Et annet kriterium for utvelgelse av kandidater til intervju er at de også har undervisningserfaring i håndverk. Informantene brenner for sitt fag og er opptatt av at elevene må få erfaringer innen håndverk, dette kommer tydelig frem i intervjuene. De har gode forutsetninger for å svare på spørsmål som beskriver eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer, gjerne også ut over det jeg kan spørre om. Det er derfor gunstig å ha dybdeintervju med de erfarne mesterne. En ulempe kan være at et slikt utvalg er spesielt interessert i håndverk og undervisning og at dette preger svarene mer positivt enn andre lærere kanskje ville gjort, eller som er realistisk. Mesterne har mye erfaring og ivrer for temaet, mengden informasjon er stor og det kan være vanskelig å velge ut det mest relevante om temaet. De har også lang og dyp kjennskap til håndverk og undervisning, noe som gjerne farger deres forståelse av den nye fagplanen. De har bred erfaring fra ulike skoler på ulike nivå, ulike steder og et bredt grunnlag for å kunne uttale seg om undervisning i håndverk. De har også kjennskap til hvordan håndverk i faget har utviklet seg gjennom ulike læreplaner.

Lærerstudentene er fremdeles under utdanning og har erfaring med hvordan dette oppleves nå. De vil gjerne ha en annen oppfatning og forventning til både fag og utdanningssituasjon. Studentene er fremtidens lærere i kunst og håndverk. De har gjerne ikke yrkeserfaring og vil kunne vurdere innholdet relatert til undervisning i kunst og håndverk annerledes og belyse livsmestringsbegrepet i fagplanen annerledes. Spørreundersøkelsen ble gjennomført blant egne lærerstudenter på høgskolen. Dette innebærer at studentene ble observert av meg som lærer gjennom hele perioden. Observasjonene er gjort i klasserommet som også er verkstedet til studentene. «I løpet av observasjonen tar forskeren i bruk alle sanser som kan være med å

påvirke opplevelsen og dermed observasjonen» (Postholm, 2005, s. 55). Vi forstår det vi observerer gjennom subjektive, individuelle teorier og tidligere erfaringer og dette er med på å farge fokuset i observasjonene. En må derfor være bevisst sin forforståelse og den konteksten observasjonen foregår i (Postholm, 2005). I denne sammenhengen er observasjonene gjort mer eller mindre ufrivillig, men kan likevel påvirke hvordan jeg tolker svarene fra studentene. Observasjonen gir meg en innsikt i hvordan studenten arbeider med tresløyd som kan være positiv. Men flere studenter sliter med å forstå trematerialenes egenskaper og det å kunne håndtere verktøy og ferdigheter i forhold til å forstå form og 3D. Tolkning og forståelse har utviklet seg og endret seg underveis Det å føre loggbok har vært en viktig metode for å bli bevisst denne problemstillingen.

3.3.3 Transkribering

Intervjuene er transkribert og kategorisert. I følge Kvale & Brinkmann handler transkribering om å klargjøre intervjumaterialet for analyse. Det ble gjort lydopptak av intervjuene på apple iphone, men jeg valgte likevel å skrive notater under hele intervjuet. Studentene svarte på spørreskjema på papir. Svarene ble i ettertid skrevet inn på PC på bokmål og kategorisert etter bokstaver og tall (Kvale & Brinkmann, 2015).

Transkripsjonsutskriftene er ikke vedlagt da de inneholder flere navn og sensitive opplysninger, men de kan gjøres tilgjengelige ved eventuell etterprøving. Informantsitatene som presenteres i oppgaven er hentet fra transkripsjonene. Alle er skrevet på bokmål for å ivareta informantens integritet og kan være noe tilpasset, for å gjøre tekstflyten bedre, mer presis og forståelig i den skriftlige fremstillingen. Det presiseres at endringene ikke har ført til at innhold og mening i sitatene er endret (Kvale, 1997 og Kvale & Brinkmann, 2009).

Undersøkelsen er godkjent av Norsk datatilsyn, NSD (Vedlegg 1). Informasjonsskriv og samtykkeerklæring er utarbeidet i samsvar med vurderingen (Vedlegg 2). Det er gjort etiske hensyn og alle svar fra informantene er anonymisert. Utvalget av informanter er lite og kjønnsperspektivet er ikke relevant. Kjønnsperspektivet i utvalget er derfor ikke synliggjort i masteroppgaven. Svarene fra håndverksmesterne med pedagogisk erfaring vil derfor bli kodet med M1, M2 og M3 og svarene fra lærerstudentene kodes med S1-S20.

4. Analyse og presentasjon av undersøkelsen

I dette kapitlet presenteres analyse og de viktigste funnene fra undersøkelsen. For å sette svarene fra informantene inn i en sammenheng relatert til problemstillingen, er det nødvendig å trekke inn noe teori og drøfting. Analyse av undersøkelsen gjøres på grunnlag av den. I lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverk og innenfor rammene av fagets egenart:

Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer (som tre, stein og metall) kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke ramme faktorer fordrer dette?

4.1 Analyseprosess og analysekategorier

Analyse er den prosessen der en setter sammen den kunnskapen en har om et område med det begrepsapparat og de teoretiske perspektiver en støtter seg til (Tjora & Sandaunet, 2010). Gadammers hermeneutiske sirkler som konsentriske, kan ses i sammenheng med Rogoffs tre analysenivåer, fellesskap, mellommenneskelig og personlig (Rogoff, 1995). I lys av Gadammers konsentriske sirkler og Rogoffs tre analysenivå kan forskningen beskrives som en analyse i steg, stadier og trinn. En må forstå deler før en ser helheten, dette beskriver min arbeidsprosess i en fortolkende hermeneutisk tradisjon. Dataene ses gjennom teori i en kritisk analyse. Ved å studere fagfornyelsen ble jeg bevisst sentrale begrep. Videre søkte jeg å finne ulike definisjoner på begrepene ved å studere aktuell teori. Disse begrepene ble nyttige for utformingen av problemstilling, forskningsspørsmål og videre spørsmålene jeg stilte informantene i intervju og spørreskjema. For hver gang ser jeg for meg at jeg går nye runder i den hermeneutiske spiral for å få nye perspektiv og horisonter og kunne ta med meg kunnskap og ideer. Samtidig er jeg bevisst min forforståelse og at jeg ser dataene gjennom teoriene. Arbeidet har også element fra en pragmatisk blanding av vekselvis induktive og deduktive prosesser. Der jeg forsøker å løsrive meg fra forforståelsen og utforme analysekategorier (Tjora, 2018, s.9-17). Nvivo anvendes til koding og kodegruppering, der målet er å utvikle flere teoretiske perspektiv og loggen anvendes for å tilrettelegge, erfare og støtte analysen (Nilssen, 2012, s.46). I det følgende presenteres analysen.

4.2 Håndverksfagets egenart, kjennetegn og utvikling i praksis

I denne kategorien presenterer jeg mesternes beskrivelser av håndverksfagets egenart, ferdigheter, kjennetegn og utvikling i praksis. Mesternes grunnleggende kjennskap til fagspesifikk håndverkskunnskap, men også undervisningskompetanse og erfaring vil kunne belyse et faglig fundament for å kunne implementere livsmestringsbegrepet i kunst og håndverksfaget. Mesterne har erfaring og fagkunnskap med ulike materialfelt som tre, stein og metall, men alle fremhever at materialene henger sammen, det handler om å kunne behandle materialer med verktøy, kunne forstå materialet og anvende verktøy. De fremhever at det viktige er å kunne håndtere og forme materialene. Dersom du skal forme i tre må du ha verktøy som er slipt skarpe, de er ofte av metall og kniven slipes på slipesteinen. M2 forteller:

«Jeg har arbeidet med alle tenkelige materialer, det er kort overgang fra det ene til det andre materialet. Materialene henger sammen, det å kunne behandle materialer med verktøy, kunne håndtere og forme det er det viktige».

Her vektlegges det skapende arbeidet og forutsetning for å kunne oppleve mestring i håndverksaktivitetene. M3 knytter dette til opplæring: «I alle harde materialer bør barn utvikle taktile kunnskaper og utvikle tans kunnskap, så de teknikkene og ferdighetene de lærer lett kan overføres til andre materialer og situasjoner». Denne overføringsverdien vil være relevant for mestring av hverdagen. Dette kan også ses i lys av Klafkis kategoriale danningsteori som vektlegger overføringsverdi og eksemplariske prinsipp i undervisningen. Når elevene kan overføre kunnskap til andre situasjonen utvikler de redskap for å kunne mestre hverdagen og ses i lys av livsmestringsbegrepet i fagfornyelsen. Mesterne fremhever mestringsopplevelsen i det praktiske håndverket. Dette kommer frem når M2 beskriver hva som kjennetegner håndverksaktiviteter i harde materialer: «Du blir sliten, fysisk trøtt, sammenlignes med trening, men det gir god mestringsfølelse. Du ser resultat av det du har gjort i løpet av dagen, eller kanskje neste dag. Arbeidet er tilfredsstillende». Mesterne fremhever at arbeidet innebærer å anvende kroppen hensiktsmessig, være i aktivitet, være i bevegelse og at dette er viktig for å kunne utvikle både motorikk og finmotorikk. Dette er grunnleggende for faget og samsvarer med det teoretiske perspektivet både i aktivitetsbegrepet og hos Dewey. Både M1 og M2 fremholder at: «Det er stor forskjell på å være fysisk og psykisk trøtt». M1 reflekterer over sammenhengen mellom det fysiske og psykiske og hvorfor det fysiske håndverket ble ekstra viktig i variasjon med teori:

«Etter en lang dag på skolen ble jeg trøtt på en spesiell måte, ikke slik at det verker i kroppen, men jeg var mentalt trøtt. Jeg måtte arbeide med kroppen, da var det mye lettere å gjøre forberedelsene til neste dag, for det var mye fag og teori på skolen. En kan forberede seg for mye teoretisk. Da blir en utslitt og utbrent. En må finne en gylden middelvei. Viktig å bruke kroppen, det å ha variasjon mellom fysisk kroppslig arbeid og det mentale».

Denne balansen blir slik viktig for å kunne fungere i arbeid over tid. Dette peker tilbake på problemstillingen og viser hvordan det fysiske håndverket kan øke forutsetningen for livsmestring og samsvarer med ergoterapiteori som peker på balansen mellom arbeid, fritid og hvile.

Håndverkets egenart innebærer at en må arbeide med ulike materialer og verktøy, det kreves håndlag og teknikker. M1 forklarer: «Det må lærers noen teknikker. Alt er gjort med hånd. Det kan se vanskelig ut, men så finner en måter å løse det på». Det å arbeide med harde materialer innebærer at en må anvende både verktøy og utstyr som må kunne behandles og vedlikeholdes for at en skal kunne oppleve mestring i arbeidet. Sløve kniver er både vanskelig å arbeide med og farlig. M2 beskriver nødvendigheten av denne kunnskapen:

«Behandling av de ulike materialene krever verktøy og håndlag. Ungdommene sliter med å slipe verktøy fordi de ikke er vant til det. Det å sette opp og å kunne slipe verktøy er nødvendig. Det var en stor del av utdanningen min. Vi slipte alt av verktøy. Dess mer du arbeider, lærer og erfarer så vil du ha høyere krav til verktøyet og det blir gøyere med godt utstyr. Når du blir flinkere invester du også mer i fysiske verktøy».

Arbeidet blir gøy når du har godt verktøy og påvirker slik både motivasjon og interesse for å fortsette arbeidet. M2 forteller: «Som snekker bruker en hammer, sag, stemjern og høvel. Da har du det du trenger for å kunne lage noe.» Du kommer langt med enkelt utstyr om du kan bruke det og ta vare på det. Verktøyene som det vises til her er gamle og brukt i generasjoner. Den teknologiske utviklingen i samfunnet har ført til at mye håndverk har blitt industrialisert. Men mesterne viser til at det meste av håndverk er gammelt. Gamle tradisjoner og teknikker må videreføres, det har både en håndverksmessig og kulturell verdi. M3 forklarer:

«Det er et gammelt håndverk og teknikkene i faget har stort sett vært de samme i mange tusen år. Det som er viktig er kjennskap til materialer og verktøy, og hvordan materialer kan manipuleres, formes, og ikke minst gjenkjenne kvalitet og kunne arbeide med finpussen».

Det vises her til de skapende prosesser, det å gjenkjenne kvalitet og utholdenhet til å kunne fullføre finpussen. Mer om dette presenteres under neste kategori.

4.3 Motivasjon, erfaring og mestring av skapende prosesser i praksis

Livsmestringsbegrepet relateres her til mesternes uttalelser om skapende prosesser, motivasjon, erfaring og mestring. Mesterne forteller om hva som motiverer dem i skapende prosesser. De beskriver opplevelsen av det fysiske arbeidet og om hvordan dette gir dem verktøy til å mestre hverdagen. De trekker frem at alle aktiviteter de gjør påvirker hverdagen, den generelle oppfatningen av mestring vil derfor også påvirke den enkeltes livsmestring. Håndverksfaget gir noe mer enn bare det å lage et produkt. Her fremheves leken med materialene, positive tilbakemeldinger og mestringsopplevelser. M3 sier:

«Det som motiverer er endringsprosessen i materialene, i den kreative skapelsesprosessen, jeg motiveres ikke av masseproduksjon, men det unike og at andre setter pris på at det er håndlaget. Det er så spennende, kjennskap til materialer og verktøy, og hvordan materialer kan manipuleres og formes gir utfordringer og mestring.»

Opplevelsen av mestring gir den største motivasjon og at resultatet blir bra gir inspirasjon til å fortsette arbeidet og da vokser interessen. Det at andre setter pris på det unike verdsettes og motiverer til ny innsats. Dette er med på å danne en som menneske. Mesterne forteller om arbeidsglede og at motivasjonen også kan være selve arbeidet eller produktet som skal lages. M2 beskriver:

«Motivasjon er selve arbeidet eller produktet jeg skal lage. Det å få til ting gir mestring. Motivasjonen er å mestre ulike teknikker, materialer, utfordringer og løse problemer. Ønske om å lage noe fint. Behov er også en utløsende faktor og det å glede andre. Mestring er den største motivasjon.»

Arbeidsglede og det å få til ting som motivasjon vil være relevant i alle livets faser og vil påvirke den generelle livsmestring, men kanskje enda mer i motivasjonen ved å glede noen andre. Kunst og håndverksfaget kan slik også ha stor betydning for elevenes dannelsesprosess og kategorial danning slik som Klafki beskriver. I læreplanen står det at når elevene forstår sine egne læringsprosesser og sin faglige utvikling, bidrar det til selvstendighet og mestringsfølelse. Opplæringen skal fremme elevenes motivasjon (LK2020). Dette kan også relateres til både Vygotsky sin teori om nærmeste utviklingssone, motivasjonsteori av Csikszentmihalyi i Flow.

Mesternes erfaring med håndverk i harde materialer er fokus for håndverksaktivitetene som omtales her. Tre er et sentralt område i skolen som elevene skal få erfaring med. Lærerne må

legge til rette for undervisning der elevene får mulighet til å utforske dette materialet ved å la dem løse ulike oppgaver i trearbeid i henhold til kompetansemålene for faget. M2 reflekterer over egne erfaringer i skapende prosesser og forteller videre:

«Det å finne løsninger når jeg snakker med folk, at vi får til ting sammen, det gir glede, nytte, dekker behov og er gøy. Uansett håndverk er det fascinerende å se en som kan det, gjøre jobben, det er gøy å teste det ut selv og det å oppleve mestring. Resultat er mer eller mindre bevisst, men både prosess og produkt er viktig. Underveis i arbeidet er det gøy å mestre utfordringer.»

Erfaring er essensielt for læring. Dewey hevder at vi lærer mer av å gjøre, enn ytre stimuli (Dewey, 1928). Mesterne poengterer at elevene må få oppgaver der de kan lære gjennom erfaringer. De poengterer viktigheten av å få utfordringer, sanse og erfare, det å prøve seg på nye oppgaver og gleden ved å oppleve mestring etter hardt og tidkrevende arbeid.

Sammenhengen mellom hode og kropp fremheves flere ganger i forhold til finmotorikk og det å arbeide med form i 3dimensjonale materialer. En må ha både kunnskap og erfaring for å kunne håndtere verktøy og teknikker. I skolefaget kunst og håndverk skal elevene få erfaring med, utvikle håndlag, praktiske ferdigheter og utholdenhet ved å anvende ulike redskaper og materialer (LK2020). Mesterne fremhever erfaringsperspektivet og M2 utdyper:

«Barna trenger å lære gjennom egen erfaring. Elevene må få prøve seg. De må ha grunnkunnskap om trematerialer og verktøy. Det å gå gjennom hele prosessen gir et rikere liv, mestring som igjen fører til glede og trivsel. Livet er praktisk for de aller fleste, ellers er det noe galt. Alle vil stille sterkere om en får erfare dette.»

Elevene må få mulighet til å sanse, oppleve og erfare ulike materialer. Dette vektlegges også av M1 og relateres til estetiske erfaringer og opplevelser i naturen:

«Det estetiske – se på alt det vakre og fine i naturen i skaperverket. Se på bygninger i en vid sammenheng, den gamle kulturen i naturen, en steingard. Alt som er vakkert, som er laget og satt sammen av naturmaterialer. Estetikk – naturen er den beste kilden. Elevene må se og få erfare naturen. Bare være ute, gå, se seg omkring, uten alltid å måtte ha så mye fokus. Gode opplevelser, gir positive erfaringer, da blir de glad i naturen. Skaperen er den beste læremester, se på mangfoldet, årstider, planter, dyr og fuglearter, etc.»

Naturopplevelser er vanskelig å planlegge, derfor fremhever mesteren at det er viktig å bruke tid ute, da kan en få en uventet god opplevelse. Den gode opplevelsen og erfaringen tar en med seg gjennom livet. En må være ute i naturen for å kunne oppleve dette spesielle, det gir

spenning og noe eget. M1 legger vekt på at det å erfare i naturen, den 3 dimensjonale verden gir forutsetninger for å kunne forme og skape i rommet. Dette utdypes av M2:

«Elevene må kunne se form, se ting i materialene i 3D, i 3 dimensjoner. Skjermene er bare 2D. Selv enkle figurer og skulpturer er vanskelig for elevene å tegne fra 3 ulike sider. Symmetrisk perspektiv i tre sider, ser jeg at veldig mange elever opplever er vanskelig. Dette gjenspeiler at det er vanskelig for elevene å modellere eller forme en skulptur eller form. Elevene har for lite erfaring i dette, det er en ferdighet å kunne se i 3D som trenger øvelse.»

Mesterne fremhever at elevene må få gjøre mer fysisk arbeid for å kunne forstå hvordan ting henger sammen og er konstruert. Elevene trenger erfaring for å kunne klare å se, forme og modellere. Dette kan ikke læres gjennom å lese i en bok eller ved å se på en skjerm. Elevene må eksponeres for erfaringene, være ute i naturen, ta på ting, bruke hendene og bearbeide materialer. De må bruke sansene, det taktile, tredimensjonale, lukt, temperatur og eksponeres for aktivitet. Denne ferdigheten er nødvendig for å bli en god håndverker. Disse uttalelsene samsvarer med Howard Gardners definisjon av intelligens. Ved å definere intelligens som ferdighet betyr det at det er en evne som kan utvikles avhengig av miljø, erfaringer og utdanning. Alle må trene, sanse og erfare for å bli bedre (Gardner, 2010).

Tålmodighet og utholdenhet er egenskaper som også vektlegges og relateres til livsmestring av alle mesterne. M3 sier: «Finmotorikk, nøyaktighet og tålmodighet. Det er viktig med tradisjon for ikke å gi opp, et mål må være å arbeide med tålmodigheten.» M2 kommenterer:

«Nøyaktighet, nøyaktighet, nøyaktighet og nøyaktighet + utførelse. Viktig at en lærer nøyaktighet helt fra begynnelsen, så kan tempoet økes etter hvert. Ikke begynn med hastverk, det blir bare feil.»

Det å ha et godt fundament kan også påvirke mestringsopplevelsen og få konsekvenser for livsmestring. Tålmodighet og nøyaktighet knyttes til viktigheten av å ha et godt fundament, en god grunnmur i arbeidet. Et hus må ha en god grunnmur, slik er det også med håndverket. M1 påpeker:

«Det krever både interesse, motivasjon og tålmodighet dette arbeidet. Alt håndverk krever tålmodighet. Det er mange andre ting i livet som dette også er viktig. Kjerneverdier er her utholdenhet, øve mye, bruke tid og det å kunne stå på over tid. Viktig kompetanse.»

Mye av håndverket kan være en tålmodighetsprøve som innebærer ventetid og utholdenhet. M1 peker på at håndverkets tålmodighetsprøve er en kontrast til samfunnet der alt serveres så hurtig:

«Det er ikke naturlig at alt kommer så lett. Ting tar tid, det er en forutsetning for å kunne mestre livet. Dette er noe vi må arbeide med. Det å lære å stå i en lang prosess over tid, vil være nyttig i andre sammenhenger i livet.»

Mesterne viser til at gode forberedelser gjenspeiles over tid. Godt håndverk er tidkrevende, krever utholdenhet og tålmodighet. De forklarer at når du skal skape må du ha en annen motorikk, finmotorikk, kroppsholdning og konsentrasjon. Det kan være en fordel å stå å arbeide, kroppen må anvendes ergonomisk og det tar tid å lære gode teknikker. M2 forteller at utholdenhet er noe mange unge sliter med i dag, det kan være et hinder for godt håndverk:

«Det å stå i arbeidet over tid krever utholdenhet. Det er en utfordring i forhold til undervisning generelt. Mange unge er fysisk godt trent, men de har problemer med å stå i arbeidet over tid. Du trenger mer enn god fysikk for å kunne stå i arbeidet over tid, det skapende kreative arbeidet krever noe mer. Det er tiden vi lever i, nå skal alt gå så fort.»

Mesterne fremhever at mestring og erfaring henger sammen i de skapende prosesser. Dersom elevene skal oppleve mestring med håndverket er det viktig å finne ut hva som motiverer elevene til å være utholdende, tålmodige og kunne stå på over tid. Elevene må få mulighet til å finne ut hva slags håndverk de mestrer og forstå at de anvender teori i arbeidet. M2 sier:

«Det skapende i seg selv er viktig, fordi det har med mestring å gjøre. Dette arbeidet får også konsekvenser for teoretiske fag. Det at det stadig dokumenteres økende dysfunksjoner som lærevansker, lese- og skrivevanske, dyskalkuli, at matematikk-kompetansen er svak, kan komme av det endrede fokuset i skolen. Nå anvendes IKT i alle fag, en lærer i mindre grad å skrive for hånd, mindre trening i finmotorikk og mindre håndverk gjør at det er vanskeligere å skrive. Manuelt arbeid gir en annen motorisk trening. Det gir koordinasjon, bevegelser og krever tankearbeid, det være seg med treskjærerjern eller blyant.»

Med bedret koordinasjon og finmotorikk er det lettere å mestre håndverk. Når et hus skal konstrueres og bygges er det lettere å forstå matematiske begrep. Det skapende arbeidet kan slik lære elevene til å holde ut i annet arbeid også, noe som vil være av betydning for generell livsmestring. M3 utdyper dette:

«En kan ikke la være å leve i frykt for at noe skal gå galt, men å leve og håndtere de vanskelige situasjonene som oppstår. Slik er det med håndverk også, en lærer hvordan noe skal gjøres, men det viktigste er kanskje å lære hvordan en kan improvisere og løse problem når noe går galt. Dette er mye taus kunnskap som kommer med erfaring. Elevene må derfor få prøve mye forskjellig.»

Mesterne forklarer at mestringsopplevelsen er viktig. Elever som gir opp må derfor ikke straffes, men oppmuntres til å prøve på nytt. Da får de mulighet til å mestre livet.

Ungdomsskoleelever er uslipte diamanter, de må få tilgang på materialer og mulighet til sansing, erfaring og fordypning. Informanten referer her også til forskning som viser at når en må slite på egenhånd lærer en mest, fra boken *Range* av David Epstein, 2019. I tidlig alder trenger barna bredde, senere kan en spesialisere seg innenfor et felt, men det er farlig og ødeleggende å gjøre dette for tidlig. Dette er et argument for at elevene må få breddeerfaringer og ikke spesialisere seg for tidlig. Unntaket er gjerne sjakk og dataspill som er teknologibasert. Konklusjonen er at en gruppe mennesker med samme bakgrunn, gir bare en løsning, da holder det med en person. Fremtiden trenger ulikheter og tverrfaglighet. Det gir bredde.

4.4 Fagets relevans og rammefaktorer for implementering av livsmestring

De siste spørsmålene i intervjuguiden spør om kunst og håndverksfagets relevans for fremtidens generasjoner i skolen, grunnleggende ferdigheter som bør videreføres og om hva elevene bør ha av materialkunnskap. Mesterne fremhever trematerialet og sier at det er et naturlig valg i skolen med mange muligheter. Gjennom trematerialet får de basiskunnskaper som kan overføres til andre materialer. Håndverket er viktig for fremtiden, for å kunne forme og arbeide med 3D- former, verden er tre-dimensjonal. De uttrykker at håndverk er viktig for å opparbeide egenskaper for å mestre livet generelt. Det handler om å opparbeide seg selvtillit og tro på at de mestrer utfordringer. Mesterne beskriver og reflekterer rundt fagets relevans, rammefaktorer og implementering av livsmestring. M3 uttrykker fagets relevans for danning ved at elevene må lære å ikke gi opp. De må lære å utfordre seg selv, selv om de tror at de har mislykkes. «Materialene gir tydelige tilbakemeldinger når du arbeider og former. Resultatet trenger ikke bli perfekt, prosessen er viktig.» I stedet for å lagre negative erfaringer, må elevene få mulighet til å finne ut hva som gikk galt og prøve igjen. Da kan de lære mestringsstrategier. M2 mener at faget er relevant fordi: «Håndverk er viktig for fremtidens generasjoner og utrunder dem til å arbeide i 3D, dette mener jeg vil bli viktig fremover. Det har blitt mer teori og mindre praksis i skolen og i hverdagen for dagens ungdommer.» Relevans og livsmestringsperspektivet kommer også frem i M1 sitt svar:

«Det å ta vare på håndverket er viktig for at de skal oppleve livsmestring. Kunne takle ulike utfordringer. Trearbeid er enkelt å ty til. Det krever lite verktøy og utstyr og kan gi elevene nyttige og verdifulle erfaringer. En trenger ikke alltid så store arbeid, men interesse og vilje.»

M3 relaterer kunst og håndverksfagets relevans til utvikling av problemløsningsevne: «Det å løse problemer kan gi et godt grunnlag for problemløsning og nytenking i mange situasjoner, både privat og i jobbsituasjon. Leken i prosessen er verdifull og utvikler kreativiteten.»

Mesterne trekker også frem verdien av å ha et praktisk fag som kan knytte elevenes praktiske utfordringer i skolen til mestring. M1 sier:

«Elevene må kunne få oppleve og erfare disse verdiene i skolen. Det er godt å få arbeide praktisk. Hverdagen blir enklere, du lykkes, ser mestring, kan vise andre at du får det til. Tenke positive tanker om det som jeg liker å arbeide med, det som gir mestring.»

De praktiske utfordringene i håndverket gir andre opplevelser enn teorifag og kan gi god selvtilfredsstillelse. Dette legger M2 vekt på: «Det gir en god følelse å kjenne seg trøtt og sliten i kroppen etter hardt arbeid. Muskelsmerter gir også mestring og utholdenhet. Det å bære materialer gir en god kroppslig følelse, en følelse av å ha arbeidet.» Men det er ikke bare fysisk tungt arbeid som gir en god opplevelse, også smått, finmotorisk arbeid, kan gi en god selvtilfredsstillelse.»

Rammefaktorer påvirker undervisningen og mesterne fremhever betydningen av lærerens rolle og kompetanse i kunst og håndverksundervisningen. M1: «Barna trenger rollemodeller og eksempler, bilder på hva som går an å lage.» M3 hevder at opplevelsen av håndverk er viktig i vår industrielle verden. Håndverk blir til unike individuelle gjenstander som kan påvirke vår identitet: «Derfor er det viktig at læreren har kompetanse i sitt fag, kan motivere og veilede. Læreren formidler best det han kan selv.» M2 vektlegger at undervisningen i kunst og håndverk må være relevant og læreren må være trygg på materialene. Læreren må derfor kunne mer enn det generelle for å være overbevisende:

«Du kan jo alt du, sier elevene, men jeg kan jo ikke det. Interesse for faget og entusiasme smitter og elevene ser at du liker det. Lærerens rolle er viktig. Det er nødvendig med interesse, entusiasme og trygghet som grunnprinsipp. Hvis du er entusiastisk og brenner for faget kan interessen smitte over på elevene. Det innebærer å ha trygghet i å kunne bearbeide mange ulike materialer som kan overføres til andre materialer og teknikker.»

Mesterne har også uttalelser som kan knyttes til implementering av livsmestring i håndverket. De fremholder kunnskap og erfaringer elevene får gjennom praktisk skapende arbeid i håndverk. Dersom elevene opplever mestring i prosessen eller med resultatet gir det lyst og vilje til å utfordres på nytt. Når aktiviteten er meningsfull, er det lettere å holde ut og være tålmodig. Om dette gir en positiv opplevelse, vil det forme deres valg og slik sett få konsekvenser for senere mestringsopplevelser og gjerne livsmestring generelt.

Sammenhengen mellom fysiske og psykiske prosesser vektlegges. M1 forteller hvordan håndverket har påvirket hans mestring i hverdagen og at det var avgjørende for å kunne fungere i teoretisk arbeid: «Steinarbeidet har vært mentalhygiene for meg.» Det er viktig å tenke positive tanker på kvelden, for da sovner en fort og sover godt. Det påvirker den generelle livsmestringen. Det som gir mestring, det en liker å arbeide med gir positive tanker. Det praktiske lystbetonte arbeidet kan også gi positive ringvirkninger. Mesteren hevder at det er viktig å kunne få oppleve og erfare disse verdiene i skolen: «Det er godt å få arbeide praktisk. Hverdagen blir enklere, du lykkes, ser mestring, kan vise andre at du får det til. Andre ser det i sosiale sammenhenger der du får vist en annen kompetanse.» M2 fastholder at det mentale er viktig. Hjernen må stimuleres og vedlikeholdes for at den skal fungere hensiktsmessig og for å kunne være kreativ. «Hodet må være med, en trenger både kroppen fysisk og hodet mentalt for å skape. Det handler ikke om å være geni, men å kunne arbeide, se sammenhenger, bruke verktøy og utnytte materialer.» Det er derfor nødvendig å utvikle hjernen til å bruke kroppen, materialene og verktøyene hensiktsmessig. Mentale ferdigheter er nødvendig for å kunne se sammenheng mellom materialer og de verktøy en trenger. Dette støttes i en psykologisk fagartikkel av Helge Bjørnæs: «Hjernen er alltid i forandring. Disse endringsprosessene foregår i tett interaksjon med omgivelsene. Denne evnen til erfaringsbasert forandring er uttrykk for hjernens plastisitet» (Bjørnæs, 2008). M3 forteller at arbeid som håndverker har gitt utfordringer som en må løse både fysisk og psykisk. Praktisk problemløsning er og viktig for mentale prosesser. Mestring og motivasjon er viktig å lære fordi det påvirker utvikling og danning og det påvirker deg ellers i livet: «Arbeidet kan gi fysisk smerte og sanselige erfaringer. Problemene er praktiske og arbeidet blir synlig. Dette kan støtte og hjelpe en på andre nivåer i livet. Dette erfarte jeg ofte da jeg livnærte meg av håndverket.» M3 bruker begrepene: «*Bespoke* skreddersydd, *bespoken* tinget og *Speak before*. Jeg tror mange er sulten på kontakt og kommunikasjon. Håndverket kan være en måte å glede andre og seg selv. Ved å snakke med kundene i forkant får jeg en unik bestilling.»

Livsmestringsbegrepet knyttes til det mentale og sammenhengen mellom hode og kropp, det kommer også frem i et annet sitat av M2:

«Pirkearbeid og nøyaktighetsarbeid viser om du mestrer finmotorikken. Det krever samarbeid mellom hode og kropp, hode og håndkoordinasjon. Det gir også en god følelse å arbeide med finarbeid eller nøyaktighetsarbeid. Det gir trygghet og selvtillit å mestre livets mange utfordringer. En får tro på seg selv. Det er egenskaper som er viktig å tilegne seg og som du kan tilegne deg gjennom håndverk og fysisk arbeid. Mestring fører slik til livsmestring. En blir vant til å takle utfordringer gjennom erfaringer og praktisk arbeid».

Mesterne knytter livsmestringsbegrepet til dannelsesbegrepet i de gamle læreplanene og forklarer at vi skal lære elevene til å bli gagns menneskers – mestre livet. Det er en prosess som gjør at en har kunnskap og erfaringer en kan bruke senere i livet. M2: «Elevene skal mestre livet og de skal bli gagns mennesker – det innebærer vel å takle utfordringer i livets hverdager.» Arbeidsprosessene gjør at en har kunnskap og erfaring slik at en kan takle både motgang og medgang. Det gir trygghet og selvtillit. Det å kunne løse praktiske gjøremål og oppgaver i hverdagen gjør livet enklere. Da ser en muligheter fremfor hindringer, det tar muligens bare litt mer tid og krefter.

4.5 Lærerstudentenes hvorfor og fremtidsvisjon

Lærerstudentenes beskrivelser av kunst og håndverksfaget, hvorfor de har valgt faget og deres fremtidsvisjoner kan belyse masteroppgavens problemsstilling fra et annet perspektiv enn mesterne. Bare de mest relevante svarene i spørreundersøkelsen presenteres her. 4 studenter svarer at de har valgt faget fordi det er et praktisk fag. 6 studenter skriver at det er et kreativt fag. 10 studenter skriver at de ønsker å lære, utforske, utfordre og utvikle seg og å få kunnskap gjennom faget. 16 studenter skriver at de enten har interesse for faget, det er gøy, de liker det, faget gir gode assosiasjoner eller at de ønsker mer erfaring i faget. 7 studenter knytter begrunnelsen av valget til at faget er nyttig, viktig, relevant, ulikt teorifagene og at det er stor kompetansemangel på lærere med formell kompetanse i grunnskolen. S3 sier at faget er valgt i den tro at det skulle være et lett fag. Slik jeg forstår dette viser svarene at studentene velger faget fordi det er et mer kreativt og praktisk fag til forskjell fra teorifagene. De anser faget for å være nyttig og viktig fordi de kan utforske,

utvikle seg og lære på andre måter og at de får arbeidet med det som de liker, det de har interesse for og som gir dem gode assosiasjoner. Bare en student har valgt faget i den oppfatning om at kunst og håndverksfaget skulle være lett.

Under grunnleggende ferdigheter i tresløyd referer 5 studenter til grunnleggende ferdigheter som lesing, skriving, regning, ikt og sosiale ferdigheter som gjelder alle fag. 4 studenter svarer vet ikke eller blankt. 5 studenter svarer materialkunnskap, arbeid med planlegging, teknikker, verktøyskompetanse og maskinkunnskap. 6 studenter svarer nøyaktighet, tålmodighet, praktisk forståelse og håndlag eller at det er å kunne bruke hendene. Slik jeg forstår dette har studentene en formening om grunnleggende ferdigheter slik som de beskrives i gjeldende læreplaner og de relaterer dette også til kunst og håndverksfaget. Kompetanse innen ulike materialer, verktøy, teknikker og maskiner blir vektlagt i tillegg til tålmodighet og nøyaktighet. Studentene beskriver også hva de vil prioritere i fremtidig undervisning. 7 studenter svarer at de vil gi elevene erfaringer i ulike materialer, 6 studenter vil legge til rette for mestringsopplevelser, 4 vil gi elevene kreative utfordringer der de kan lage nyttige gjenstander og 3 studenter svarer vet ikke eller at de ikke vil undervise.

Livsmestringsbegrepet beskriver studentene på ulike måter. Det er lykken ved mestring sier S2, S3 mener at det handler om å være komfortabel med livet, at en har noe som gir en boost i hverdagen. S4 mener det handler om å ha en følelse av å kunne klare det en har satt seg som mål. S6 trekker frem det å mestre livet på en balansert måte, akseptere det negative og samtidig gi noe positivt. Flere trekke frem det å mestre livet på ulike måter, det å kunne fikse utfordringer i hverdagen, kunne utvikle ferdigheter som bidrar til mestring i hverdagen eller mestre livets utfordringer. Lærerstudentene uttrykker at livsmestring handler om noe mer enn faglig kunnskap. Det handler om den kombinasjonen av kunnskap og ferdigheter man trenger for å mestre hverdagen. Det gjelder også sosiale ferdigheter, at man får til ting i hverdagen og kan utvikle seg. 3 studenter svarte ikke på dette spørsmålet.

Studentene fikk også spørsmålet: Har du noen tanker om sammenheng mellom kunst og håndverk og livsmestring? Her svarer 13 studenter at de mener dette har en sammenheng, absolutt, jeg tror det går hånd i hånd, dette handler om læring og mestring. 7 studenter svarer at de er usikre, nei eller blankt. I de to siste spørsmålene kunne studentene kommentere livsmestringsbegrepet og kunst og håndverksfaget. Studentene gir uttrykk for

at de ønsker å lære mest mulig om trearbeid, sløyd, trematerialer, teknikker, verktøy og maskiner for å kunne lære dette videre til sine kommende elever. Dette innebærer slik jeg forstår det, at de ser behovet for kompetanse i faget og behov for kyndige lærere som kan håndverket. Noen studenter nevner at de vil vektlegge å gi elevene oppgaver som elevene kan mestre og at elevene kan få valg som bygger på den enkeltes interesser.

Svarene fra lærerstudentene viser et stort sprik i hva de svarer. En av grunnene kan være at det er stor aldersforskjell mellom deltagerne fra 20 til 35 år. Det vil si at studentene har fått ulik grunnopplæring og vært påvirket av ulike læreplaner i perioden. Svarene viser at de har en forståelse av og en formening om at livsmestring også handler om mestring mer generelt. Flere av lærerstudentene påpeker behovet for å være tålmodig, konsentrert og utholdende i aktivitetene. Dette vektla også mesterne i intervjuene. Svarene fra studentene viser noe usikkerhet og faglig utrygghet. Dette samsvarer med mesternes uttalelser og erfaringer med utviklingen av studentenes ferdigheter gjennom flere tiår.

5. Drøfting

Med problemstillingen i fokus vil datamaterialet fra intervjuene og spørreundersøkelsen drøftes opp mot det teoretiske grunnlaget som er presentert tidligere. I lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverk og innenfor rammene av fagets egenart spør jeg:

Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer som tre, stein og metall kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke rammefaktorer fordrer dette?

Ved å drøfte håndverksfagets egenart, fagets eksisterende praksis og hvordan dette kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring i kunst og håndverk i skolen er målet å svare på problemstillingen. Det søkes også å belyse rammefaktorer dette vil fordrer for at fagplanens visjon ikke bare skal bli ord, men handling. Livsmestring er et nytt begrep i fagfornyelsen og rammeplanen er ikke verdinøytral. Det er et politisk dokument skrevet av Kunnskapsdepartementet. Ord og begreper som brukes i styringsdokumenter er bærere av ulike måter å tenke på. Livet er ikke et enkeltmannsforetak som vi enten håndterer, eller ikke. Begreper vi bruker har konsekvenser for hvordan vi som lærere legger opp undervisning i skolen og en søker derfor å forstå dette begrepet slik at det kan bli tilstrekkelig anvendelig også i kunst og håndverksfaget. En forståelse kan kanskje handle om begreper som kan romme alle sider ved elevs liv, som beskriver og forstår barns komplekse hverdagsliv, behov, interesser og rettigheter. Her drøftes forskjeller mellom begreper, teorier og diskurser, forskjeller mellom teoretiske antakelser og det informantene beskriver fra sin virkelighet.

5.1 Danning og utdanning versus livsmestring

Skolen har både et dannelsoppdrag og et utdanningsoppdrag. De henger sammen og er gjensidig avhengig av hverandre. Mesterne viser til at det tidligere stod i læreplanene at elevene skulle utrustes til å bli gagns mennesker (LK1994). Grunnopplæringen er en viktig del av en livslang dannelsprosess som har enkeltmenneskets frihet, selvstendighet, ansvarlighet og medmenneskelighet som mål. Opplæringen skal gi et godt utgangspunkt for deltakelse på alle områder innenfor utdanning, arbeids- og samfunnsniv. Opplæringen skal

danne hele mennesket og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner gjennom opplevelser og praktiske utfordringer i undervisningen og skolehverdagen. Under utdanningens verdigrunnlag finner vi prinsipper for læring, utvikling og danning. Disse prinsippene skal hjelpe skolen til å løse dette doble oppdraget. Elevene skal gjennom et bredt spekter av aktiviteter og fysisk og estetisk utfoldelse få utfordringer som fremmer mestring. Danning skjer både når de arbeider på egen hånd, og når de samarbeider med andre. De dannes når de bryner seg på teoretiske utfordringer ved hjelp av formler og fagstoff, og når de tar i bruk redskaper for å mestre en praktisk oppgave. Danning skjer når elevene lærer hvordan de kommer fram til riktig svar, men også når de forstår at det ikke alltid finnes enkle fasitsvar. I læreplanen konkretiseres mål for undervisningen i kompetansemål. Det er dette elevene blir vurdert etter og det får slik også konsekvenser for elevenes utdanning og danning (LK2020). M2 sier: «Vi skal lære elevene til å bli gagns mennesker – mestre livet. Det er en prosess som gjør at du har kunnskap og erfaringer du kan bruke senere i livet. Elevene skal mestre livet og de skal bli gagns mennesker – det innebærer vel å takle utfordringer i livets hverdager.» Elevenes danning og utdanning vil da få konsekvenser for deres generelle livsmestring. Livsmestringsbegrepet rommer da gjerne det som ligger i det gamle dannelsesbegrepet å bli gagns mennesker. Dannelsesbegrepet relatert til livsmestring kan også belyses ut fra Wolfgang Klafki sin kategorialdannelsesteori, der grunnessensen er dialektikken mellom det subjektive og det objektive i undervisningen. Den kategoriale dannelsesteori stiller særlige krav til utvelgelse av læringsstoff og innhold for å avspeile en større helhet slik at en kan oppnå en dobbeltsidig dannelsesprosess (Klafki, 2011). I undervisningssammenheng vil det formale dannelsesperspektivet angi overordnede verdimål som sier noe om hva opplæringen skal lede elevene mot, men ikke hva som skal bringe dem til å nå disse målene. Klafki hevder at all undervisning som ikke bygger på en underliggende danningsteori vil være meningsløs. Uten dannelsesorientering vil enhver pedagogisk handling bli famlende (Klafki, 2016). I Klafkis dannelsesstenkning er det viktig at lærestoffet ordnes ut fra et eksemplarisk prinsipp og tilpasses elevens virkelighet. Danning er avhengig av at man både har lært om og av noe, slik at en kan tilegne seg nye tenkemåter, væremåter eller syn på verden. Man kan ikke lære alt innenfor et utdanningssystem og det er ikke mengden kunnskap som er avgjørende, men det å kunne velge ut allmenne kunnskaper som kan gi struktur og overføringsverdi. Dette kom tydelig frem i intervjuene med mesterne. M2 forklarer at det er kort overgang fra det ene materialet til det andre fordi materialene henger sammen. Det som er viktig er å kunne behandle materialer, kunne håndtere dem og anvende

relevant verktøy i behandling og forming av materialene. Dette kan være et eksempel på det Klafki kaller eksemplarisk undervisning og læring. Vellykket læring kan skje når læreren balanserer det fundamentale og det elementære i planlegging og gjennomføring. Kategorial dannelse innebærer å lære det vesentlige om verden, kategorisert eller ordnet etter nøkkeltema, for å kunne tilegne seg nye tenkemåter, væremåter og livsanskuelser gjennom opplæringen. Undervisningens formål er å hjelpe elevene gjennom erfaringer til å kategorisere fenomener på en stadig mer hensiktsmessig måte slik at de stadig forstår mer. I lys av Klafkis dannelsesteori kan livsmestringsbegrepet i fagfornyelsen slik være et svar på det gamle dannelsesbegrepet (Klafki, 2016, s.15-18).

Slik jeg forstår mesterne, har de et helhetlig syn på kunst og håndverksfaget. Det som er viktig er overføringsverdien ved å kunne forme og behandle ulike materialer med verktøy. M3 knytter dette til opplæringen: «I alle harde materialer bør barn utvikle taktile kunnskaper og utvikle taus kunnskap, så de teknikkene og ferdighetene de lærer lett kan overføres til andre materialer og situasjoner». Ingvill Gjerdrum Maus skriver i sitt forskningsprosjekt at studentenes forståelsesutvikling starter i deres forståelseshorisont. Kategorial utdanning beskriver fenomen som oppleves gjennom utfoldelse av helhetlig kunnskap. Dette fenomenet oppstår når elevenes kritiske tenkning, dømmekraft, vilje og fantasi forenes med objekter som representerer verden, klassisk kultur og vitenskapelig kunnskap. Det hevdes at denne forståelsen utvikler seg gjennom engasjement med objektene. Denne engasjement-prosessen åpner for fagets generelle innsikt og erfaringer, mens målet åpner for det generelle innholdet og avklarer forståelige kategorier i faget. Holistisk kunnskap utgjør slik en høyere enhet enn en syntese av subjektive og objektive forhold. Det kan derfor være hensiktsmessig å anvende begrepet forståelse fremfor kunnskap. Pedagogiske emner må eksemplifiseres i situasjonen, hendelsen eller gjenstanden. Dette samsvarer også med lærerstudentenes uttalelser om at de ønsker å arbeide, erfare og lære mer praktisk håndverk. Den eksemplariske verdi av materialet avhenger av å være elementær for å åpne studentens subjektive kritiske tenkning, dømmekraft, vilje og fantasi. Studentenes selvbestemmelse er relevant i forberedelsen på deltakelse i samfunnets utvikling, her er nøkkelen at interesser og ferdigheter utvikles bredt (Maus, 2020, s.29).

Mesterne peker på at barna trenger å lære gjennom erfaring og at de må få prøve seg. Det å gjennomgå hele prosessen gir et rikere liv og mestring som igjen kan føre til glede og trivsel. Læringsteoretiker John Dewey beskriver læring gjennom aktivitet og betrakter oppfostring, utdanning og dannelse som sosial natur. En kan derfor ikke skille læreprosesser fra

felleskapets identitet eller oppgaver. Det sosiale miljøet og meningsfulle aktiviteter er derfor avgjørende for at barnet skal kunne utvikle sine individuelle forutsetninger for livet og dermed kunne mestre livet. Han hevder at vi lærer mer av å gjøre, enn ytre stimuli og da blir læring noe eleven bidrar til selv gjennom aktivitet og handling (Dewey, 1928). Mesterne forteller om arbeidsglede når arbeidet er meningsfullt og at motivasjonen også kan være selve arbeidet eller produktet som skal lages. Arbeidsglede og det å få til ting som motivasjon vil være relevant i alle livets faser og vil påvirke den generelle livsmestring, men kanskje enda mer i motivasjonen ved å glede noen andre. Kunst og håndverksfaget kan slik også ha stor betydning for elevenes dannelsesprosess. En undervisning som motiverer vil ideelt føre til at elevene opplever mestring og livsmestring. Dette kan ses i lyset av begrepene livsmestring, danning og utdanning. Valg av læringsteorier og syn på aktivitetsbegrepet er relevant for tilnærming av problemstillingen og vil slik også påvirke min tolkning og forståelse av livsmestringsbegrepet.

5.2 Eksisterende håndverkspraksis som utgangspunkt for meningsfull aktivitet

M2 beskriver hvorfor eksisterende praksiser kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring i kunst og håndverk: «Det skapende i seg selv er viktig, fordi det har med mestring å gjøre.» M1 utdyper dette: «Det å ta vare på håndverket er viktig for at elevene skal kunne takle ulike utfordringer og oppleve livsmestring. Trearbeid er enkelt å ty til. Det krever lite verktøy og utstyr og kan gi elevene nyttige og verdifulle erfaringer.» I kunst og håndverksfaget er tre ett av de harde materialområde som elevene skal få erfaringer med. Gårdvik viser til at spikking i rått tre helt fra barnehagealder utruker barna og lærer dem til å håndtere kniven som verktøy (Gårdvik 2010). Lærerne skal legge til rette for undervisning der elevene får mulighet til å utforske materialet ved å la dem løse ulike oppgaver i trearbeid i henhold til kompetansemålene for faget. Ved å se på kulturarv og byggetradisjoner i tre, kan en viderefremme kunnskap om materialer og verktøy som kan påvirke elevens opplevelse av helse og livsmestring. En er eksempel på et naturmateriale som er bærekraftig. Andersen skriver i sin bok *Brakakledde bygningar* at en har stor tilkomst og lange tradisjoner i Hordaland. Gjennom å arbeide med materialet blir en bevisst hvor mye som kan benyttes. Bærene gir aroma og smak til maten, einerbuskene anvendes til å kle utløer og bygg og gir en

tett, men samtidig luftig vegg. Strøet har blitt benyttet til å dekke gulv. Treet gir en egen aroma når en skal røyke og konservere kjøtt og fisk og større emner har blitt anvendt til redskaper, verktøy og møbler (Andersen, 2014). M1 forteller hvordan en kan utnytte naturen i undervisningen og arbeide tverrfaglig med kunst og håndverk. Turstier ble laget i skolens lokalområde, de bygde broer og ryddet vei, de fant naturlige rasteplasser og toppunkt, bygde varder, gapahuk, benker og gruer der de kunne grille og steke mat ute. I dette prosjektet ble det arbeidet med harde materialer som tre, stein og metall. Sammenhengen mellom materialene ble tydelige og elevene fikk sanse, erfare og delta med de evner de hadde. Noen elever viste ekstra styrke og bar tunge bærer, andre kunne håndtere verktøy, gode ideer ble utvekslet og oppgavene gav mestring. Arbeidet gav synlige resultat, men prosessen og opplevelsen var også viktig for det sosiale samspillet i elevgruppene. Tilhørigheten og det praktiske arbeidet var med å forme og danne elevene til ansvarsbevisste medborgere. Dette samsvarer også med det som Birkeland forteller om samarbeid med lokalmiljøet i Tinnsjøprosjektet (Birkeland, 2009).

Mesterne viser til at handlingsbåren kunnskap eller taus kunnskap er knyttet til læring i forbindelse med praktisk virksomhet gjennom erfaring. Veien til denne kunnskapen går gjennom øvelse og praktisk handling. Det kan være kunnskap vi får gjennom å lære oss bestemte ferdigheter (ferdighetskunnskap), eller kunnskap som vi tilegner oss gjennom gjentatte ganger å omgås et materiale eller visse estetiske virkemidler slik at vi blir fortrolige med bruken av dem (fortrolighetskunnskap). Kunnskap som omfatter fortrolighet og ferdighet handler også i stor grad om dømmekraft (Haabesland & Vavik, 2000, s.17). I praktiske fag som kunst og håndverk er derfor hånd og kropp like viktig som ordet. Når vi arbeider mot et mål, mobiliserer vi nødvendig kunnskap og innsikt i prosessen. I en slik målrettet situasjon nyttiggjør vi oss kroppens samlede kunnskapsreservoar, som ikke kommer til uttrykk før handlingen utløser den. Både prosesserfaring og det seriøse produkt hører med til utviklingen av fortrolighetskunnskap. Kroppen vet mer enn jeg, dette kalles taus kunnskap, proximal knowledge eller habitus som sosiologen Bourdieu bruker (Halvorsen, 2008, s.219).

Mesterne forteller at det praktisk skapende arbeidet har påvirket deres opplevelse av læring og mestring. De forteller om balanse mellom teoretisk og praktisk arbeid, at variasjon mellom stillesittende og fysisk krevende aktiviteter er viktig for helse og livsmestring. M1 forklarer at: «en må finne en gylden middelvei. Det er viktig å bruke kroppen, det å ha variasjon mellom fysisk kroppslig arbeid og det mentale.» Ergoterapeuter fremholder viktigheten av variasjon i ulike aktiviteter i løpet av dagen. Dette samsvarer med ergoterapiteori og sitatet:

«Teori og praksis hånd i hånd og samarbeid mellom hode og kropp» (Neuberg, 2017; Kielhofner, 2010). Alt håndverk kan karakteriseres som aktivitet, aktivitetsbegrepet er svært omfattende, men her løftes meningsfulle aktiviteter frem. Interesser og motivasjon påvirker da aktiviteten i større grad. Ergoterapifaget støtter seg også på Vygotsky sin læringsteori og Leontjev (1981) sin aktivitetsteori som har et utvidet syn på aktivitet og dens betydning for menneskers mestring av daglige aktiviteter og dermed også livsmestring (Dewey, 1938/1997 s.148). Trearbeid er en aktivitet innen håndverk. Dette arbeidet krever verktøy og kompetanse. Mesterne viser til at å arbeide i tre innebærer at en må anvende kroppen hensiktsmessig og ha kroppslig fysikk og utholdenhet over tid. Ved å fokusere på mål i undervisningen kan en kanskje oppmuntre og utruste elevene til å finne strategier og metoder for medvirkning, aktiv deltagelse og utholdenhet. I opptrening etter skader, eller når nye ferdigheter skal læres, defineres konkrete hovedmål og små delmål sammen med personen for å motivere til egeninnsats. Denne tankegangen ligger også til grunn for min forståelse for hvordan elevene kan motiveres til egeninnsats i læring gjennom praktiske små oppgaver ved å definere mål sammen med elevene. Ved at elevene er med på å definere konkrete mål for aktiviteten og skoleoppgavene i håndverk kan elevene tydeligere se resultat og mestring. Denne kunnskapen kan gi dem motivasjon til å sette seg nye mål og å mestre andre utfordringer i livet. Mesterne hevder at opplevelsen av mestring gir den største motivasjon og at om resultatet blir bra gir det inspirasjon til å fortsette arbeidet og da vokser interessen. Denne måten å definere mål som motivasjon, finner vi også igjen i den Canadiske modellen CMOP-E (Townsend, 2013). Ved å fokusere på delmål blir det lettere å se resultater som er nådd. Dette peker på nødvendigheten av å se resultat eller et produkt og ikke bare fokusere på prosessene. Slik jeg opplever svarene fra lærerstudentene ønsker de veiledning og opplæring for å nå resultater og se ferdige produkt. Det er et paradoks i dagens skole som vektlegger prosessen nesten mer enn produktene. Mestringsopplevelsene kan da utebli. M3 fremhever verdien av både prosess og resultat. Elevene viser ulike evner og talenter. De får like oppgaver, men løser dem helt ulikt. En elev velger å utforske mange materialer, utforsker verktøy og har kreative løsninger uten å komme i mål med et produkt. Den andre arbeider systematisk og fokuserer på håndverksteknikker, anvendelse og valg av verktøy i henhold til materialet og leverer et nydelig produkt. Denne læreren påpeker at samfunnet har behov for begge disse egenskapene og at samspillet mellom ulikhetene gagnar samfunnet best. Begge egenskapene må derfor vurderes og verdsettes. Samfunnet trenger nytenkning og kreativitet for å få utvikling, ikke bare teknikkbasert kunnskap som datamaskiner kan utføre. Her

henvises det til forskning presentert i boken *Range* av David Epstein. Range innebærer å få bredde og boken presenterer undersøkelser og forskning som viser at en lærer best og mest ved å slite på egenhånd. I tidlig alder trenger en bredde, senere kan en spesialisere seg innenfor et felt, men det er farlig og ødeleggende å gjøre dette for tidlig. Unike sammensetninger gir mer kreativitet og innovasjon. Det er et argument for at elevene ikke må spesialisere seg i ung alder, men prøve ut mest mulig for å få mange ulike erfaringer og breddekunnskap. Dette synet kom og frem i spørreundersøkelsen blant lærerstudentene og er et argument for at elever må få tilrettelagt undervisning som gir mange ulike erfaringer, bredde og ikke spesialisere seg for tidlig (Epstein, 2019).

5.3 Livsmestring i forhold til læring, erfaring, evner og utholdenhet

Å lære å lære innebærer at elevene forstår sine egne læringsprosesser og sin faglige utvikling, da bidrar læringen til selvstendighet og mestringsfølelse. Opplæringen skal fremme elevenes motivasjon. Gjennom arbeid med faglige utfordringer vil elevene få kunnskap om hvordan de lærer og utvikler seg i faget. Dypere innsikt utvikles når elevene ser sammenhenger mellom kunnskapsområder, og når de behersker et mangfold av strategier for å tilegne seg, dele og forholde seg kritiske til kunnskap (LK2020). Mesterne hevder at håndverk kan gi elevene konkrete erfaringer i forhold til læring, som de ikke får gjennom teoretiske studier, men som kan påvirke læringsforutsetningene deres. Dewey vektlegger det å lære gjennom å gjøre (Dewey, 1928). Det kan både utfordre og inspirere. Masteroppgaven bygger på Lev Vygotsky sin teori om forståelse av læring, undervisning og veiledning. Håndverksaktivitetene må tilpasses innenfor elevenes nærmeste utviklingssone for at elevene skal få både utfordring, samtidig som de opplever mestring. Mesterne fremhever læreren sin faglige kompetanse for at de skal kunne støtte og hjelpe elevene i sin utvikling. Scaffolding og facilitering, er redskapene de bruker i håndverksundervisningen (Bruner, 1999). Læreren må ha relevant faglig kompetanse for å kunne veilede og instruere i praktiske utfordringer, men også for å kunne være faglige rollemodeller og forbilder. Dette samsvarer med teori av Bruner som fremhever betydningen av stilas, som er hjelp fra noen som er mer kompetent. Det handler også om å kunne legge til rette for at elevenes oppgaver legges innenfor den enkeltes utviklingssone (Vygotsky, 1978; Bruner, 1999). Lærerens ansvar er å hjelpe, veilede og være en mentor. En mentors rolle er å gi anerkjennelse og gjenkjenne kimen av interesse eller

glede som kan hjelpe et menneske med å finne frem til akkurat de delene av disiplinen som harmonerer med vedkommende sine evner. Læreren skal gi oppmuntring og få elevene til å tro at de kan gjøre ting de trodde var usannsynlig eller umulig. De skal minne elevene på det de allerede kan, og hva de kan oppnå hvis de fortsetter å arbeide hardt. Det må ikke gis mulighet for å bøye av for sviktende selvtillit eller tanken om at de har for store drømmer. Lærerens rolle er også å legge til rette og lede elevene mot sitt rette element ved å gi råd, foreslå teknikker, vise vei og hjelpe elevene til å lære av de feilene de gjør. Slik kan elevene utvikle seg og strekke seg etter stadig nye mål (Robinson, 2018).

Når arbeidet lykkes gir det mestring og glede. En lærerstudent svarer at livsmestring henger sammen med livsglede. Tollefsen siterer en håndverkselev som vanligvis har mye fravær i sin masteroppgave: «egentlig er jeg syk i dag, og skulle vært hjemme. ... men dette er så gøy at jeg føler meg helt frisk» (Tollefsen, 2017, s. 75). Indre motivasjon handler om vilje og lyst. Sitatet sier noe om hvordan motivasjon for kreative aktiviteter kan påvirke oppmøte og utholdenhet og dermed påvirke opplevelsen av livsmestring i skolen. Mesterne hevder at alt håndverk krever både interesse, motivasjon og tålmodighet. Dersom elevene finner sitt interesseområde og er motivert for arbeidet vil de derfor kunne lære utholdenhet. Mesterne fremhever at tålmodighet og utholdenhet er viktige egenskaper som også er nyttig i mange andre situasjoner i livet. Læreplanen kobler livsmestring til arbeid som forebygger krenkelser og mobbing. Erfaringer er med å danne mennesker og utdanne og utruste dem for arbeid og deltagelse i samfunnet. Ved at elever får mulighet til håndverk og fysisk skapende arbeid, oppdager noen kanskje at de har talent for praktiske oppgaver som gir dem en indre motivasjon til stadig å forbedre prosess og resultat. For mange elever vil det kunne innebære læring og å oppleve mestring i det å se konkrete resultater av sitt skapende arbeid. Resultater gir mestringsopplevelser som påvirker selvtilliten og elevene får vist andre hva de klarer. M3 hevder at de gamle læreplanene og stadige skifter av læreplaner har gitt elevene lov til å gi opp: «Et mål må være å arbeide med tålmodighet. Elevene må ikke miste tålmodigheten, men prøve på nytt når noe går galt, da lærer de nye ting. Det at elevene gir opp må heller ikke straffes, men elevene må heller oppmuntres til å prøve på nytt.» Da kan de lære strategier til å mestre ulike oppgaver og dermed mestre livets utfordringer. «Ungdomsskoleelever er uslipte diamanter, de må få tilgang på materialer og mulighet for sansing, erfaring og fordypning.» Alle er født med kreative evner og muligheter. Kunsten er å utvikle disse evnene og mulighetene. Da må elevene få mulighet til å oppdage sine evner og talenter. Robinson hevder at det å finne sitt rette element er avgjørende både på et individuelt og på et

samfunnsmessig plan. Altfor mange elever som fullfører skolen eller slutter før de er ferdig, vet ikke hva de egentlig har anlegg for. Mange gir uttrykk for at skolen ikke verdsetter det de er gode til og altfor mange elever tenker at de ikke er gode til noen ting. Intelligens og kreativitet henger sammen med hverandre. Når man leter etter sitt rette element, er det essensielt at man forstår kreativitetens egentlige vesen og har en klar forståelse for hvordan den henger sammen med intelligens. Skole og utdanning skal være til hjelp for å lede elevene mot sitt rette element. Robinson hevder at skolen ofte har motsatt effekt. Dette er veldig alvorlig, og i mange systemer blir problemene stadig verre. Han peker på to utfordringer eller hindringer i dagens skole som er: Den hierarkiske inndelingen av skolefagene og at konformitet verdsettes høyere enn mangfold (Robinson, 2018, s. 62-207). Det rette element er treffpunktet mellom naturlig begavelse og personlig lidenskap. Når du gjør noe du elsker å holde på med, får du en annen fornemmelse av tid, blir mer levende og aktiv. Dette gjenspeiles i Mihaly Csikszentmihalyi sin forskning på positive aspekter ved menneskelig erfaring som glede, kreativitet og situasjoner der man er fullstendig oppslukt av aktivitet eller livet. Han beskriver en sinnstilstand hvor bevisstheten er preget av harmoni, og der folk ønsker å gjøre det de gjør, for aktivitetens egen skyld. *Flow* oppstår når man investerer psykisk kraft og oppmerksomhet i realistiske mål, og når ferdighetene man har, harmonerer med handlingsmulighetene (Csikszentmihalyi, 1990/1997).

Mesterne forteller at når en skaper i fysiske materialer får en tilbakemeldinger på det en gjør umiddelbart, men hele prosessen fra idé til produkt kan ta lang tid og innebærer både tankearbeid og fysisk innsats. Arbeidet innebærer at en må anvende teoretisk kunnskap i praksis og for å kunne gjøre det aktiveres flere sanser og intelligenser. Howard Gardner sin teori om de ulike intelligenser hevder at mennesker utvikler seg og lærer ved hjelp av alle sanser. I et livsmestringsperspektiv blir dette aktuelt. Variasjoner i undervisningsformer kan være med å åpne muligheter for elever med ulike evner. M2 hevder at evnen til å se i 3D er avgjørende for å kunne forme og modellere i kunst og håndverksfaget. Dette er en viktig ferdighet som trenger øvelse. Visuell-spatial intelligens omfatter evnen til å forme og se for seg 2D og 3D-bilder. Dette innebærer også evnen til å huske bilder og gjenstander, forstå, manipulere og endre utforminger. Kroppslig-kinestetisk intelligens er evnen til å bruke kroppen til å uttrykke ideer, lære, løse problemer, utføre aktiviteter og skape produkter. Dette innebærer å anvende kroppen hensiktsmessig i aktivitet, evne til å tilegne seg fysiske ferdigheter og å kunne håndtere verktøy. Dette er svært relevant for alle typer håndverk og arbeid i materialer. Sosial intelligens innebærer evnen til å fokusere på det som er viktig i

relasjon til andre mennesker, interesser, motivasjon, verdisyn og evnen til samhandling med andre mennesker. Motivasjon for å lage et produkt kan også relateres til verdisyn og ønsket om å glede noen andre. Det har sammenheng med den niende sansen som omhandler det eksistensielle. Evnen til å se på livet i en større sammenheng og det å se meningen med livet (Gardner, 2010). Denne evnen vil påvirke motivasjon for all aktivitet og dermed også få konsekvenser for generell livsmestring. Mange sliter med å finne mening med livet i dagens samfunn. Koronavirus og Covid-19 sykdom har gjerne satt ekstra fokus på dette.

5.4 Rammefaktorer, kompetanse og danning relatert til håndverksundervisning

Hva som skjer i de praktisk-estetiske fagene og da særlig kunst og håndverksfaget kan få konsekvenser for hvilke fag elevene ønsker å studere og til sist hvilke yrker de ender opp med i arbeidslivet. Elevenes mestringsopplevelse i håndverksaktiviteter vil ha betydning for yrkesvalg og det å fungere hensiktsmessig i samfunnet. En konsekvens kan være at elever ikke velger tradisjonelle håndverksyrker eller at de velger fag de ikke trives med. Dersom det ikke blir utdannet nok håndverkere vil det få praktisk betydning for samfunnet.

Masteroppgaven begrunner de overordnede spørsmålene ved å hevde at svarene på disse spørsmålene vil forbedre situasjonen for elever som ikke finner sitt mestringspotensiale i dagens skole. Svarene kan bevisstgjøre myndigheter og lærere i tilretteleggingen og fokuset av håndverksundervisning og valg av praktiske aktiviteter i skolen.

Trearbeid har lange tradisjoner i Norge. Arbeidet knyttes til fysiske, konkrete materialer og kreative, skapende designprosesser. Arbeid med trematerialer kan kaste lys over verdier som handlingskompetanse, kulturtradisjon og identitet (Johansen, 2017). M1 sier at: «Trearbeid er enkelt å ty til, det krever lite verktøy og utstyr og kan gi elevene nyttige og verdifulle erfaringer. M2 hevder at: «Håndverk er viktig for fremtidens generasjoner og utrunder dem til å arbeide i 3D, dette mener jeg vil bli viktig fremover.» Manuelt arbeid gir en annen motorisk trening. Det har blitt mer teori og mindre praksis i skolen og i hverdagen for dagens ungdommer det vises også i databruken. M2: «Nå anvendes IKT i alle fag, en lærer i mindre grad å skrive for hånd, mindre trening i finmotorikk og mindre håndverk gjør at det er vanskeligere å skrive. Det gir koordinasjon, bevegelser og krever tankearbeid, det være seg med treskjærerjern eller blyant.» Ann-Hege Lorvik Waterhouse peker på viktigheten av å

tilpasse aktiviteter for barna etter inspirasjon og opplevelser. Det må være struktur, orden og system. Elevene må ha tilgang på materialer og sanseopplevelser, der de får erfare taktilsans, hørsel, syn, luktesans, balanse, rom og retningssans. En kan benytte både hverdagsaktiviteter og lek og knytte det til håndverk og kunstopplevelser, erfaring og læring. Praktisk håndverk kan slik være med å påvirke, dyktiggjøre, utruste og hjelpe elever til å mestre hverdagen (Lorvik Waterhouse, 2013). Anvendelse av IKT har fått en ny samfunnsaktualitet etter at utbrudd av Koronavirus og Covid-19 sykdom har endret vår hverdag dramatisk. Alle elever får nå undervisning via nettbaserte medium, noe som kan innebære mer stillesittende databruk og endrede vaner i forhold til fysiske og sosiale opplevelser. Konsekvensene at dette er ennå ukjent.

Masteroppgaven vektlegger materialer og erfaring med materialer som inspirasjonskilde og improvisasjonselement. En hensiktsmessig og bevisst improvisasjon bygger på allerede opparbeidet erfaring og kunnskap innen et felt. Kreativitet er noe som må trenes og arbeides med for å kunne utvikles. Kunnskap, ferdigheter og erfaringer vil derfor påvirke den kreative utviklingen og læringen, siden vi bygger ny kunnskap på det vi allerede kan fra før. Dette kan også få konsekvenser for den enkeltes livsmestring. «Hjernen er alltid i forandring. Disse endringsprosessene foregår i tett interaksjon med omgivelsene. Denne evnen til erfaringsbasert forandring er uttrykk for hjernens plastisitet» (Bjørnæs, 2008). Det at hjernen er plastisk innebærer at utvikling skjer så lenge det er liv, derfor kan vi lære så lenge vi lever. Gjennom kreativ og fysisk aktivitet, erfaring og tankeprosesser kan vi skape nye ting. Forestillingsevnen gjør det mulig for oss å gå tilbake til fortiden, reflektere over nåtiden og tenke oss fremtiden. Den gjør det mulig ikke bare å tenke på ting man faktisk har opplevd, men også det man aldri har opplevd. Vi kan gjette, vi kan lage hypoteser, vi kan spekulere, og vi kan anta. Kort sagt vi kan forestille oss ting og det påvirker skaperevnen og kreativiteten. Alle sanselige erfaringer og opplevelser får derfor konsekvenser for læring og utvikling (Gardner, 2010). I følge Vygotsky og Bruner opplever elevene mestring når oppgavene har akkurat den rette utfordring. Elevene skal føle seg trygge og komfortable i læresituasjonen, men også oppleve at oppgavene gir utfordringer som motiverer til læring. For at aktiviteten skal ha akkurat den rette utfordring, må den treffe barnets ferdighetsnivå og interesser. Aktiviteten må engasjere og motivere, og eleven må være i stand til å mestre oppgaven med litt anstrengelse. Lærerrollen er i dag krevende, ergoterapeuten vil kunne støtte læreren i valg av oppgaver og aktiviteter som treffer den enkelte elevs styrker og utfordringer på en måte som gir godt læringsutbytte for eleven (Case-Smith, 2010; Åldstedt & Myhre, 2020).

Mesterne fremhever betydningen av lærerens rolle og kompetanse i håndverksundervisningen: M1: «Barna trenger rollemodeller». M2: «Undervisningen må være relevant og overbevisende og læreren må være trygg på materialene. Læreren må kunne mer enn det generelle, være overbevisende.» Lærerens rolle er viktig, det er nødvendig med interesse, entusiasme og trygghet som grunnprinsipp. M2: «Det innebærer å ha trygghet i å kunne bearbeide mange ulike materialer som kan overføres til andre materialer og teknikker.» M3 forklarer: «Håndarbeid er viktig. Håndverket blir til unike individuelle gjenstander. Opplevelsen av håndverk er viktig i vår industrielle verden. Derfor er det viktig at læreren har kompetanse i sitt fag, kan motivere og veilede. Læreren formidler best det han kan selv.»

En kompetansekartlegging av lærerne i skolen fra 2007 viste at rundt halvparten av lærerne som underviser i de praktisk-estetiske fagene mangler formell kompetanse i faget. Lagerstrøm skiller mellom formell og realkompetanse (Lagerstrøm, 2007, s.10). En ny kartlegging i 2018, viser at tendensen i kunst og håndverksfaget dessverre har forverret seg (Lagerstrøm, 2018). Både Hansen og Holten skriver om dette i sine masteroppgaver. På kort sikt kan det føre til at elevene mister verdifulle erfaringer og kunnskap, på lengre sikt kan det føre til at anerkjenning og verdier en får gjennom faget smuldrer bort (Hansen, 2015; Holten, 2018). Regjeringen har høye ambisjoner for alle læreres kompetanse og har etablert en ny masterutdanning for folk som vil bli lærere i praktisk-estetiske fag. Men de hevder imidlertid at mange skoleeiere allerede er under press for å kunne innfri gjeldende kompetansekrav. De mener derfor at det er mer hensiktsmessig å styrke lærerne gjennom kompetanse og utviklingstiltak. En fordypning skal legge til rette for mer praktisk arbeid med ulike materialer, både tradisjonelle og nye teknikker og bruk av ulike typer verktøy. Samtidig vil en fordypning kunne legge bedre til rette for dybdeløring og bidra til at fagene i større grad kan innrettes mot de forskjellige retningene i videregående oppløring (Regjeringen, 2019). Anne Inga Hilsen og Anna Hagen Tønders sin definisjon av kompetansebegrepet er: «Det sentrale poenget med kompetanse er anvendelse, det vil si kapasitet til å ta i bruk kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver» (Regjeringen, 2015, s.8). Ut fra denne definisjonen kan vi forstå kompetanse som et individ sin evne til å kunne utføre oppgaver på riktig måte. En kombinasjon av kunnskap, ferdigheter og oppførsel kan slik ses som kompetanse og anvendes for å forbedre ytelse i gitte roller (Hilsen og Tønder, 2013, s.3). Lærerens kompetanse og utdanning får slik konsekvenser for elevers mestring, men like viktig er kanskje også lærerens interesse for elevene.

Kunst og håndverksfaget kan ha blitt en hvilepute for mange skoleledere. Ved å gi elevene mer teoriundervisning om kunsthistorie og retninger innen kunstfaget mister elevene verdifull tid til praktiske oppgaver. Håndverksundervisning kan være krevende. Mangelen på kompetanse i faget, mangelen på verksted og manglende forståelse av nødvendigheten av å vedlikeholde verktøy er tydelig i mange skoler. Mine tidligere erfaringer fra sløyd på barne- og ungdomsskole er godt verktøy og gode verksted. Med tre som fordypningsområde på lærerskolen hadde vi et svært godt verksted, med rikt utvalg av maskiner, men mye er endret de siste tiår. Denne utviklingen påpeker M1 «Tidligere var det mer naturlig med praktiske oppgaver, nå er det så stort behov for teori. En trenger ikke alltid så store arbeid, men interesse og vilje. Barna trenger rollemodeller og eksempler». Både Vygotskij og Dewey fremhever betydningen av samhandling med mer kompetente andre i læringsprosessen. «Det å oppholde seg i et kunst- og håndverksmiljø betyr å være situert i en situasjon, der kulturkunnskap overføres ved å være tilstede i den sosiale situasjonen der artefaktene skapes. De representerer en mediering av tidligere kunnskap satt inn i en helhetlig sammenheng» (Halvorsen, 2008, s.219). Mesteren dokumenterer en kulturell praksis og en fortrolighetskunnskap som viser hvordan kulturens verktøy og virkemidler fungerer i en helhetlig sammenheng. Dette kan også koples mot modellering. Individet lærer gjennom å observere det andre gjør. I kunst og håndverk har demonstrasjon og visning fra læreren, etterfulgt av elevenes egenpraksis vært mye anvendt opp gjennom tidene. Historien viser at ikke bare lærere og mestere har vært forbilder for elevene, men også fysiske gjenstander som modeller og modellrekker. Den pedagogiske grunnideen var at modellene representerte både kunnskap samfunnet ønsket å overlevere til elevene, samt at kunnskapen ble ivaretatt gjennom å etterligne modellene. Tradisjonell undervisning kan beskrives som en mester – svenn – situasjon, men bør ikke bli en autoritativ overføring fra lærer til elev i dagens skole. Dersom denne læringsformen skal begrunnes i et sosiokulturelt læringsperspektiv, må den settes inn i et dialogsystem der både lærer og elev utveksler erfaringer og lytter til hverandre. I en slik situasjon kan eleven se læreren i arbeid over tid, der eleven ser og registrerer, spør og får svar underveis i prosessen. Da kan anvendelse av estetiske og praktiske begrep formidles gjennom handlinger. Dette innebærer at både det gjenstandsmessige og den verbale innsikt kan formidles gjennom dialog og handling (Halvorsen, 2008, s.218-219).

5.5 Forutsetninger for implementering av livsmestring i kunst og håndverksfaget

Mye tyder på at det har vært et økende fokus og press på teori i dagens samfunn, men læreplanen legger nå fokus på de praktisk-estiske fagene. Dette må få konsekvenser for kunst og håndverksfaget. Skole og utdanning er basert på tre store prosesser: læreplanen, altså det skolesystemet forventer at elevene skal lære – pedagogikken, altså det skolen gjør for å hjelpe elevene med å lære det de skal – og vurderingen, altså hvordan man bedømmer elevenes fremgang og utvikling. De fleste av dagens reformer er mest opptatt av de to prosessene som har med læreplan og vurdering å gjøre. En årsak kan være at det har vært vanskelig for beslutningstakerne å se hvor fundamental undervisningen er for å heve kvaliteten på skole og utdanning. Den beste måten å styrke skole og utdanning på, er kanskje ikke først og fremst ved å jobbe med læreplaner og vurdering, selv om det er viktig. Det kan gjerne være mer hensiktsmessig å øke statusen til gode lærere ved å investere og styrke undervisningen. Skolene blir ikke gode av å fokusere bare på læreplankrav og standardiserte tester. De trenger dyktige lærere med faglig interessere og kunnskap og ikke minst interesse for elevene. Nøkkelen til gode skoler er gjerne ikke standardisering av skole og utdanning, men personlig tilpassing. Elevene må plasseres i omgivelser hvor de ønsker å lære og naturlig kan finne frem til noe de virkelig brenner for. Hensikten med skole- og utdanning er å utvikle alle ressurser et menneske har. Ved at elevene oppdager sine talenter og anlegg kan de motiveres til egeninnsats, ansvarliggjøring og utvikling av ferdigheter som er nødvendig for livsmestring i et samfunnsperspektiv. Utfordringene i skolen krever at lærerne er kreative, at de brenner for det de holder på med og at de ser hele mennesket. Undervisningen må tilrettelegges, tilpasses den enkelte og elevenes forestillingsevne og motivasjon må styrkes. Slik jeg forstår svarene fra lærerstudentene ønsker de å lære og erfare mer i kunst og håndverksfaget, mesterne påpeker at håndverk handler om tålmodighet og utholdenhet. Dagens utfordring er da å finne skjæringspunkt mellom det hastige informasjonssamfunnet og elevenes behov for erfaring, kunnskap og kompetanse i ulike håndverksaktiviteter.

Catterall sin forskning hevder at det er sammenheng mellom elevens deltakelse i praktisk-estetiske fag og håndverk sammenlignet med mestring ellers i hverdagen. Studien viser at de som har deltatt i praktisk-estetisk undervisning og fått erfare fagene i praksis er mer aktive i sosiale og samfunnsmessig engasjement. De amerikanske skolene med *Programmet A* vektlegger kunst og håndverk som undervisningstilnærming i en rekke skolefag på

timeplanen. Skolene oppmuntrer lærerne til å bruke lærerverktøy som tankekart og tematiske nettverk (etablere forbindelser mellom ulike fagområder), utarbeide sentrale spørsmål, etablere og bruke tverrfaglige temaer samt skape tverrfaglig interaksjon ut fra læreplanens innhold. De bruker egne kartleggingsverktøy for å hjelpe elevene med å følge med på hvordan de ligger an. De oppmuntrer til samarbeid mellom lærere i ulike fag, mellom elevene, mellom skolen og nærmiljøet og med andre faginstanser. De skaper et miljø der elever og lærere opplever glede og begeistring over arbeidet de gjør (Robinson, 2018; Catterall et al., 2012). Dette er et eksempel på at elevers erfaringer med arbeid i konkrete materialer i alle fag kan ha stor verdi for samfunnet. Dette fordrer rammene for kunst og håndverksundervisningen i skolen.

I den teoretiske tilnærmingen trekkes ergoterapifaget inn med dens forståelse av begrepet livsmestring og relevans for elever i grunnskolen. Grunnsynet i ergoterapi bygger på antagelser om at mennesket av naturen er aktivt, at det er en sammenheng mellom aktivitet, miljø og helse, og at aktivitet er et middel for å styrke helsen (Ness, 1999). Ergoterapeuter anser altså aktivitet og handling som grunnleggende behov for mennesket. Mennesket lærer og utvikler seg gjennom erfaringer i de daglige aktivitetene i et samspill med miljøet og påvirker selv sine omgivelser. Alle har rett til deltagelse og inkludering i samfunnet ut fra sine forutsetninger og funksjonsnivå. Når mennesket forhindres eller står i fare for å kunne delta i meningsfull aktivitet, kan det bli et helseproblem som og påvirker den enkeltes livsmestring. En ergoterapeut i skolen vil kunne observere funksjonsvansker hos elevene ved å være til stede i klassen og eventuelt følge opp med mer spesifikk kartlegging. Det kan eksempelvis være finmotoriske funksjonsvansker som påvirkes av håndfunksjonen. Håndfunksjonen er viktig for å kunne utføre håndverk og derfor også viktig for å kunne mestre kunst og håndverksfaget. Ved hjelp av kartlegging, funksjonsvurdering og individuelle tilpasninger kan gapet mellom personens forutsetninger og omgivelsenes krav reduseres slik at eleven mestrer aktiviteten. I ergoterapiteorien, CMOP-E, understrekes det at ergoterapeuters kjernekompetanse er å muliggjøre betydningsfull aktivitet (Townsend, 2013). I kunst og håndverksfaglig sammenheng vil det da være aktuelt å finne ut hva som kan være betydningsfulle og meningsfulle aktiviteter for elevene i faget. Ved å kartlegge og tilrettelegge for meningsfulle håndverksaktiviteter for elevene, kan håndverk være med å trene funksjoner og hjelpe elevene til å finne kreative løsningsforslag. Mestringsopplevelsen kan gjenspeiles i generell livsmestring. Valg av meningsfulle aktiviteter påvirkes av den enkeltes interesser, evner og motivasjon. Sentralt i CMOP-E-modellen er det åndelige

aspektet, *spirituality* som innebærer personlig tro, hva som gir livet mening og drivkraften bak all aktivitet. For mange er håndverk en betydningsfull og meningsfull aktivitet og noen livnærer seg av håndverket. M3 forklarer sin motivasjon: «Det som motiverer er endringsprosessen i materialene, i den kreative skapelsesprosessen, jeg motiveres ikke av masseproduksjon, men det unike og at andre setter pris på at det er håndlaget.» Motivasjon relateres til det sosiale aspektet. Sosial intelligens innebærer evnen til å fokusere på det som er viktig i relasjon til andre mennesker, interesser, motivasjon, verdisyn og evnen til samhandling med andre mennesker (Gardner, 2010). M3 utdyper dette: «Ved å snakke med kundene i forkant får jeg en unik bestilling.» Kunst og håndverksfaget innebærer praktisk skapende aktivitet i materialer. Elevene kan også lage gaver og glede andre. Motivasjon for å lage et produkt kan slik relateres til verdisyn og ønsket om å glede noen andre. Det har sammenheng med den niende sansen som omhandler det eksistensielle. Evnen til å se på livet i en større sammenheng og det å se meningen med livet (Gardner, 2010). Denne evnen vil påvirke motivasjon for all aktivitet og dermed også få konsekvenser for generell livsmestring. Mange sliter med å finne mening med livet i dagens samfunn. Skolen og lærerne skal bygge sin praksis på verdiene i opplæringslovens formålsparagraf. Formålsparagrafen uttrykker verdier som samler Norge som samfunn. Verdiene bygger på kristen og humanistisk arv og tradisjon og er grunnlaget for vårt demokrati og skal hjelpe oss å leve, lære og arbeide sammen (LK2020). M1 knytter disse verdiene til det estetiske: «Se på alt det vakre og fine i naturen i skaperverket. Se på bygninger i en vid sammenheng, den gamle kulturen i naturen, en steingard. Alt som er vakkert, som er laget og satt sammen av naturmaterialer.» Mesteren peker på at naturen er den beste inspirasjonskilde. Elevene må se og få erfare naturen. Bare være ute, gå, se seg omkring, uten alltid å måtte ha så mye fokus. Det kan gi gode opplevelser og positive erfaringer slik at de blir glad i naturen. Mesteren utdyper dette: «Skaperen er den beste læremester, se på mangfoldet, årstider, planter, dyr og fuglearter, etc.»

Formålsparagrafen bygger på menneskeverdets ukrenkelighet, at alle mennesker er like mye verdt. Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene, ta hensyn til mangfoldet av elever og gi hver og en mulighet til å utvikle sine evner. Arbeid med materiell kultur skal bidra til å styrke elevenes selvbilde og identitetsutvikling og skape mening i tilværelsen (LK2020). Det å få utvikle og bruke sine evner handler også om livsmestring. Vårt syn på menneskeverdet kan slik få konsekvenser for elevers livsmestring. Vi ser verden gjennom de begrepene språket har tilgjengelig. Vi har ulike forståelseshorisonter i forhold til begrepene og forstår derfor ulikt selv om vi ser det samme.

Tro og ideer er forbundet med forståelsen av hva som er sant og rett når det gjelder, virkeligheten, naturen, samfunnet og andre mennesker. Dette er viktig fordi det belyser og definerer det som oppleves som problematisk. Menneskeverd handler i etiske og juridiske sammenhenger om menneskelivets ukrenkelighet, og bygger på at alle mennesker har lik verdi. Dette har røtter i jødisk og kristen lære. I dagens samfunn har alle rett til å bestemme over oss selv- autonomi. Mennesker er sårbare og mange ganger avhengige av andre mennesker. Vi lever i et samfunn og må forholde oss til andre. Debatter om bioteknologi, abort, aktiv dødshjelp og transhumanisme presenterer ofte holdninger om at noen mennesker kan ha mindre verdi. Det kan få konsekvenser for den enkeltes samfunnsdeltagelse, livskvalitet og livsmestring. Et eksempel fra gamle historiske skrifter belyser dette. Mosebøkene fremholder at mennesker er skapt med ulike evner og talenter innen håndverk og viser at håndverk i harde materialer som tre, stein og metaller er svært gammelt. I forbindelse med oppføringen av tabernaklet i Jerusalem ble kunstbegavede utvalgt til arbeidet og det presiseres at det krevdes verktøy som var laget i en smie for å kunne arbeide med materialer som stein, tre og forskjellige metaller: «En mann ved navn Tubalkain gjorde dette arbeidet» (1. Mos.4.22; 2. Mos. 31.3). Videre står det at:

«Herren har valgt ut Besalel, fylt han med Guds ånd, med visdom, innsikt og kunnskap, og med dyktighet i alle slags håndverksarbeid, så han kan tenke ut og lage kunstferdige arbeider i gull, sølv og bronse, slipe steiner til innfatning, skjære ut i tre og utføre alle slags kunsthåndverk» (2. Mos. 35.30-33).

Dette er et eksempel på at mennesker er skapt med ulike evner som behøves i det samfunnet hvor vi lever. Videre står det at: «Oholiab er gitt evnen til å lære opp andre. Han har fylt dem med visdom i hjertet til å utføre alle slags håndverk og kunstnerisk arbeid. (...) De skal tenke ut og lage alle slags kunsthåndverk» (2. Mos. 35.34-36). Tro og verdissyn kan slik bevisstgjøre og motivere mennesker til å bli bevisst sine evner og talenter. Dersom dette settes inn i et samfunnsperspektiv vil det for mange mennesker oppleves som meningsfullt å få bidra med sine evner og håndverkstalenter til å kunne både hjelpe og glede andre. Koronasituasjon og Covid-19-sykdom har ført til at mennesker nå bidrar i samfunnet med praktiske gjøremål som å sy munnbind og beskyttelsesklær. Interesser, hobbyer og håndverk har fått ny verdi fordi en er mer isolert enn vanlig og trenger meningsfulle aktiviteter for å fylle hverdagene. Det står også at Oholiab er gitt evnen til å lære opp andre, og at de er fylt med visdom i hjertet. Dette peker mot lærerens rolle og at arbeid med håndverk i undervisningssammenheng krever visdom. Kunst og håndverksfaget kan slik relateres til

visdom og det å ta gode hensiktsmessige valg. Det å ta gode hensiktsmessige valg i livet vil påvirke den enkeltes livsmestring. Livsmestringsbegrepet kan slik også knyttes til visdom. Vi trenger visdom til å ta gode valg. Ordet visdom i Bibelen er mer omfattende enn vårt ord. Det har mer med praktisk dyktighet enn teoretisk kunnskap å gjøre. Visdom handler derfor også om å være flink til å utføre et håndverk og et praktisk yrke. Men oftest peker det på fornuftig klokskap i det daglige livet, og at en søker Herren. Det kan handle om å være intelligent, men enda viktigere gjelder det å ha moralske karakteregenskaper, å leve etter en etikk som er til behag for Gud. Dette er verdisynet i kristen arv og tradisjon som formålsparagrafen bygger på (LK2020). Å praktisere visdom er nøkkelen til å leve et rikt og meningsfylt liv og gjenspeiles i de praktiske aktivitetene vi velger. Dette uttrykkes av kong Salomo i Salomos ordspråk, en av visdomsbøkene i det gamle testamentet: «Ordene fra Herren gir liv for den som finner dem, og gir hele kroppen helse» (Ordsp 4:22; Elstad, 1995). Valg av verdisyn og mening med livet kan i et større perspektiv, slik få konsekvenser for den enkeltes livsmestring. Som lærer må vi se elevene, se hele mennesket og respektere og ta hensyn til den enkeltes tro og livssyn. I følge CMOP-E modellen er *spirituality* selve drivkraften til mennesket som påvirker motivasjonen i all aktivitet. Her vil interesser, evner og verdisyn være avgjørende for at den enkelte kommer i mål med håndverksaktiviteter. Ifølge fagfornyelsen skal skolen ta hensyn til mangfoldet av elever og legge til rette for at alle får oppleve tilhørighet i skole og samfunn. Det er derfor viktig at alle faggrupper i skolen det være seg lærere, ergoterapeuter eller andre ansatte i skolen har kjennskap til skolens, verdier, rammer og lovverk. Med flere faggrupper inn i skolen kan man samarbeide for at elevene skal kunne utvikle kunnskap, dugelighet og holdninger for å kunne mestre livene sine, både i kunst og håndverksfaget og for å kunne delta i arbeid og fellesskap i samfunnet (Åldstedt & Myhre, 2020).

6. Avslutning

Begrepene håndverk og livsmestring har vært utgangspunkt for denne masteroppgaven. I lys av det nye området livsmestring i kunst og håndverk og innenfor rammene av fagets egenart er problemstillingen:

Hvilke eksisterende praksiser i arbeid med harde materialer som tre, stein og metall kan være utgangspunkt for å implementere livsmestring som fagspesifikk kunnskap i kunst og håndverk, og hvilke ramme faktorer fordrer dette?

Masteroppgaven har en hermeneutisk vitenskapelig tilnærming og valgt undersøkelsesmetode er i hovedsak intervju og spørreskjema. Intervju av erfarne håndverksmestere i harde materialer som også er pedagoger i skolen belyser eksisterende praksiser i kunst og håndverksfaget. Spørreundersøkelse blant lærerstudenter i kunst og håndverk har belyst temaet fra et studentperspektiv. Svarene ses i sammenheng med kategorial danningsteori, ulike læringsteorier og ergoterapiteori.

Informantene indikerer at arbeid med harde materialer innenfor kunst og håndverksfaget rommer aktiviteter som ved hjelp av tilrettelegging og tilpasning kan bli meningsfulle for elevene. Elevene må få oppleve, erfare og delta i aktiviteter som innebærer å forme ulike materialer. Studien indikere at det å mestre utfordringene i kunst og håndverksfaget kan gi positive ringvirkninger som kan påvirke deres generelle selvoppfattelse og livsmestring. Arbeid med materialer i 3D er nødvendig for å kunne forme og modellere og kunne forstå vår verden i 3D. En hensiktsmessig tilnærming til materialene vil kunne bidra til utvikling av selvtillit, tro på å kunne mestre utfordringer, mestringsstrategier og problemløsningsevne. Om undervisningen lykkes slik at elevene opplever mestring vil avhenge av samspillet mellom mange ulike faktorer. Dette kan innebære nødvendig kartlegging og tilrettelegging slik at elevene kan finne sine evner og interesser, at elevene lærer å forstå hvordan de lærer og utvikler seg og hva som motiverer dem til å lære. Informantene fremhever at elevene må få mulighet til å sanse, erfare mange ulike materialer, at de må få være deltagende og aktive i undervisningen og at nøyaktighet, tålmodighet og utholdenhet er ferdigheter som kan hjelpe dem til å lære å mestre hverdagen.

Den teoretiske tilnærmingen i studien bygger på tidligere forskning innen skole og ergoterapi. Fagplanen legger føringer for at begrepet livsmestring skal implementeres i alle fag. Dette fordrer ramme faktorer i kunst og håndverk. Undervisningen må utfordre elevene innenfor

deres mestringsområde. Dette krever tilgang på kompetente lærere som kan sitt fag, har interesse for elevene og som kan tilrettelegge undervisningen for dem. Dersom elevene skal oppleve mestring i håndverksfag må de ha tilgang på materialer, verksted og verktøy. Elevene må undervises i å kunne velge og anvende relevant verktøy. Både verksted og verktøy må vedlikeholdes. Arbeid med sløve kniver er farlig og gir lite mestringsopplevelse.

Skolen skal ta hensyn til mangfoldet av elever, det er nedfelt i formålsparagrafen som bygger på menneskeverdets ukrenkelighet og at alle mennesker er like mye verdt. Skolen skal formidle kunnskap og fremme holdninger som sikrer disse verdiene (Opplæringslova §1-2). Elevene har ulike evner og talenter som samfunnet trenger. Skolen har derfor et ansvar for å tilrettelegge for at elevene kan finne sine evner, talenter og interesser. Da må de få mulighet til å utforske og erfare mer enn lesing, skriving og de tradisjonelle teorifagene i skolen. Her har kunst og håndverksfaget et viktig ansvar ved at det gir undervisningen bredde. Interesser og motivasjon er store tema, men det får store konsekvenser for den enkeltes trivsel i skolen. Ved å fokusere på livsmestring knyttet opp mot skolefaget kunst og håndverk, belyses viktige aspekt i undervisningen. Det er ikke nok med bare fysisk aktivitet og trening, aktiviteten må settes inn i en større sammenheng for å gi mening for elevene. Håndverk krever noe mer enn å være fysisk trent, det krever tålmodighet, utholdenhet og at du tenker ut kreative løsninger for å nå målet. Svarene fra denne undersøkelsen indikerer og hevder at elevene gjennom opplevelser, erfaringer og deltagelse i håndverksfaget kan utrustes til å finne sine talenter, evner, interesser. På den måten kan de få et bredere grunnlag for å ta viktige valg som får konsekvenser for den enkeltes livsmestring og samfunnsdeltagelse. Denne betydningen er et argument for at undervisning i håndverk bør bli en større del av elevenes hverdag. Arbeid med harde materialer er derfor relevant for fremtidens generasjoner.

Fagfornyelsen legger føringer for hva lærerne skal ha fokus på i undervisningen og det er mange hensyn å ta. Det å være lærer blir stadig mer krevende og det er gjerne på tide å tenke mer tverrfaglig for å kunne nå målene. I så henseende har ergoterapeuter mye relevant kompetanse, et godt samarbeid mellom ulike faggrupper kan bli nødvendig og hensiktsmessig i fremtidens skole.

Kilder

- Andersen, R. (2014). *Brakklede bygninger*. Trondheim: Museumsforl. Museumssenteret i Hordaland.
- Bakken, A. & Norwegian Social, S. (2018). Local Youth Surveys, 2010-2018. I: NSD – Norwegian Centre for Research Data.
- Befring, E. (2015). *Forskningsmetoder i utdanningsvitenskap*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Birkeland, I. (2009). Kulturell bærekraft: kulturarv som kilde til lokalsamfunnslæring. *Plan*, (05), 60-64.
- Bjørkeng, B. (2013). Yrkesfag – lengre vei til målet ; videregående opplæring – yrkesfag og fullføring. *Samfunnspeilet*, 27(1), 20-24.
- Bjørshol, E., Høstmark, M. & Lagerstrøm, B. O. (2010). *Livsløp, generasjon og kjønn, LOGG 2007 : dokumentasjonsrapport*. Oslo: Statistisk sentralbyrå.
- Bjørnes, H. (2008). *Sosiologisk tidsskrift*, (03), 273-286.
- Bruner, J. S. (1999). *Mening i handling*. Århus: Klim.
- Brønne, K. (2009). Mellom ord og handling: om verdsettning i kunst og handverksfaget. I: Arkitektur- og designhøgskolen i Oslo.
- Carlsen, K., Randers - Pehrson, A. & Hermansen, H. (2018). Design, kunst og håndverk i Norge : fra barnehage til PhD.
- Catrine, L. & Liv Merete, N. (2016). Lærernes arbeidstid i Kunst og håndverk – grunnlaget for gammeldags leseplikt i grunnskolen. *FORMakademisk*, 9(2). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.1845>
- Catterall, J. S., Peppler, K. A. & Peppler, K. A. (2007). *Learning in the Visual Arts and the Worldviews of Young Children*.
- Conceptual foundations of occupational therapy practice, 4th ed.(Brief article)(Book review). (2009). I.
- Csikszentmihalyi, M. & Bjerre, B. (2005). *Flow : optimalopplevelsens psykologi*. København: Dansk Psykologisk Forlag.
- Dalland, O. (2012). *Metode og oppgaveskriving for studenter* (5. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Det Norske, b. (2011). *Bibelen : Den heilage skrifter : Det gamle og Det nye testamentet* (Nynorsk[utg.] utg.). Oslo: Bibelselskapet.
- Elstad, G. (1995). *Troens konsekvenser : om kristenliv, fellesskap og tjeneste*. Oslo: Lunde.
- Epstein, D. (2019). *Range*. New York: Russell Sage Foundation.
- Ergoterapeutene (2018). *Ergoterapiens kjernekompetanse*. <https://ergoterapeutene.org/ergoterapi/> Lastet ned 2.8.2019.
- Everett, E. L. & Furseth, I. (2012). *Masteroppgaven : hvordan begynne - og fullføre* (2. utg. utg.). Oslo: Universitetsforl.
- Gaare, O. (2018). Forvirrende om fagfornyelsen. *Utdanning*, (7), 50-53.
- Gadamer, H.-G. & Holm-Hansen, L. (2010). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax.
- Gadamer, H.-G., Schaanning, E. & Holm-Hansen, L. (2012). *Sannhet og metode : grunntrekk i en filosofisk hermeneutikk*. Oslo: Pax.
- Gardner, H. (2006). *Multiple intelligences : new horizons* (Completely rev. and updated. utg.). New York: BasicBooks.
- Gardner, H. & Strandberg, K. (1999). *Den intelligente skole : Gardner i praksis*. København: Gyldendal.
- Giddens, A. (1976). Classical Social Theory and the Origins of Modern Sociology. *American Journal of Sociology*, 81(5), 703.
- Gilbrant, T., Yri, N., Grindheim, S. & Børrestad, P. (2015). *Norsk studiebibel : med forklaringer og kommentarer* (2. utg., 5. oppl. [i.e. 3 utg.?.] utg.). Kjeller: Bibelforl.
- Gårdvik, M. (2010). *Arbeid med kniv i rått tre - bruk av kniv som redskap for tradering av håndverks- og kulturarv* Tapir Akademisk.
- Haabesland, A. Å. & Vavik, R. E. (2000). *Kunst og håndverk : hva og hvorfor*. Bergen: Fagbokforl.
- Halvorsen, E. M. (2008). *Didaktikk for grunnskolen : fellestrekk og særdrag i et fagdidaktisk mangfold*. Bergen: Fagbokforl.
- Halvorsen, E. M. (2017). *Kulturarven i skolen : felleskultur og elevmangfold*. Oslo: Universitetsforl.
- Hansen, B. H. (2015). Trearbeid og treverksteder i grunnskolen: Skolelederens verdsettning og prioritering sett opp mot tradisjon og fornyelse i faget Kunst og håndverk. I: Høgskolen i Oslo og Akershus.

- Hayes, R. (1994). The legacy of Lawrence Kohlberg: Implications for counseling and human development. *Journal of Counseling and Development* : JCD, 72(3), 261. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6676.1994.tb00932.x>
- Hofsøy, S. M. & Ui, T. N. a. u. (2015). «Arbeid med tre i kunst og håndverk i Tromsøskolen» : sentrumstapping som sammenføyningsteknikk. Tromsø: UiT Norges arktiske universitet.
- Holme, I. M. & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk* (3. utg. utg.). Oslo: TANO.
- Holtén, R. T. & Digranes, I. (2017). Lærerkompetanse i trearbeid. En undersøkelse av faglærerutdanningen i design, kunst og håndverk v/HSN og HiOA. I: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Ilmi, W. (2016). Bringing teaching back in: The Norwegian NOU The school of the future in light of the Allgemeine Didaktik theory of Wolfgang Klafki. *Nordisk Tidsskrift for Pedagogikk og Kritikk*, 2(0), 1-14. <https://doi.org/10.17585/ntp.v2.268>
- Imsen, G. (2005). *Elevens verden : innføring i pedagogisk psykologi* (4. utg. utg.). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ingvill Gjerdrum, M. (2019). Developing design literacy for sustainability. *FORMakademisk*, 12(1). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.1725>
- Johansen, V. (2017). Aktualisering av Sløydtradisjoner. En studie av et historisk læreverk i sløyd. I: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Kielhofner, G. (2009). *Conceptual Foundations of Occupational Therapy Practice, 4th edition* (4th ed. utg.). S.l.: S.l. : F.A. Davis Company.
- Kjeken, I & Sand-Svartrud. (2017). Fra hverdagsrehabilitering og trening til hverdagsmestring og aktivitet. (2017). *Tidsskrift for omsorgsforskning*, (03), 255-258. <https://doi.org/10.18261/issn.2387-5984-2017-03-11>
- Klafki, W. (2011). *Dannelsesteori og didaktik : nye studier* (3. udg. utg.). Århus: Klim.
- Kunnskapsdepartementet. (2020). Fagfornyelsen – Læreplanverket for grunnskolen, Hentet fra <https://www.udir.no> Laster ned: 30.03.2020
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitative forskningsintervjuen*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvale, S., Brinkmann, S., Anderssen, T. M. & Rygge, J. (2015). *Det kvalitative forskningsintervju* (3. utg., 2. oppl. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Kvam, V. (2008). Tolkning, rasjonalitet og sannhet i pedagogisk-historisk forskning – En refleksjon over vitenskapelig aktivitet i historisk pedagogikk. *Norsk pedagogisk tidsskrift*, (03), 211-221.
- Larsen, T. G. (2016). "Du kan jo ikke lære å spikke noe uten å faktisk gjøre det"- Inger 15 år. En studie om erfaringslæring. I.
- Lyngsnes, K. M. & Rismark, M. (2007). *Didaktisk arbeid* (2. utg. utg.). Oslo: Gyldendal.
- Maapalo, A. P. (2017). "Vi rigger til så godt vi kan" - konturer av praksisarkitekturer som muliggjør og hindrer undervisning i materialet tre i kunst- og håndverksfaget i norsk barneskole. <https://doi.org/https://doi.org/10.23865/jased.v1.520>
- Ness, N. E. (1999). *Helse gjennom aktivitet : fagprofil og yrkesfunksjoner for ergoterapeuter*. Oslo: Norsk ergoterapeutforbund.
- Neuberg, A. & Nielsen, L. M. (2017). Teori og praksis hånd i hånd - Om det paradoksale skille mellom teori og praksis i faget Kunst og håndverk. I: Høgskolen i Oslo og Akershus.
- Nilssen, V. L. (2012). *Analyse i kvalitative studier : den skrivende forskeren*. Oslo: Universitetsforl.
- Norsk bibel, A. S. (1988). *Bibelen : Den hellige skrift : Det gamle og Det nye testaments kanoniske bøker*. Oslo: Norsk bibel.
- Nyeng, F. (2017). *Hva annet er også sant? : en innføring i vitenskapsfilosofi*. Bergen: Fagbokforl.
- Obstfeld, M. & Rogoff, K. (1995). "The Mirage of Fixed Exchange Rates". *The Journal of Economic Perspectives*, 9(4), 73.
- Patton, M. Q. (2002). *Qualitative research & evaluation methods* (3rd ed. utg.). Thousand Oaks, Calif: Sage Publications.
- Pauliina, M. (2018). Forskjeller i trearbeidspraksiser. *FORMakademisk*, 11(5). <https://doi.org/10.7577/formakademisk.2246>
- Opplæringslova. § 1–3 Tilpassa opplæring. Lastet ned 14.8.2019. https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61/KAPITTEL_1.

Perlic, B, 2018/2019 <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/attachment/391015?ts=16b93d5e508>

Postholm, M. B. (2005). *Kvalitativ metode : en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kasusstudier*. Oslo: Universitetsforl.

Regjeringen. (2019) Pressemelding 18.08.2019 Nr: 206-19 <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/praktiske-og-estetiske-fag-skal-styrkes-i-skolen-barnehagen-og-larerutdanningen/id2665832/>

Rienecker, L., Stray Jørgensen, P., Skov, S. & Landaas, W. (2013). *Den gode oppgaven : håndbok i oppgaveskriving på universitet og høyskole* (2. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.

Robinson, K., Aronica, L. & Sjøbu, A. (2018). *I sitt rette element : når lidenskap forandrer alt*. Bergen: Fagbokforl.

Sporaland, I. G. (2013). *Fritt fram eller faglig enighet? : Hvordan kan vurderingskriterier hjelpe elevene å skape sammensatte tekster med bruk av digitale verktøy?* Stord: Høgskolen Stord/Haugesund.

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitativ metode* (4. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.

Thagaard, T. (2018). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder* (5. utg. utg.). Bergen: Fagbokforl.

Thorstensen, R. C. & Lurfald, S. (2014). *Faglig rapportering 2013 : forskningsprosjekter, nasjonale tjenester og regionale kompetansesentre*. Bergen: Haukeland universitetssjukehus.

Tjora, A. H. (2010). *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Tjora, A. H. (2018). *Viten skapt : kvalitativ analyse og teoriutvikling*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.

Tollefsen, A. L. (2017). *Tilbakeblikk framover*. I.

Townsend, E. A. & Polatajko, H. J. (2013). *Enabling occupation II : advancing an occupational therapy vision for health, well-being, & justice through occupation* (2nd ed. utg.). Ottawa: Canadian Association of Occupational Therapists.

Townsend, E. A., Stanton, S. & Canadian Association of Occupational, t. (2002). *Enabling occupation : an occupational therapy perspective* (Rev. ed. utg.). Ottawa: CAOT Publications.

Tryphon, A. & Vonèche, J. (1996). *Piaget - Vygotsky : the social genesis of thought*. Hove: Psychology Press.

Uthus, M. (2017). *Elevenes psykiske helse i skolen. Utdanning til å mestre egne liv*. Oslo: Gyldendal Akademisk.

Vinall, S. L., Townsend, E. R. & Pettipher, R. (2007). A paracrine role for chemoattractant receptor-homologous molecule expressed on T helper type 2 cells (CRTH2) in mediating chemotactic activation of CRTH2 + CD4 + T helper type 2 lymphocytes. *Immunology*, 121(4), 577-584. <https://doi.org/10.1111/j.1365-2567.2007.02606.x>

Waterhouse, A.-H. L. (2013). *I materialenes verden : perspektiver og praksiser i barnehagens kunstneriske virksomhet*. Bergen: Fagbokforl.

Wood, D. & Wood, H. (1996). Vygotsky, Tutoring and Learning. *Oxford Review of Education*, 22(1), 5-16. <https://doi.org/10.1080/0305498960220101>

Ålstedt, L. & Myhre, H. S. (2019) *Ergoterapeuten* nr.5-2019-Tiden er moden for mer ergoterapi i skolen <https://ergoterapeutenNO823NO823&69i57.12296j0j4/UTF-8>

Ålstedt, L. & Myhre, H. S. (2020) *Utdanningsnytt*, 2020, 02 <https://www.utdanningsnytt.no/fagartikkel-helse-spesialpedagog/ergoterapeuter-kan-vaere-en-nyttig-del-av-skolens-opplaeringsteam/229804>

Vedlegg

- Vedlegg 1: Godkjenning og vurdering fra NSD
- Vedlegg 2: Informasjonsskriv og samtykkeerklæring
- Vedlegg 3: Spørreskjema – Lærerstudenter i kunst og håndverk
- Vedlegg 4: Intervjuguide – Mester og pedagog

Vedlegg I Godkjenning og vurdering fra NSD

NSD sin vurdering

Prosjekttittel

Håndverk og livsmestring.

Referansenummer

738381

Registrert

10.10.2019 av Randi Merete Holm Myking - 954309@stud.hvl.no

Behandlingsansvarlig Institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for lærerutdanning, kultur og idrett / Institutt for kunstfag

Prosjektansvarlig (vitenskapelig ansatt/veileder eller stipendiat)

Ingvild Digranes, indi@hvl.no, tlf: 55587062

Type prosjekt

Studentprosjekt, masterstudium

Kontaktinformasjon, student

Randi Merete Holm Myking, randimyking@yahoo.com, tlf: 93841869

Prosjektperiode

01.10.2019 - 01.06.2020

Status

16.12.2019 - Vurdert

Vurdering (1)

16.12.2019 - Vurdert

Det er vår vurdering at behandlingen av personopplysninger i prosjektet vil være i samsvar med personvernlovgivningen så fremt den gjennomføres i tråd med det som er dokumentert i meldeskjemaet med vedlegg den 16.12.2019, samt i meldingsdialogen mellom innmelder og NSD. Behandlingen kan

starte. MELD VESENTLIGE ENDRINGER Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til NSD ved å oppdatere meldeskjemaet. Før du melder inn en endring, oppfordrer vi deg til å lese om hvilke type endringer det er nødvendig å melde: https://nsd.no/personvernombud/meld_prosjekt/meld_endringer.html Du må vente på svar fra NSD før endringen gjennomføres.

TYPE OPPLYSNINGER OG VARIGHET Prosjektet vil behandle alminnelige kategorier av personopplysninger frem til 01.06.2020.

LOVLIG GRUNNLAG Prosjektet vil innhente samtykke fra de registrerte til behandlingen av personopplysninger. Vår vurdering er at prosjektet legger opp til et samtykke i samsvar med kravene i art. 4 og 7, ved at det er en frivillig, spesifikk, informert og utvetydig bekreftelse som kan dokumenteres, og som den registrerte kan trekke tilbake. Lovlig grunnlag for behandlingen vil dermed være den registrertes samtykke, jf. personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a.

PERSONVERNPRINSIPPER NSD vurderer at den planlagte behandlingen av personopplysninger vil følge prinsippene i personvernforordningen om:

- lovlighet, rettferdighet og åpenhet (art. 5.1 a), ved at de registrerte får tilfredsstillende informasjon om og samtykker til behandlingen
- formålsbegrensning (art. 5.1 b), ved at personopplysninger samles inn for spesifikke, uttrykkelig angitte og berettigede formål, og ikke behandles til nye, uforenlige formål - dataminimering (art. 5.1 c), ved at det kun behandles opplysninger som er adekvate, relevante og nødvendige for formålet med prosjektet - lagringsbegrensning (art. 5.1 e), ved at personopplysningene ikke lagres lengre enn nødvendig for å oppfylle formålet

DE REGISTRERTES RÆTTIGHETER Så lenge de registrerte kan identifiseres i datamaterialet vil de ha følgende rettigheter: åpenhet (art. 12), informasjon (art. 13), innsyn (art. 15), retting (art. 16), sletting (art. 17), begrensning (art. 18), underretning (art. 19), dataportabilitet (art. 20). NSD vurderer at informasjonen om behandlingen som de registrerte vil motta oppfyller lovens krav til form og innhold, jf. art. 12.1 og art. 13. Vi minner om at hvis en registrert tar kontakt om sine rettigheter, har behandlingsansvarlig institusjon plikt til å svare innen en måned.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER NSD legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32). For å forsikre dere om at kravene oppfylles, må dere følge interne retningslinjer og/eller rådføre dere med behandlingsansvarlig institusjon.

OPPFØLGING AV PROSJEKTET NSD vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet. Lykke til med prosjektet!

Kontaktperson NSD: Kajsja Amundsen Tlf. Personverntjenester: 55 58 21 17 (tast 1)

Vil du delta i forskningsprosjektet

Håndverk og livsmestring?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å finne sammenhenger mellom håndverk og livsmestring. I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Målet er å få kunnskap om hvordan fysisk skapende kreative prosesser kan påvirke helse- og livsmestring i hverdagen. Hvordan kan erfarne mestere innen tradisjonshåndverk kombinere sine erfaringer til helse og livsmestring? Hvordan er kroppslig skapende arbeid i balanse og variasjon med teoretiske jobber? Hvordan forholder studenter seg til dette i faget kunst og håndverk? Dette forskningsprosjektet er knyttet til en studie i forbindelse med en masteroppgave.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Masterstudiet gjennomføres ved Høgskolen på Vestlandet som er ansvarlig for prosjektet. Student Randi Holm Myking og veileder Ingvild Digranes.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får spørsmål om å delta fordi du har kompetanse innen håndverk i harde materialer eller fordi du er student i kunst og håndverk. 5 håndverkere vil bli kontaktet og 2 studentgrupper i kunst og håndverk.

Hva innebærer det for deg å delta?

- For håndverkere innebærer deltagelse å stille til intervju. Det er laget intervjuguide med åpne spørsmål, lydopptak av samtalen vil bli gjort og du vil få anledning til å lese det som blir skrevet ned før opplysningene blir anvendt i en utgivelse.
- For studenter innebærer deltagelse å svare på et spørreskjema. Det tar ca. 10 minutter.
- Alle opplysninger vil bli behandlet anonymt og oppbevart adskilt fra samtykkeerklæringen.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrevet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

- Jeg som student og min veileder vil ha tilgang til opplysningene. Det som lagres vil være anonymt og bli oppbevart på HVL-forskningsserver.
- Samtykkeerklæringene vil bli oppbevart i låst safe og adskilt fra alle andre data. Alle andre dokument vil være anonyme.
- Alle informanter vil bli nummerert uten personopplysninger og skal ikke kunne gjenkjennes i masteravhandlingen.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 01.06.2020. Datamaterialet vil bli anonymisert ved prosjektslutt. Det kan bli aktuelt å bruke det anonymiserte datamaterialet i andre fremtidige forskningsprosjekt. Alle opplysninger vil da bli lagret anonymt på HVL sin forskerserver.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskolen Vestlandet har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Ingvild Digranes ved Høgskolen på Vestlandet.
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig

Veileder
Ingvild Digranes

Student
Randi Holm Myking

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Håndverk og livsmestring», og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju.
- å delta i spørreskjema

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. Juni 2020

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Spørreskjema til studenter i Kunst og Håndverk.

Spørsmål til studenter i kunst og håndverk relatert til livsmestring:

Harde materialer, Tre, Interesser, Teknikker, Kunnskap, Ferdigheter, Holdninger, Motivasjon, Erfaringer og Livsmestring.

1. Fødselsår: _____ Kjønn: _____
2. Hvorfor har du valgt kunst og håndverk?
3. Hva er din bakgrunn og interesse innen kunst og håndverk?
4. Hvilke forventninger hadde du / har du til undervisning i tresløyd?
5. Hva mener du er de grunnleggende ferdigheter i tresløyd?
6. Hva vil du prioritere som sløydlærer i grunnskolen?
7. Hva forstår du med begrepet livsmestring?
8. Har du noen tanker om sammenheng mellom kunst og håndverk og livsmestring?
9. Andre refleksjoner eller kommentarer til temaet kunst og håndverk.
10. Andre refleksjoner eller kommentarer til temaet helse og livsmestring.

Intervjuguide Mestere:

Semistrukturert intervju med åpne spørsmål til Mestere innen tradisjonshåndverk

Tema: Harde materialer, Interesser, Teknikker, Kunnskap, Ferdigheter, Holdninger, Motivasjon, Erfaringer og Livsmestring

Hva er din bakgrunn i forhold til håndverk?

Hvilke harde materialer arbeider du med i skapende kreative prosesser?

Hva kjennetegner det fysiske arbeidet?

Hvilke ferdigheter må du ha for å kunne utføre arbeidet?

Hvilke verktøy krever arbeidet?

Hvilke teknikker anvender du i arbeidet?

Har teknikkene endret seg over tid?

Hvordan vil du beskrive materialet?

Hva er din motivasjon i de skapende prosessene?

Hva gir det deg å arbeide fysisk med kroppen?

Hvordan kan dette arbeidet gi deg verktøy til å mestre hverdagen?

Hvordan forstår du begrepet livsmestring?

Hvordan kan fysisk skapende arbeid påvirke generell livsmestring?

Hvilken relevans har faget for fremtidens generasjoner/ i skolen?

Hva mener du er grunnleggende ferdigheter i tresløyd?

Hva tenker du barn bør kunne i møte med materialet tre?